

Мирча
Елиаде

МОДЕРНА КЛАСИКА МОДЕРНА КЛАСИКА МОДЕРНА КЛАСИКА МОДЕРНА КЛАСИКА

Сватба
в небето

МОДЕРНА *Clibri* КЛАСИКА

МИРЧА ЕЛИАДЕ СВАТБА В НЕБЕТО

Превод: Лора Ненковска

chitanka.info

Прозата на известния румънски писател културолог и философ Мирча Елиаде (1907–1986) ни отвежда в света на дълбоко преживяното, разрушава ограниченията на материалния свят и реалността и ни предлага разтърсващ поглед към най-дълбоките човешки преживявания.

Една нощ извън обичайния ход на битието събира Мавродин и Хаснаш в съкровените, целебни пространства на изповедта. Всеки от тях поглежда към миналото си, към своята неповторима среща с една жена. По думите на самия автор „Сватба в небето“ е „роман за любовта, но не като описаната в другите романи, а за чистата съвършена любов, която става невъзможна, щом пожелаеш да я въплътиш в зачатие, в създаване на твое човешко продължение“.

Защо човек не съумява да проумее и задържи щастието си? Какво всъщност означава да обичаш? Романът на Мирча Елиаде вълнува, събужда трепети и размисли, защото всеки от нас носи в сърцето си яркия отпечатък на любовта — като спомен, като мечта, като единствен житейски смисъл.

... Сега виждаме смътно като през огледало, а тогава — лице с лице; сега зная донейде, а тогава ще позная, както и бидох познат.

Първо послание до
Коринтяни (13:12)

I

Когато бях много млад, ми се случваше да се вгледам в лицето на някой непознат и да си кажа: какво ли би било, ако този човек ми беше баща?... Не ми беше трудно да си го представя; със сигурност щеше да се казва Андрей или Север; това ми се струваха най-подходящите имена за моя баща; а майка ми щеше да се казва Мария или Сабина. В действителност майка ми се казваше Аретуза, а баща ми — Йоан. Но приятелите му викаха Женика. Даже и мама не го наричаше така, както би ми харесвало на мен, ами му казваше Нелу... Непознатият човек пред мен обаче можеше да бъде един *истински* баща; такъв, за какъвто си мечтаех аз, такъв, какъвто бях срещал в романите, мъж с побеляла по слепоочията коса, миришещ много дискретно на одеколон, със строго лице и кротки очи; спортен, ироничен, елегантен и четящ с разбиране някои френски моралисти. Това, естествено, беше един от идеалните типове за родител.

Друг път ми се искаше баща ми да бе някой блестящ лекар, морски капитан или пък голям индустриалец. А майка си я представях някак по-обикновена; или лекарка, или артистка; искаше ми се да рисува, да я виждам как ходи из къщи, облечена в бял халат с навити до лактите ръкави... През юношеството ми имаше години, когато ми се щеше майка ми да беше италианка, а баща ми — англичанин. Но това е съвсем друга история... Искях да кажа нещо по-просто, което ми се случва и днес, макар че е все по-рядко, но то тревожеше цялото ми юношество и ранната ми младост. Понякога седях на седалката в трамвая до някой мъж и си представях, че е баща ми. Не беше точно така, както бях искал аз, както бях мечтал толкова години; поне не беше винаги така. Но все пак беше *някой различен* от баща ми; и аз наистина можех да *бъда* негов син, щях да имам друга майка, сигурно щях да имам други братя и сестри, щях да живея в друга къща, в друг град. Всичко би могло да бъде по друг начин. Мисълта, че всичко можеше да бъде различно или пък би могло въобще да не съществува; че всичко на този свят е случайно, ненужно, безсмислено,

непрекъснато ме преследваше... Когато минавам по някоя стара махленска улица и виждам старинните къщи с улуци и с градини, отрупани с ружи и грамофончета, си представям, че съм роден там и се виждам как отивам заедно с другите босоноги деца в началното училище в махалата, виждам се четящ на газена лампа в боядисана в розово стая... Или пък в някой провинциален град, в някоя аристократична къща с ограда от остаряло ковано желязо, с циментов фонтан в градината и цветни градински джуджета... Почти винаги след такова лутане по непознатите махленски улици се прибирах вкъщи неспокоен, натъжен...

Очевидно е, че всичко това няма кой знае колко общо с онова, което искам да ти кажа, продължи Мавродин. Но аз не бързам. А и ми се струва, че някъде сред тези спомени ще намеря ключа към разгадаването на всички случки, които последваха. Може би някога ми е бил даден знак, било ми е посочено нещо... Би било страшно да вярваш, че от целия този хармоничен, идеален и равновесен космос единствено животът на човек се случва по случайност, само неговата съдба няма никакъв смисъл... Питам се например дали по някакъв начин в деня, в който започнах да обичам, не се е случило *нещо* до мен, нещо, което аз не съм забелязал и не съм разбрал, и чрез този пропуск, лишен от трезв разсъдък, напълно безотговорен, съм се оставил на волята на случайността. В един момент се усещаш, че си станал нещо, почти без да си спомняш началото на тази промяна. Когато най-добрият ми приятел се ожени, стояхме и си говорихме цяла нощ с него и се опитвах да разбера какво се е случило, как е стигнал дотук, какви правила или какви страсти са го накарали да се реши на тази стъпка. Кълна ти се, не разбрах почти нищо...

— Това никой не може да го разбере — прекъсна го Хаснаш.

Гласът му беше променен, неочаквано сдържан, почти тържествен. В тъмното очите му блестяха влажни, далечни.

— Никой — повтори той по-тихо. — То се случва така, без да съзнаваш, без да разбираш. Всичко, което ни се дава като претекст: любов, пари, интереси — са глупости. Никой мъж не би се жертвал за някаква си любов или състояние. Каквото и да се говори за мъжете, колкото и глупави да са по-голямата част от тях, нещата не могат да бъдат обяснени така просто. Тук има някаква магия и тя не идва от

любовта, от страстта, ами от една неусетна лудост, която по всякакъв начин се опитва да ни унижи...

Изведнъж спря така рязко, както беше и започнал. Сякаш се опитваше да си спомни някаква безценна подробност, да намери подходящата дума. Мавродин го изчака няколко минути и след това продължи:

— Разсъждаваш за тези неща почти като мен, — е, естествено, от позицията на по-големия опит...

— Това е въпрос, за който всички сме съгласни, скъпи мой приятелю — изрече Хаснаш бавно. — Понякога жените ни тормозят, обвинявайки ни в солидарност на всяка цена, но истината е, че *тук* всички се чувстваме еднакво. Даже и онези, които трудно намират думи да го изразят...

— Това е съдба, ясно е — продължи Мавродин нетърпеливо, сякаш се боеше да не изпусне нишката на разказа си. — Да, и това е съдба, защото има и неизброимо много други... Често пъти се опитвам да ги разбера, особено онези, мрачните, лишени от слава съдби, които предопределят за цял живот, и то без нашето знание и участие. Когато я обичах, понякога се питах дали, преди да я срещна, не бях сънувал нещо драматично, или дали при нашата среща не ме беше впечатлила някоя изключителна подробност... Ето например спомням си много добре едно нещо: че когато се облече за тръгване, имаше широка, черна и привлекателна воалетка, а коженото ѝ палто беше леко парфюмирано с *Ambre antique*. Но това се случи два часа след като, без мое знание, се бях влюбил. Срещнах я в дома на един от приятелите ми — богат архитект и любител на забавите. Беше следобедът на сивкав зимен ден, когато можех да правя каквото и да е друго нещо, в час, в който обикновено си стоях у дома... беше осми януари; перфектно си спомням датата. Бях много отегчен, почти натъжен от празниците, които бяха минали трудно; уморен, без каквото и да било настроение, угнетен само при мисълта, че трябва да отида у приятеля си. Но бях обещал. Щеше да ми е трудно да откажа. Казах си, че няма да стоя повече от час...

През онази пролет, когато я обичах и бях на две крачки от това — да умра заради нея, често се опитвах да си припомня час по час деня на осми януари. Искаше ми се да знам с какви дрехи се бях облякъл сутринта, коя книга бях взел от рафта, дали бях чел, или не някой

вестник, дали ми се беше обаждал някой друг освен напомнящия ми за събирането у тях Александру. Мислех си, че ако бях разгледал вестника по-иначе, сигурно щях да мерна рекламата на някой прехвален филм и да отида да го гледам, преди да удържа на думата си и да отида у Александру. Тогава, ако не бях отишъл аз, Илиана не би останала до късно вечерта там. Вероятно щеше да си тръгне преди моето пристигане и нямаше да я срещна или пък ако я бях срещнал случайно някой друг път, тогава нямаше да я има магията на вечерта на осми януари; вероятно нито тя щеше да бъде свободна вече, нито пък аз... Можеше да се случат толкова много други неща... Понякога, най-вече във влака, се вглеждам внимателно в лика на съседката си в купето и си казвам: ако в определен ден се бях оказал на определено място, в определен град, то тази жена можеше да бъде моя съпруга или пък можеше да бъде, както се казва, моята голяма любов.

Взирам се в нея със страх; как ли би изглеждал нашият живот? Не мисля по никакъв начин за тялото ѝ; изключително лесно е да познаваш и да забравиш нечие тяло. Мисля обаче за присъствието ѝ, за скритата ѝ магия. Един ден, сто дни, десет години с това красиво — или по-малко красиво, русо, високо същество, какво би било то да бъде до теб, под същия покрив, ден след ден, ден и нощ! Как магията ѝ щеше да работи върху мен? Как би ме изтезавало нейното присъствие? Всяка жена, която обичам, ме угнетява, задушава ме и без да иска, ме раздробява, разтапя ме до пълното ми разлагане. От този завършек не се измъква никой мъж... Разяждаше ме обаче и друг въпрос: как това сладко страдание щеше да ми бъде ползотворно? Как щях да напусна този свят? Направо потънал в низост, чрез бавно самоубийство или пък чрез някаква голяма жертва?...

Мавродин спря, дишаше учестено. Запали си цигара и за няколко мига проследи как клечката кибрит изгаря почти до ноктите му. После я хвърли разсеяно, сякаш изобщо не я беше забелязал. Мислите го преследваха.

— ... Не си спомням нищо от онзи ден с точност. Само — че ме посрещна съпругата на Александру и ме укори, че идвам толкова късно. Когато чуха името ми в салона, няколко глави се извърнаха към вратата. Бях публикувал няколко седмици преди Коледа една от най-четените си книги „Младостта на Магдалена“. Истината е, че не съм високомерен и не ми харесва да ми се говори много настоятелно за

моята литература. Все още съм млад мъж и имам други суети, не тази на твореца. Още по-малко пък ми се нрави да бъда обект на възхищение, както се казва. Признавам, че възхищението е истинско и почтено чувство; и аз самият се възвишавам на доста хора, най-вече на няколко артисти, на няколко писатели. Но предпочитам да не съзнавам, да не чувствам това...

Нямах много настроение, когато влязох в салона. Вероятно щеше да се говори за моята книга. Домакинята щеше да се почувства задължена да насочи разговора към литературата, като отвори дума за новостите по книжарниците и след това за последната ми книга. Постоянно получавах писма, позвънявания и от всички тези обсъждания ми беше ясно, че Магдалена е героиня на мода. Това внимание ме радваше, но така, отдалече. Сред читателите, и най-вече сред читателките, се чувствах притеснен. Тези хора сега мислят, че след като са чели книгата ми, знаят някои неща за мен; те са сигурни, че някои написани от мен подробности са се случили наистина и очакват при срещата с мен да се уверят във вече изграденото си впечатление, да ме премерят, да ме преценят...

Влязох в салона, изпълнен с това усещане, и се приготвих да извадя табакерата си, за да имам някакво конкретно занимание, да координирам движенията си около някаква определена дреболия... Стаята беше продълговата, с не много високи тавани, с голямо, черно и отворено към прозореца пиано. Беше вече почти вечер, но поради някаква странно хрумване на домакините, в един от ъглите гореше запалена само една нощна лампа. В дъното на стаята още стоеше коледната елха със запалени светлини. Съхранил съм тази картина много точно и ясно в паметта си. И изведнъж от всички тези фрагменти, профили, светлини, жестове, лица, гласове видях да се откъсва дланта на Илиана, бледа, с много дълги, почти прозрачни пръсти. Видях тази ръка, преди даже да съм видял лицето и очите ѝ. Тя вероятно беше стояла облежната на пианото и при моето влизане Илиана лениво я беше вдигнала. Пръстите ми се сториха необикновено одухотворени, сякаш бяха единственото живо нещо сред всички тези фрагменти живот, струпани в салона. Имаше и още нещо, една подробност, която после дълго време ме преследваше: цялата ѝ ръка изглеждаше гола, онези бледи и нервни пръсти сякаш бяха направени

само за да носят пръстен, а този пръстен липсваше. Това беше чиста, необречена, монашеска ръка...

Не я погледнах веднага. Имаше няколко госпожици, които упорито държаха да ме питат не знам си какви неща. В следващия миг почти напълно бях забравил тази жива ръка, която се беше приплъзнала меко по повърхността на пианото. Когато ѝ бях представен, не усетих да ме удря мълния или нещо в мен да потрепва. Не ми се стори кой знае колко хубава, може би защото не носеше никакъв грим, а в стаята се стелеше мъждивата, сумрачна светлина на свещите. Спомням си, и после много пъти ѝ казвах, че ме беше впечатлила леката умора в погледа ѝ. Това не беше ежедневната, нито онази премазваща умора, която оставя дългото боледуване или пък продължителната злоупотреба, ами онази почти иронична умора, която с времето женската интелигентност отпечатва в очите. Наистина не ми се стори много хубава, но когато се придвижих леко вляво от нея, за да се поклоня пред една възрастна дама, изведнъж осъзнах, че не съм я видял добре, че не съм я погледнал внимателно. Тогава едва се съдържах да не се обърна отново още в онзи миг към нея, за да я разгледам съзнателно, сбърчил чело. Но го сторих няколко минути по-късно, без да бъда забелязан. Говореше с някаква приятелка и гледаше надолу. Видях, че има високо чело и леко заострени като арка слепоочия, а тъмнокестенявият цвят на косата ѝ я правеше да изглежда по-строга. После разбрах защо се бях обърнал: заради онези големи и неразгадаеми очи и пленителните ѝ широки устни. Сякаш целият ѝ облик беше напоен от извора на погледа и карминовия цвят на устата ѝ.

Чух, че я повика нейна приятелка: Илиана. Не бях запомнил името ѝ. Казваше се Илиана и въпреки това се обличаше като за друго име, като за Мария или за Лучия. Блуза в черно и бяло, с бяла яка и тесни ръкави. Съзрях отново ръката ѝ. Казах си, че със сигурност не е обичана и не обича.

Невъзможно беше който и да било мъж да не види, че подобни пръсти се нуждаят от поставянето на един-единствен пръстен, за да изглеждат завършени. Даже и ръката ѝ не беше като на жена, която се казва Илиана. И въпреки това бях чул добре; това беше името ѝ. Видях я да става и да отива в съседната стая. Не беше много висока, но много слаба, бедрата ѝ бяха гладки, а краката слаби и нервни. Не я проследих

с очи, за да я преценя; никога не гледам така никоя жена. Винаги се вглеждам в тях, обаче много добронамерено, и чакам да видя какво искат или какво имат да ми покажат. Ние не сме виновни, че повечето жени упорито ни показват неприличното, инертното или нетрайното в телата си. Не можеш да гледаш жена, която подчертава непристойното в себе си по друг начин, освен непристойно. В повечето случаи обектът сам ни показва как трябва да бъде гледан и възприеман. Мъж, който гледа жадно тялото на някоя лека жена, не може да бъде обвиняван в недискретност. Жената винаги ни подканва да я гледаме така, както иска тя...

Тогава останах и с друго впечатление: че тази жена не може да е сама. Някъде наблизко, в страната или в чужбина, трябваше да има съпруг, някой, който е нейната мъжка половина. Не знам защо, но ми се стори създадена да бъде с някого. Странно...

Отново се спря, усмихна се. След това рязко се обърна към събеседника си.

— Всички тези неща, разбира се, не съм ги написал в книга. Рядко, застанал пред белотата на хартията, успяваш да съхраниш връзката с реалността, да бъдеш искрен...

Интересното е, че това момиче беше създадено за връзка, за сватба... Не знаех каква възраст да ѝ дам; в никакъв случай не беше прекалено млада; може би беше на трийсет — трийсет и няколко години...

Гледах я доста, може би твърде дълго, и това ме ядоса. По никакъв начин не исках да изглеждам така, сякаш съм отворен за нова любовна връзка. Така или иначе лесните успехи никога не са ме привличали, не бях някой зажаднял и готов да се задоволи с каквото и да е. Бих се изнервил много, ако някой беше уловил погледа ми: младият белетрист, който проследява жадно с очи непознатата жена... Ужасно. Какъвто и жест на ухажване да бях направил онази вечер, той би бил неуместен. Понеже влязох в онази къща като специален гост, веднага след излизането на новата ми книга, се предполагаше, че нищо не би могло да ми бъде отказано; още по-малко пък една непознатата жена. Сякаш всички присъстващи там ми бяха длъжници за нещо и беше издадена всеобща разпоредба никой да не ме засяга по никакъв начин даже и с поглед — така, както не биваше да бъдат засягани министрите или високопоставените гости в нечий дом — и затова би

било безкрайно вулгарно да приема или да се възползвам от тази ситуация... Но понеже ти разказвам всичко това, ще продължа и нататък. Има неща, които никой не изрича, но за мен положението на писател има няколко наистина неприятни аспекта. Не зная как е в другите страни, но тук хората още не са се научили как да говорят и как да се държат с един писател. Винаги бъркат човека с автора на книгите му и го измъчват с ласкателства или безкрайни припомняния, че е написал еди-кой си роман, че е създал еди-кой си женски образ или формулирал еди-кой си афоризъм. Това ми се струва наистина вбесяващо; все едно в присъствието на някой хирург да се чувстваш задължен да говориш единствено и само за операции и непрекъснато да му напомняш, че е спасил от смърт еди-коя си госпожица. Или пък да поканиш на масата си някой тенор и да му говориш през цялото време за опера, а за десерт да го помолиш да изпее любимите си арии, като предварително ги изсвириш с уста, за да му ги припомниш...

Преместих се в другата стая, за да мога директно да взема участие в разговор, който беше започнал много преди моето пристигане. Спомням си, че един майор, облечен в цивилни дрехи, говореше за ски шампионатите. Когато влязох, един младеж се залепи до стената, че да ми направи място. Това ме подразни и отчаян извърнах глава — дали щях да срещна поне едно не чак толкова напрегнато лице?! Имаше само порядъчни хора, които говореха за зимни спортове. Единственият, с когото можех да се разбера, беше залепенят до стената младеж, а той беше парализиран, защото авторът на книгите, които беше чел и вероятно му бяха харесали, като по някакво чудо се намираще до него с цигара в уста, с добре завързана вратовръзка, прясно избръснат и отворен по всяко време за някакъв неангажиращ разговор. Опитах се да започна разговор с него. Той стегнато контролираше отговорите си, цялото му същество беше напрегнато да не би по някакъв начин големият писател да остане с погрешно впечатление от него. На всяка цена трябваше да изрече някоя своя интелигентна забележка, за да се убеди маестрото, че не говори с някакъв си случаен читател...

Истината е, че младият ми приятел беше великолепен читател. Но деветнайсетте му години го парализираха. Вероятно някой друг път бих му помогнал да дойде на себе си. Понякога обичам тези екстази, които и аз самият съм изживявал някога и които днес ми позволяват да

премеря дистанцията, която ме дели от невинността на ранната младост. Но в онзи ден нямах търпение. Не мисля, че желаех на всяка цена да разговарям с онази непозната, която преди няколко минути се беше изправила пред мен с изящството на свършен лък. Но със сигурност би ми харесало да седя до някого в ъгъла на някое канапе и да разговарям. Щеше да ми хареса да видя някой приятел. В хола имаше само няколко закъснели познати, в много добро настроение; няколко госпожици ме гледаха от прага, преструвайки се, че не ми обръщат кой знае какво внимание. Архитектът непрекъснато търсеше грамофонни плочи. Той беше перфектният домакин; понеже приближаваше четирийсет и беше започнал да оплешивява, полагаше усилия да изглежда несериозен, шеговит, неуморен танцьор и любител на флирта. Танцуваше с всички момичета и окуражаваше няколкото студенти, колеги на сестра му, да говорят с него на *ти*. И въпреки това този човек беше изключително талантлив архитект с невероятно остър ум. Изглежда обаче приближаването на старостта винаги плаши дори и най-добрите сред нас. Предполагам, че това обяснява много неща...

Спря се пак, за да си запали цигара, без да бърза. Хаснаш остана да лежи върху шезлонга, галейки коляното си: сякаш въобще не го беше слушал. И въпреки това Мавродин усещаше присъствието му все по-силно, чувстваше се овладян и сякаш някой от сянката до него го караше да продължи, да разказва бързо, без да крие нищо.

— ... Естествено, че в книгата нещата не са разказани точно така. Там представих по-романтична среща; пак в деня на осми януари — това не можех да скрия по никакъв начин — но описах, че се случва в курорта Предял, че се бяхме събрали на ски във вилата на общи приятели. Между другото не се отдалечих много от истината. После няколко пъти ходихме в Предял заедно, тя кара ски добре, беше се научила в Германия, докато работела там... Научих тези неща няколко часа по-късно, когато почти се бяхме сприятелили. Беше заминала от страната преди около четири години и беше работила като чиновничка в румънската легация в Берлин. Сега знам, че беше поискала настоятелно да получи работа там. Но това бяха неща, които научих впоследствие... Срещата в Предял, която съм описал в книгата, сега също ми се струва реална. Прекарахме заедно зимата в този курорт. Знам как обуваше обувките си за ски и не ми е трудно да си я

представя да идва към мен, като в романа, и да изрича съвсем простишко: „Внимавай, че не си завързал каишите си правилно...“

В действителност първите думи, които чух от нея, ми бяха казани в хола на моя приятел, архитекта. Каза ми нещо доста безинтересно, нещо от рода на: „Добре, че свършиха и тези празници“... Но нещо друго ми направи впечатление: че тя изрече няколко банални, изтъркани думи с толкова много меланхолия, вторачена през прозореца в снежната улица, осветена от зеления светлик на фенера пред къщата, че ми се стори, че ще бъде наистина просташко да я разпитвам повече. Престорих се, че не забелязвам онзи уморен, тъжен и почти напоен от сълзи поглед. Колко добре го разбирах впоследствие и колко се измъчвах с неугасналата в него жар, но едва по-късно, когато вникнах в смисъла му: свършекът на други зимни празници, друга Коледа, погълната някъде в бездната на годините, които се трупаха зад гърба, и тя, оставаща все така сама, все така отдалечена от прибежището, за което мечтае от толкова време... Но може би не е добре да смесвам тези събития. По-късно отново ще стане дума...

Надявах се, че ще ме попита нещо за книгите ми, и най-вече за „Младостта на Магдалена“, заглавие, което беше в устата на всички. С нея ми се щеше да си говоря за написаното от мен. Не защото беше жена и беше започнала да ми харесва, ами защото я усещах изпълнена с живот, интелигентна и меланхолична от главата до петите...

Обикновено не харесвам тъжните хора; и още по-малко тъжните жени. Повечето от нас страдат от унизителни биологични или психологически тъги. Натъжаваме се, ако сме пропилили някоя сделка, защото черният ни дроб не работи или защото сме загубили цяла нощ в забавления или в библиотеката. Но при жените е още по-тягостно. В повечето женски тъги има нещо посредствено... Тя, Илиана, обаче в онзи час носеше тъга, напоена с вълнуваща дискретност. Ако не се бяхме срещнали пак, дори нямаше да повярвам, че зареяният ѝ през прозореца поглед наистина беше натежал от меланхолия. Защото само няколко минути след това лицето ѝ отново беше озарено от интелигентност и дори от известна ироничност. Не беше чела нищо от мен, даже и „Младостта на Магдалена“, и беше отгатнала, че това ме дразни. Започна да ме измъчва. Иначе по-късно в книгите ми, в творчеството ми бе открила много потайна и умела съперница. Тогава

оставахме дълго почти прилепени един до друг и слушахме телата си, тя поставяше ръката си на челото ми и аз разгадавах в милувките ѝ нещо повече от отчетливото приплъзване на пръстите; разгадавах неизречените ѝ въпроси, опитите ѝ да проникне в зони, към които никоя страст и никой екстаз не можеха да ѝ отворят пролука.

— За какво си мислиш? — питаше ме понякога с иронична усмивка, знаейки много добре, че никога няма да мога да ѝ отговоря искрено. — Какво криеш тук? — питаше отново, положила бледата си китка на слепоочието ми.

Не мисля, че малките фриволни тайни я притесняваха и че се боеше от това, че ще погледна някоя красива жена; това, което я измъчваше, бяха подземията, които обитавах сам, напълно сам; да — онази самота, която подхранваше моите отсъствия и книги...

Тогава обаче още не беше чела книгите ми. Вече не знам точно за какво си говорехме. В стаята обаче ставаше все по-топло, запалиха лампите и си спомням, че изведнъж яростно ми се прииска да танцувам с тази жена. Вече не беше до мен. Говорих с нея доста дълго и настоятелно, толкова настоятелно, че домакинът на няколко пъти ми направи забележка на шега. Но дотогава не бях осъзнал какво означава тази среща: флирт; няколко часа топъл и приятен разговор; в най-добрия случай — нова връзка...

Да, но тя вече не беше до мен, а аз усещах как бавно ме обзема отровното желание да я имам близо до себе си, в прегръдката на танца. Потърсих я с поглед в съседните стаи. Беше отишла да пие лимонада. Видях я облегната на бюфета с наведен поглед. Но със сигурност беше усетила, че съм вперил очи в нея. Почеса се неспокойно по челото и после бавно го изправи, усмихвайки се, сякаш знаеше, че ще ме срещне там, на прага, с пронизващ я поглед. Направих едва доловим и вероятно гротесков жест, за да я поканя на танц. Отговори ми, че е уморена. Приближих се. Гледаше ме как пристъпвам към нея и изведнъж лицето ѝ стана сериозно, концентрирано, сякаш тогава от моите движения се беше откъснала някаква тайна, която тя разбираше и от която се ужасяваше. Когато бях възможно най-близо, тя се облегна съвсем отчаяно на бюфета. Не си давах сметка какво се случва с мен; за да се успокоя, си повтарях, че е от шампанското. Но си спомням, че докато я молах настоятелно да танцува, тя вдигна ръката си, за да постави чашата с лимонада на етажерката, и тогава се

изплаших от бледността и съвършенството ѝ. Взех ръката ѝ с благоприличие и почти измолвайки я. Разбирах от погледа ѝ, че ѝ е било много трудно да ми откаже, че се беше борила със себе си, че и тя се боеше. В мига, в който поех ръката ѝ и я бях повдигнал леко, за да я прегърна за танц, музиката спря. Останахме за миг така: дланта ѝ, обгърната от моята във въздуха.

II

Отдавна съм забравил вкуса на толкова тела, които съм познавал. Това се случва на почти всички мъже: да нямат топли спомени и да не пазят нищо от цялата онази магия на физическата любов. Мисля, че жените забравят по-трудно; техните тела дълго пазят присъствието на мъжа, когото са обичали или познавали някога. Но в живота на всеки мъж се случва траещото няколко мига чудо: среща на нечий поглед, целувка, докосване, което не прилича на нищо от онова, което е било дотогава. Сякаш започва нова посока, като събуждане на друго място; мистериозно, а същевременно и естествено проникване в непознато пространство. Дори не знам как да изразя ясно всички тези неща; мисля си обаче, че всеки мъж в онзи миг усеща, че с него се случва нещо ново, нещо величествено и странно; то не е непременно обич, нито само емоция, нито плътско влечение. Учудващо е колко много са жените, които ни изумяват с безкрайната си сласт и които въпреки всичко не ни разкриват нито един от тези мигове на боязън и самозабрава...

Усещам, че се лутам, и осъзнавам, че изричам много от нещата ужасно лошо — и то неща, които виждам и познавам много точно, но въпреки това ми харесва да се оставя на случайния порой на думите. Това ме стимулира и ми позволява да си почина. В книгата си на няколко места се опитах да изясня тези чудотворни състояния и най-вече тази първа среща на телата ни — нейната длан виси във въздуха, опиянена и плътно обгърната от моята. Не мисля, че успях. Все още съм писател, който твърде много се вълнува, за да мога да опиша тези начални, трудно уловими състояния. Естествено, че тогава въобще и дума не можеше да става за любов. Беше нещо повече от очарование: вид сътресение, чрез което внезапно ми се беше открило нечие друго тяло, нечие друго присъствие. Колко малко могат да изразят всички тези стари, протрити, износени думи... А любовта дойде по-късно, тя започна едва след като тази магия успя да ни изолира от останалия свят и да ни разтопи един в друг. Защото, съвсем естествено, сливането

на телата ни бе решено в онзи висящ миг, когато, държейки единствено дланта ѝ, аз бях поел цялото ѝ съществуване. Малката, бледа, нервна ръка, толкова странна в голотата си; ръката, която ме беше очаровала, щом направих първата си крачка в салона, в онзи миг тя ми предаваше някаква непонятна женска топлина и изумително безпокойство, които бавно изпълваха цялото ми тяло. Може би ми се щеше да се отърся, да се отскубна от обзелото ме недискретно пълно блаженство, защото през цялото време съзнавах, че се намирах сред непознати хора и че вероятно техните погледи ме измерваха с учудване или ирония, но всъщност ми беше невъзможно да оставя ръката на Илиана. Аз дори не я стисках, просто я държах, погълната от моята длан...

Мисля, че тя успя да дойде на себе си първа. Вероятно ни бяха видели доста хора и някои дори се бяха пошегували. Бях постъпил като някой истински покорител на жени. Разбрах това по-късно, когато видях, че нашата обич и връзката ни не изненадва почти никого... Тези неща, разбира се, нямат никакво значение. Тя стисна леко пръстите ми и свали ръката ми надолу. Но дали това стана след секунда... или след няколко минути? Никога не разбрах отговора на този въпрос, не я попитах, но мисля, че и тя самата не знаеше. Озовахме се изведнъж залепени до бюфета, притиснати от останалите гости, които се струпваха към вратата. Още един смътен момент, от който си спомням само неясни неща. И въпреки това съм убеден, че цялата ми интелигентност и събудената ми за няколко секунди гордост са се опитали да ме спрат, да ме предпазят, да ме задържат на всяка цена. Сигурен съм в това... Но не си спомням нищо. Сякаш някаква треска ме подтикваше настойчиво; в плътта ми беше проникнала някаква тайна от друго измерение, защото това със стискането на ръката не беше желание, не беше похот... Дотогава си мислех, че съм обичал, предполагам, че няма да се спра на първата любов, онази, изживяна на двайсет години, че животът отново ще ме постави в центъра на живия пламък на страстта. Но по-късно осъзнах, че никоя любов, никоя страст, никое сливане дотогава не е било така цялостно; не бях познал подобно завладяване...

Спомням си също така, че без да разберем, двамата се бяхме озовали в съседната стая, онази с пианото и коледната елха. Вероятно, притиснати от гостите, се бяхме промушили покрай стената, с изгубени усмивки и нестихващо усещане за това, че сме близо, че сме

заедно, един до друг. Едва когато отново седнахме един срещу друг, осъзнах, че големите ѝ объркани очи са влажни, дълбоки, озарявани на моменти от топло женско сияние. Дотогава ги бях виждал по друг начин. С всеки час ми се виждаха по-различни; вероятно защото още не знаех как трябва да ги гледам. Всъщност това ми се струва най-сложното за научаване нещо в съзерцаването на любимата: да знаеш как да гледаш очите ѝ. Понякога погледите ни се удрят толкова неумело в огледалото на очите на обичаната жена, че го замъгляват; или пък, още по-лошо, правят очите непроницаеми и им придават отблясък като от теракота или цветен емайл. Съществуват и свирепи погледи, които изтръгват или диво проникват в ретината, като я разкърват или я изпълват с мрак... Не зная как да ти обясня по-добре всички тези неща, които сега ми се струват трагично и тържествено значими, а в моментите, в които ги изживяваме, най-често ни се струват наивни или маловажни. Мен най-много ме измъчва тази подробност, че ако знаех как да гледам по определен начин очите на някоя жена, то целият ми живот би протекъл по различен начин... Известният анекдот за носа на Клеопатра ми се струва брутален. Много по-драматично е да осъзнаеш, че зависи от твоите сили, от твоя късмет — да видиш или да не видиш, да почувстваш или да игнорираш дадено нещо, дадено присъствие, нечия плът...

Казвам ти всички тези неща и наблягам на тях, защото ми се струва, че любовта и всичко, което тя носи със себе си — страдание, жертва, съзидание — си остават най-малко разбираното и почти непознато явление. Ето например по силата на какво чудо една най-обикновена случка се превръща в екстаз и завладяване, а някаква среща — в любов? Този въпрос не ми дава мира. А също и този: как е възможно да загубиш това състояние на блаженство, да изпаднеш от него и да се върнеш пак към равната светлина на ежедневието?... И освен това очите на Илиана не ме оставяха да се залутам, не насърчаваха благоговението ми. Точно обратното, само за миг в меката им светлина видях да проблясва шеговитата искрица.

— Не ти ли се струва, че ме гледаш твърде внимателно? — попита ме тя тихо.

Но усмивката ѝ не беше отпусната, а тя не успяваше да разруши магията, която отдавна беше обхванала и нея. Разтърси леко главата си и ми прошепна:

— Виж, виж...

Започнах да говоря. Но чувствах непреодолимо желание отново да хвана ръката ѝ. Не знам по каква причина вече не се танцуваше, може би защото всички очакваха отново да донесат шампанско. Спомням си, че исках да намеря някакъв претекст, за да поема ръката ѝ в моите и сякаш дори не можех да мисля...

После изведнъж чух музиката. И двамата станахме рязко, в един и същи момент, и се гледахме разбиращо в очите. Прегърнах я почти без да си дам сметка за това, защото ми се струваше непосилно да си представя, че подобно изумително докосване може да бъде повторено. Но от нейното простичко и пълно приплъзване в прегръдката ми разбрах колко пълноценно бяхме преживели заедно това очакване, колко си приличаше нашият копнеж...

Понякога има състояния, които сякаш губят времето си измерение. Тогава не знаеш или не си спомняш вече — кога са започнали, какво ги е предизвикало, как са се променяли.

И въпреки всичко от цялото това блаженство понякога се отронва някоя дума, някой вик, някоя мелодия или пък една-единствена музикална нота, която остава завинаги в теб, без да те учудват нейната ефимерност или незначителност. Спомням си една-единствена подробност от началото на този танц: думата „двойка“. Не знам дали самата дума не ми даваше мира, или пък ме беше обзела натрапчивата мисъл, че внезапно *случилото се* с мен, чрез тази простичка прегръдка, изразяваше дълбокия смисъл на усещането да си „двойка“ с някого...

Мавродин се спря уморен, сякаш съвсем неочаквано беше достигнал до края на силите си. Остана дълго време с очи, вперени в небето, без да гледа, почти без да диша, сякаш слушаше или очакваше нещо да се случи. Беше започнало да захладнява и другарят му намести връхната дреха върху раменете си. Не посмя обаче да го попита дали и на него не му е студено. Изчакваше го и безшумно прокараваше ръка по ръба на стола, отнесен и той самият, все по-устремено, към старите спомени...

— Мисля, че онзи момент беше най-съвършеното откровение на нашата любов — започна Мавродин тържествено. И всичко, което последва, беше само опит да открием отново онази магия без начало и без време... Аз съм посредствен танцьор, в повечето случаи по време на танца говоря, за да компенсирам с евентуалното си интелигентно

присъствие ритмичната си безпомощност. Осъзнавам много добре, че една жена може да се наслади на танца с несъвършен партньор, ако той не е пълен кретен. Левичарските движения, както и стеснителността имат своя дискретен чар именно в изненадите, които могат да произведат, и чрез наивната паника, която пръскат. Жените понякога обичат тези топли несъвършенства и никога не са страдали от посредствените ми танцови умения. В онзи момент бях забравил всички тези, известни ми и преживени отдавна неща.

Спомням си само, че някакъв непознат парфюм премина покрай ноздрите ми веднага след като тя приближи главата си до рамото ми. Това не беше дамски парфюм, бих могъл да кажа, че не беше дори човешки... Той черпеше есенциите си от други спомени, носещи се около бродерия, извезана с много злато, дестилат от голяма ориенталска лампа и беше направен от разнообразни корени и много малко масло. Парфюм, в който сякаш нито маслото, нито спиртът издаваха присъствието си, а се усещаха само уханията на стар метал и билки... Колко опитвах по-късно, когато вече я познавах, да си изясня нюанса на парфюма, на който ухаеше главата ѝ! Струваше ми се, че вече никога след това не успя да се върне към онази почти аскетична чистота от първата вечер. Всъщност не, истината е, че оттогава насетне ноздрите ми, сетивата ми, паметта ми бяха свикнали да свързват този така суров в достойнството си парфюм с плътта ѝ, която бях познал, с устните, които бях срещнал...

С голямо учудване обгърнах необикновено тънката ѝ талия и усетих до себе си целия ѝ одухотворен „силует“. Трябва да го нарека *силует* и те моля да ме извиниш за тази привидно толкова неподходяща и вероятно груба дума, но казвам така, защото не чувствах нито плътта и топлината, нито присъствието на тялото ѝ, ами я предусещах истинска, цялостна, свършена жена, без никакво друго чувство, без например усещането, че докосвам бедрото ѝ или че леко се доближавам до гърдата ѝ. Нищо от онези откъслечни и начупени усещания по време на танц. Никакво несъвършенство в този безупречен силует, никаква пречка...

Сигурно ти се струва, че всички тези неща са нагласени от спомените и са декодирани през ясното око на гледащия отдалеч и същевременно отблизо, както се случва винаги, когато чрез продължително усилие си припомняш някой отдавна потънал образ

или случка. Но не е така, усилието и споменът не са нагласили нищо. Никога след това не успях да съхраня или възстановя пълнотата на нейното присъствие по време на онзи танц. Всичко, което изреждам тук, са само фрагменти, които ме преследват непрекъснато, без да се разпаднат... Гледах очите ѝ и толкова. Танцувахме добре. Казвам това, за да не си помислиш, че е бил някакъв ексцентричен танц или пък че е бил толкова невероятен, че останалите в салона са оставили само нас двамата да танцуваме като някаква сензационна двойка. Само някои бяха забелязали нашето безмълвно изгубване. Другите се струпваха в салона, танцуваха, говореха. Ние не си казахме нищо. Нямаше никаква нужда да говорим. Видях лицето ѝ няколко пъти на светлината на крушката. Беше друго, напълно друго. Концентрацията сякаш беше прочистила чертите ѝ, беше удължила страните ѝ и някаква ужасяваща тъга овлажняваше челото ѝ. Гледаше ме — в това съм сигурен — въпреки това погледът ѝ минаваше през мен, привлечен от кой знае каква невиджана, скрита, неизвестна и непредполагана от мен цел. И все пак в нейния безмълвен екстаз се криеше голям страх. Не трепереше в прегръдката ми, но усещах, че цялото ѝ същество е напрегнато... По-късно, през следващите часове, разбрах колко много се е бояла и осъзнах как се беше борила срещу мен. Тя беше предусетила тогава всичко, което предстоеше да се случи. И се беше противопоставила с всички сили на тази магия...

В последните дни тук си спомних отново, и то с изключителна точност, онзи безкраен танц. Видях отново салона — малкото мебели, събрани до стената — за да се отвори достатъчно място за двойките — а също и стряхата на съседната къща, затрупана с пресния сняг, който блестеше със синкави отблясъци под светлината, хвърляна от прозорците... Илиана леко наведе главата си, замаяна вероятно от собствената си щастлива премала и от сладката умора на тялото си. Когато музиката спря и аз поех ръката ѝ, за да я отведа към стаята, която ми се струваше най-отдалечена и закътана, тя ми призна, че се чувства много уморена, и като че ли две дълбоки сенки правеха погледа ѝ още по-дълбок. Почти не смеех да я гледам, но държах ръката ѝ постоянно в моята.

— Не знам какво ми става — прошепна тя, облягайки се на канапето. — Отдавна не съм танцувала... Почти се зашеметих...

Потърси очите ми с учудена усмивка, опита се отново да проникне в тях, да ме накара да бъда внимателен, да ми съобщи, че нещо ужасно, нещо, от което тя се боеше и бягаше, щеше да ни погълне. Мисля, че това успях да разбра от въпросителните ѝ, уморени погледи, които сякаш просеяха спокойствие и самота. Тя обаче не си спомняше нищо. Питах я толкова много пъти след това, разяждан от неизлечимата си болест — да знам, да разбера, да определя естеството на онзи неподобен час на потъване. Понякога я питах безмилостно: не си спомняше нищо. Само ме гледаше изгубена, полагаща огромни усилия да дойде на себе си. Истината е, че се боеше от любовта и че онази наша неочаквана среща я беше изплашила. Сподели ми го на следващия ден:

— Помисли добре какво правиш — каза ми тогава. — Помисли добре...

Онази нощ обаче, след като се съвзе от омаята на танца, започна да говори за свършено незначителни неща, сякаш се стараеше да скрие възможно най-добре магическото преживяване, от което се беше изтръгнала. Каза ми защо се беше върнала от Германия преди няколко месеца. (Защо беше заминала предположих по-късно, когато ми призна за голямата си любов, от която се беше излекувала толкова трудно.) Имаше много малко приятели в Букурещ. Тогава разбрах, че беше родена в граничен град и че беше обучавана само от монахини, и ми стана ясно защо в мига, в който я видях, ме впечатли пълната липса на суета и лекомислие у нея, защо не приличаше на никоя от столичните жени. Онези толкова красиви дами, чиито черти бяха обаче карикатурно изкривени от повърхностността и фриволността на живота им. Говореше за себе си доста въздържано, но въпреки това усещах, че способността ѝ да споделя лежеше непокътната дълбоко в сърцето ѝ. Някои хора казват, че има жени, за които, щом ги срещнеш, от пръв поглед разбираш, че крият голяма, истинска тайна, без да носят нищо престорено в себе си. И също, че има жени, душите на които можеш да прочетеш на мига — бистри и ясни като дъното на планинско езеро. Вероятно всички тези неща са верни. Онова, което ме заплени през първите часове на срещата ни, беше предусещането ми, че Илиана има безкрайната способност да споделя, че е едно от онези създания, които можеш да *опознаеш* и че никаква тайна няма да остане неразкрита за теб, докато я слушаш... И разбира се, до голяма степен

не се бях излъгал. Тази жена нямаше тайни от мен и през цялото време, докато траеше любовта ни, тя все по-силно страдаше, че аз пазя моите тайни несподелени. Каза ми всичко, което *знаеше*... Но колко малко знаеше тя всъщност, в сравнение с всичко, което криеше и пазеше тялото ѝ, сърцето ѝ, нейното цяло същество...

Тогава ме попита с по-сериозен тон за книгите ми. Но бързо изостави тази тема, сякаш усецаше, че тези обществени неща ме отдалечаваха твърде много. Каза ми само, че ѝ харесват книгите, в които се разказва за детството, за интернати и пансионни със строги правила; вероятно защото се откриваше в тях, преоткриваше тъжното си сиротно детство, принудена да прекарва ваканциите си в голяма и студена къща под сухия поглед на бабата и лелите си. В онази къща даже и бабата не била приласкаваща... Спомням си, че през онази пролет, след като бях научил достатъчно за детството ѝ, ми се прииска да прекараме заедно великденската ваканция в града, в който се беше родила и отраснала. Семейството ѝ отдавана се беше пръснало. Малкото ѝ роднини, които още живееха във влажните провинциални градове, я бяха забравили. Въпреки това на мен ми се щеше да я придружавам всяка сутрин в парка, разположен до бащината ѝ къща, двамата да седим на някоя пейка, да я галя с всичката топлота, на която съм способен, за да ѝ поискам прошка за цялата тъга на детството ѝ, за онази студена пустота, в която оставаха впити толкова много от корените на нейната меланхолия. Колко щастлив щях да бъда, ако можех да изпълня с присъствието си, с наивността си, ужасяващите обеда на юношеството ѝ, дългите, тъжни, провинциални вечери, през които моята Илиана беше гледала навън часове наред, със залепено за стъклото на прозореца чело... Вярвах, че миналото не е напълно загубено за нас; не е загубено поне за любовта. Надявах се, че ще мога да проникна в онзи мрак и ще мога да го затопля. Но Илиана яростно отказваше да се върне по родните си места. Понякога питаше за някое фамилно име от онзи неин град, усмихваше се с отвлечени в пространството на празнотата очи — и толкова...

... Същата онази вечер и двамата се въздържахме да танцуваме отново. Казваше, че я боли главата и би се зашеметила още повече, ако танцува. Почти през цялото време си говори с мен. После, към един часа, внезапно погледна часовника и стана да си ходи. До този момент си бяха отишли много малко от гостите. Домакините се опитаха да я

спрат, прибягвайки към всякакви трикове; не намираха горната ѝ дреха, шушоните ѝ се бяха загубили. Но накрая бяха принудени да я пуснат да си тръгне. Мен не посмяха да ме спрат, макар че Илиана се изчерви, когато ѝ поисках позволение да я придружа. Тръгнахме си двамата почти крадешком, а аз дори облякох палтото си на стълбището, прислужницата ми го беше донесла от банята...

Оставих я пред огледалото. Когато се върнах, сякаш до мен стоеше друга, непозната жена. Беше си сложила дълго кожено палто и черна капела с воалетка. Останах изумен, когато я погледнах. Не защото не познах елегантния букурещки стил, ами защото воалетката променяше изцяло лицето ѝ, подмладяваше го и същевременно го правеше по-женствено и съблазнително. Мисля, че се изразявам погрешно: в действителност образът ѝ беше по-комплексен; жената сега изглеждаше като любовница, сенките на очите и страните ѝ разкриваха изпълнената ѝ с очарование крехкост; сякаш приканваше да бдиш над нея, да я галиш, да я целуваш... Останах заплепен пред нея и вероятно съм се усмихвал глупашки, защото Илиана рязко ме хвана под ръка, без да ме поглежда. Слязохме по стълбите мълчаливо. Не знаехме какво щеше да случи. Не знаех дори коя ще бъде първата дума, която ще ѝ кажа. Уличният студ удари и двама ни и ме събуди. Беше неподобна зимна букурещка нощ — сурова, ясна, кристална. Пред къщата, която изглеждаше ярко осветена, чакаха няколко шофьори, задрямали в колите си. Шумът на железната входна врата ги беше събудил и те започнаха да натискат клаксоните. Тъкмо исках да направя няколко крачки напред, приготвяйки се да ѝ помогна да се качи, Илиана ме спря:

— По-добре е да повървим малко пеш...

Дали се боеше от мен и затова опитваше да ме върне в реалността с разходка в студа? Не зная. Гласът ѝ беше някак измъчен, развълнуван. Тръгнахме, аз стисках силно ръката ѝ и я държах близо до себе си. Странно е колко ясно усещах парфюма ѝ в онзи чист и замръзнал въздух. Често вдигаше поглед и тогава устата ѝ се очертаваше ужасена, треперееща от някакво невидимо докосване; сякаш очакваше внезапна, невиджана дотогава целувка. Попитах я къде живее и тя ми прошепна:

— Да вървим натам...

Но беше отнесена. Мислеше за нещо сериозно, нещо от изключителна важност, и почти физически усещах колко далеч беше отнесена от мислите си. В никакъв случай не се питаше дали ако ми се отдаде тази нощ, без да бъдат спазени някои предварителни ритуали, това не би било проява на голяма липса на свян. Не, някъде другаде я отнасяха мислите ѝ. Усещах, че ако говорех, трудно щеше да може да ме чуе. Страдах от мълчанието ѝ, от това внезапно изчезване, и може би това леко унижение на гордостта ми, от което изведнъж се усетих обзет, би се засилило, ако пътят ни беше по-дълъг. Мисля си, че при този последен момент на трезвост можех да избягам. Само ако например, виждайки я така облегната на ръката ми, стъпваща леко, сякаш заслушана в звука, който стъпките ѝ издават по снега, изведнъж бях изрекъл някоя вулгарна дума, ако бях посегнал да я целуна или ако бях запалил свободно цигара, сякаш бях съвсем сам. Или пък ако бях започнал да си тананикам някоя модна мелодия и между другото я бях попитал дали ѝ харесва. Тогава може би без никакво съмнение магията щеше да се разкъса и щяхме отново да станем двама непознати, двама млади, които се прибират у дома през нощта и нямаше да има нищо, което да ни свързва, освен беглия спомен за вечер, прекарана заедно. Ако се бях върнал така брутално в това, което се нарича „реалност“, тогава бих се опитал да се предпазя от евентуално ново поддаване на тази магия, с мисълта как бих стигнал най-бързо и най-сигурно в леглото ѝ. Дотогава бях свикнал вулгарно да се боря — както всички големи егоисти — срещу това, което аз наричах „сентиментална инфекция“. Колко ли пъти съм се намирал на една крачка от това — да се влюбя, и тогава животът ми би протекъл по напълно различен начин, преобърнат от някоя голяма авантюра, но съм се осъзнавал в последния момент и съм превръщал опустошаващата страст в чисто плътско изживяване? Но може би всичко, което казвам сега, е абсурдно; може би дори и да се бях осъзнал тогава, на улицата, вече щеше да е прекалено късно. Вече нямаше да мога да избягам. Бях я срещнал и това е беше достатъчно...

Вероятно мина съвсем кратко време, защото моята гордост не успя да ме помрачи. Илиана лениво се отърси от обзелото я състояние и отново бавно се приближи до мен, сякаш се събуждаше от някакъв сън.

— Извини ме — прошепна тя и продължи да гледа отнесено над снега.

Не зная защо се надявах, че ще каже още нещо, че ще се опита да обясни. Тя обаче отново замълча. Вече бяхме стигнали до булевард „Теке Йонеску“ и светлините на крушките ми се сториха дразнещи; сякаш диво се бореха с белотата на снега. Обзе ме чувството, че достигам някаква нова зона, където нашата интимност ставаше поясна заради минувачите, колите и цветните реклами. Цялото това оживление извън нас сякаш ни сближаваше все повече. Пътят, който изминахме по слабо осветените улички, сега доби тайнствено значение, сякаш се завръщяхме от усамотена разходка, по време на която бяхме могли да се целуваме на воля и да си шептим любовни думи.

— Къде живееш? — осмелих се да я попитам.

Посочи ми един наскоро построен блок на булевард „Братиану“. Бяхме наблизко. Ускорих крачка, без да се усетя. Още не знаех какво ще се случи. Не знаех дали ще имам, дали ще намеря куража да ѝ поискам позволение да я придружа в дома ѝ. Това беше някакво очакване, без следа от трепет или любовно вълнение. Очаквах да се случи нещо и въпреки че усещах колко много ме засягаше то, вече няха сили да се намеся, като дам тласък на събитията или ги отклоня.

Сега обаче я гледах по-отблизо. Виждах лицето ѝ добре. Студът съвсем леко беше оцветил скулите ѝ, а широката ѝ усмивка сгръваше цялото ѝ лице. В усмивката ѝ имаше известна тъга; беше отгатнала вероятно, че съм ускорил крачките си. Говорихме си за още някакви незначителни неща. Как се върнала в Букурещ в началото на есента, как си намерила този малък апартамент, как се среща отново с някои приятели, а други отбягва. Започнах да се смея.

— Може би бягаш основно от приятелите от мъжки пол — казах с леко вулгарна ирония.

— Да, наистина — призна тя спокойно. — Принудена съм да бягам най-много от тях...

Наближавахме, а още не знаех какво ще се случи. И въпреки това я попитах дали ще ми позволи да я посетя. Прие без никаква престореност.

— Ако искаш, ела утре да пиеш чай с мен — каза.

— Ще ти донеса последната си книга — отвърнах ѝ аз, сякаш бързах да подчертая, че зад молбата ми не се крие никакъв лош умисъл.

— Ще ти бъда благодарна...

Стигнахме. С ужас очаквах портиерът да отключи вратата и да ни покани в асансьора. Но вратата беше отворена. Бутнах я мълчаливо и неочаквано обзет от вълнение.

— Живея на третия етаж — ми каза.

— Ако ми позволиш, ще те изпратя — осмелих се да предложа аз.

Светлината на асансьора изненада и двама ни. Погледнах я отново объркан. Очите ѝ бяха замислени и напразно се опитваше да се усмихне. Пред асансьора ми подаде ръката си. Поех я бързо и я целунах. После, без да съзнавам, сграбчих лицето ѝ и я целунах по устните. Почувствах топлината ѝ и усетих как се загубва в прегръдката ми...

III

Трудно успях да дойда на себе си след тази прегръдка, която с нищо не беше предизвестила себе си — нито с жест, нито с предварително съгласие. Усещах, че тя се е предала напълно. Щеше да е много лесно да бутна вратата и да я занеса на ръце до стаята ѝ. Но я пуснах от прегръдката си и потърсих очите ѝ. Стори ми се, че бяха пълни със сълзи. За миг помислих, че все пак свенливостта ѝ се беше пробудила и се съпротивляваше. Тя сграбчи ръката ми и я стисна цялата трепереща.

— Сега си върви — прошепна.

И ме помоли още по-топло с поглед. Насилваше се да се усмихне. Беше бледа, преобразена, изплашена.

— Очаквам те утре — повтори с твърдо изражение там, на прага, когато видя, че се колебае.

Вдигнах неумело шапката си и тръгнах почти на бегом надолу по стълбите. Чух смътно как се затваря вратата и това ме накара да ускоря крачка. Искях да стигна възможно най-бързо на улицата, да остана сам, да мога да осъзная какво се беше случило.

Обикновено след първа среща с жена в началото на някоя връзка усещах яростна нужда да остана сам възможно най-бързо, за да мога да се събера, да си върна трезвия разсъдък. Мисля, че това е нещо, което се случва с всеки мъж при подобни обстоятелства. Всеки от нас, щом се измъкне от оковите на онази магия, с която го завладява първата среща с жена, завоюва свободата си обратно посредством брутален жест — запалва цигара, започва да си тананика някоя ария, подема незначителен разговор или просто се отдръпва от нея. Познавах много добре тази жажда за свобода и самота, която ме обземаше след първа среща. Онази вечер обаче бягството ми беше различно. Искях да остана сам, за да мога да изживея по-пълноценно случилото се, да усетя по-пълно присъствието на Илиана, да мога да разсъждавам на воля над изтеклите изумителни часове...

Излязох на улицата и поех към околоръстното. Съвсем скоро осъзнах, че се движа доста бързо, сякаш се стремях да стигна на някое определено, предварително известно ми място. Внезапно забавих крачка. Но не успях да преоткрия нищо, не можех да събера мислите си, не разбирах нищо. Изпълваше ме само усещането, че нещо фундаментално се беше променило в живота ми, сякаш бях открил нещо неочаквано и неподозирано дотогава. Дори и образът на Илиана не беше ясен в главата ми. Но пък долавях парфюма ѝ в мен, признавам, че не можех да се откъсна от нейното ухание. Мислите ми бяха спрели на едно място. Може би затова цялото ми същество ме караше да ускоря крачка, да вървя доста забързано, за да не може никоя чужда мисъл да се промъкне в онази сладка омая, на крилетите на която се носех. Искаше ми се да пея — някоя непозната светла мелодия — това беше всичко.

Лутах се така около час. Не ми се спеше. Беше ме обзело състояние на остра будност, към което нямаше какво повече да се добави и то самото не се нуждаеше от нищо. Когато пристигнах вкъщи обаче, внезапно усетих голяма умора. Запалих си цигара и се опитах да чета, за да отклоня мислите си. Не успях да разбера и половин страница. Неусетно умората ми премина в начало на паника. Сякаш ме беше яд на всичко, което бях направил. Бях възмутен от последното си действие, от онази целувка, която можеше да ме въввлече в кой знае какви нежелани събития; от глупостта на онова присъщо за някой гимназист бягство, без да поглеждам назад... Това беше последната ми съпротива — сякаш цялото ми същество правеше опит чрез едно свръхусилие да се измъкне от магията.

Преди да угася лампата, погледнах часовника: три без четвърт. В стаята беше станало студено. И въпреки това аз огледах с проблясък на радост разположения в съседство кабинет, фотьойла, в който, седнал удобно, четях любимите си поети, непретенциозната маса, наведен над която прекарвах нощите, изпълнени с очарованието на самотата. Всички тези неща все още съществуваха, бяха истински, тук, бяха на мое разположение, готови да ми помогнат, да ме предпазят. Едно-единствено усилие на волята — и всичко щеше да бъде както в началото... Букурещ е пълен с красиви жени. Има толкова много сред тях, които не ти отнемат повече от два часа на ден и не омагьосват, не те изтръгват от устоите ти, не те давят. Дотогава животът ми течеше

без драми, без големи сътресения. Поредица от случки, авантюри, пътувания, ваканции с приятели, любовници с нетрайна страст, без отрова... Живот, изпълнен с работа, наслади и голяма мъжка свобода. Можех да загубя всичко това, всички тези неща да се разпилеят, да се раздробят на парчета. През последните години на няколко пъти бях изживявал паниката, идваща от този тип решителна, убийствена любов. Но никаква страст не беше успяла да ме накара да изгубя себе си. Винаги се осъзнавах навреме. За миг, когато угасих светлината, почувствах, че нещата не са напълно загубени. Все още имаше време...

На следващия ден се събудих късно, към обяд. Навън властваше бяла, ослепителна светлина. Тогава страхът, обзел ме предходната нощ, ми се стори безпричинен и смешен. Ето, казвах си, всички неща са си така, както досега: слънцето, студът, добре затоплените стаи, книгите бяха по местата си... Усетих лудешка жажда да изляза от къщи, да срещам хора, да споделя с някого онази простичка и неочаквана радост. Обикновено обядвах в един, намиращ се в съседство пансион. Но онзи ден ми се щеше да обядвам в някой ресторант, да гледам блестящите бели покривки, да усещам около себе си влизащите хора, идващи като на някоя гара. Естествено, надявах се да срещна приятели. Тръгнах към един ресторант в центъра. Беше станало още по-мразовито и като че ли по-ясно. Улиците бяха оживени. По трамвайните спирки се бяха струпали ученици. Влязох в „Континентал“ и се разположих на една маса в дъното. Още беше рано и бяха заети само няколко маси. Нямахше нито един мой приятел. Само няколко познати, които поздравих необичайно приветливо. Бях гладен и внимателно подбрах ястията си. За по-малко от час ресторантът се напълни докрай. Запалих си цигара с известна тъга. Времето минаваше бавно. Бях останал сам на масата...

Тръгнах си към три и половина и щом се озовах на улицата, осъзнах, че не знам какво ще правя. Излязох на „Каля Викторией“ и булевардът ми се стори пуст и мръсен. Тръгнах бавно, без никакво настроение, към пощата. Спрях се пред будка за вестници, за да разгледам няколко списания. Сякаш пак беше някой от онези тъжни дни по средата на коледните празници, когато целият град се сливаше в едно разкъсващо мълчание. Пред Военния клуб поех по булеварда и се насочих към парка „Нишмиджиу“. Следобедът започна да ме

потиска, ставаше все по-ужасен. Сякаш и аз се боях от приближаващото свечеряване. Покривите започнаха да блестят. Около половин час се борих с меланхолията, докато най-накрая се предадох на тъгата на онова здрачаване, присъщо на зимите в големите градове. Обикновено никога не излизах от къщи сам през тези часове. Понякога прекарвах зимните следобеди, разхождайки се смело пеш с някой приятел или приятелка из покрайнините. Тези маршове по снега и завръщанията в града с първите запалени светлини винаги бяха с някой много добре подбран другар. Не мога да понасям да бъда сам при настъпването на залезите, освен ако не съм някъде извън града или в някой непознат град. Специално Букурещ има най-отровните залези, и то през всички сезони. Трудно е да останеш сам, да не се влюбиш, да не си потърсиш половинка в един подобен град, където слънцето угасва с толкова силна меланхолия...

Толкова пъти след това ние двамата с Илиана слизахме надолу по старите булеварди, обградени с рожкови и кестени, и се отправяхме, прегърнати, към Котрочен!... Почти никога този мъчителен час не ни завари у дома...

Минах през „Чишмиджиу“ и искрящата радост на пързалиящите се с кънки там прогони меланхолията ми за миг. Но не можех да остана на място, вцепенен, с ръце в джобовете, да стоя и да гледам. Поех по една уединена алея. Някъде, не много ясно къде, пред мен светваха уличните фенери. Като че ли започна да се спуска лека, прозрачна мъгла, уловена като в паяжина между дърветата. Ускорих крачка, сякаш очаквах да получа прояснение отнякъде, да ми бъде даден знак, за да мога да взема решение. И бездруго бях решил да отида у Илиана още отпреди това, но не знам какво ме караше да се бавя, смятайки, че е още твърде рано, че още е твърде светло навън. Но нощта се разстла бързо и си мисля, че дори да се бях разхождал известно време със затворени очи, то бих ги отворил при повеея на онази вечерна синева. Там, в парка, сред дърветата, се стъмваше по-бързо.

Изведнъж се спрях силно развълнуван. Сърцето ми беше на ръба да се пръсне. Чух часовника на катедралата „Свети Йосиф“. Напрегнато преброих: пет удара. И сякаш цялото ми безпокойство и меланхолия изчезнаха в миг. Бързо излязох от парка и се качих в първата кола, която се изпречи на пътя ми...

Мавродин изрече последните думи много тихо. После рязко се изправи от шезлонга и се отправи към стаята си.

— Започна да ми става студено — каза от прага.

Хаснаш продължи да потъва в отнесеното си мълчание. Само повдигна глава, когато Мавродин се върна с наметната на раменете си горна дреха, и го погледна учуден и изпълнен с нетърпение.

— ... Отвори ми много бързо. Имах усещането, че ме чакаше там, зад вратата. Беше облечена в непретенциозна кадифена домашна рокля с дълги ръкави и огромна яка. Усмихна ми се и ми подаде развълнувано ръка. Наведох се силно и я целунах много почтително. Никой от нас не пророни и дума. Бавно свалих палтото си и влязох. Посрещна ме в голяма продълговата стая, с прозорец към булеварда. До тук глухо достигаше шумът на трамваите, а светещите реклами се виждаха добре. Бързо се отправих към прозореца — нещо, което правя във всяка непозната стая, в която вляза — и погледнах надолу. Оттук снегът изглеждаше по-мръсен заради смесването на светлините и автомобилните фарове. После се обърнах и разгледах стаята по-внимателно — черна етажерка, покрита с книги, повечето от които немски, няколко скъпи килима; диванът беше изработен от вишнево на цвят дърво, прост, без орнаменти; на стените имаше няколко картини и гравюри. Неизразимо много ме впечатли тази някак неженска простота и невинност на атмосферата в стаята. Искях да ѝ кажа: „Колко е красиво...“, когато я чух да казва, укорявайки ме на шега:

— Сигурна съм, че си забравил да ми донесеш книгата...

Имах усещането, че ми напомня за обещание, направено много отдавна и затрупано от множество случки и чувства. Извиних се. Разговорът започна да се завързва колебливо. Сякаш и двамата се пазехме да не залитнем към някоя тема, която да ни напомни за прегръдката от предходната нощ. Докато приготвяше чая, успяхме някак естествено да избегнем да се гледаме в очите. И бездруго в стаята светеше само една невзрачна лампа и на фона на този сумрак погледите ни се срещаха, без да се проникват. След като сервира чашата с чая и чинията с бисквити на табуретката до стола ми, се приближи до вратата, запали силната лампа на тавана и седна на дивана доста далеч от мен.

Едва тогава забелязах колко беше уморена. Без никакво съмнение беше стояла будна през голяма част от нощта. Сенките ѝ бяха

издълбали още по-дълбоки бразди под очите ѝ, а лицето ѝ изглеждаше изумително бледо. И въпреки това, не зная по какви причини, онази умора на лицето ѝ ми се струваше толкова изкусителна, толкова топла и контрастираща с нервната прецизност, с трепетността и елегантността на движенията, които дългото безсъние пораждаше.

— Благодаря ти — каза изведнъж, вперила поглед в ръцете си. — Благодаря ти, че послуша молбата ми тази нощ...

Вероятно съм я гледал, изпълнен с някакво неспокойство и страните ми са били зачервени, защото, когато вдигна очи и ме видя да стоя на стола с чаша чай в ръка, цялото ѝ лице се озари от изгрялата, пълна с учудена ирония и съчувствие усмивка.

— Не бива да се страхуваш — продължи тя с променен, по-ясно звучащ глас. — Разбирам много добре за какво си мислиш и най-вече защо те е страх. Искам само да те уверя, че в мое лице можеш да намериш съюзник... (Тук се опита да се засмее.) Искам преди всичко да ти кажа, че току-що успях да се излекувам от една голяма, неповторима любов и че се чувствам по-добре така, както съм си. Много по-добре — добави след кратка пауза. — Мисля, че ще ми бъде ужасно трудно, ако не и направо невъзможно, да обичам отново. Тази надежда много ми помага. Без нея животът би ми изглеждал твърде суров... Много по-добре е така...

Протегна ръце и сякаш с тях обхвана стаята, мен и може би целия град. Оставих чашата си върху подноса с някак нетърпеливо движение. Тя проследи жестовете ми учудена и като че ли уплашена.

— ... А всичко друго е отвъд предела на силите ми — добави тя бързо, сякаш се опитваше да се предпази.

Не знам какво ѝ отговорих. Чувствах се ужасно глупаво. Бях объркан. И едновременно с това усещах вкуса на пълното разочарование и голямото унижение. Беше говорила толкова искрено за своята голяма и неповторима любов. Припомних си необикновените усещания при срещата ни: значи за нея те не струваха нищо, не означаваха нищо. Тя беше обичала някога: „голяма неповторима любов“. Държах тези думи живи в главата си и те ме унизяваха и потискаха.

— Предполагам, че страшно много от жените, които срещаш — поде тя неочаквано, — ти говорят за страстите си с неизречената на глас надежда, че ще ги използваш в някой от романите си. Би било

смехотворно сега да ти разказвам за някаква нова любовна история... (Усмихна се, беше силно объркана, постоянно галеше дланите си една в друга и ги гледаше.) Исках да ти кажа само това, че обичах истински... А сега нека да говорим за нещо друго...

Колко щяха да ме измъчват тези няколко думи след това! Никога не научих повече за тази нейна голяма страст. Не научих дори кой е бил любимият ѝ, дали още е жив, дали го беше срещала някога отново, дали е бил красив, млад или възрастен, богат. Затова и пристъпите ми на ревност по-късно бяха толкова по-ужасни, колкото по-силно осъзнавах, че ако в онзи ден, осми януари, се бях показал по-приятелски настроен и овладян, то тогава на първата ни среща Илиана можеше да ми разкаже всичко. Вероятно е имала нужда да разкаже, да сподели. След време се убедих, че пазеше съвсем малко тайни единствено за себе си. Винаги си повтарях, че е напълно по възможностите ми да науча, да разбера, да проникна в онази само нейна зона, която тя бранеше с почти налудничава упоритост. Често пъти се преструвах на наивник и питах сякаш съвсем случайно:

— А как се казваше любимият ти?

Или пък:

— Мисля си, че онзи господин, който и да е бил той, е привлякъл вниманието ти...

Но не успях да науча нищо. Усмиваше се натъжена, унижена или пък търсеше ръката ми, улавяше я и я целуваше; или пък започваше да се смее, като ми даваше да разбера, че е предугадила скритата ми стратегия. Късно разбрах, че от нея няма да мога да науча нищо. Може би щеше да ми каже някои неща, преди да ми се отдаде: но след онази наша прегръдка нейното минало си остана за мен дълбоко погребано...

Мисля си, че са редки другите случаи, в които мъжът може да деградира така жестоко, както когато е погубван от абсурдна ревност. Всеки от нас, разбира се, е минавал през тези безсмислени мъчения, подхранвани до пълно изтощение от безкрайно разюзданото ни въображение. Но за мен тези мъчения бяха още по-големи, и то защото ми беше споделила, преди да стане моя, че е обичала някой мъж, който е бил „голямата ѝ неповторима любов“. А аз, от една страна, не знаех нищо за онзи таен любовник, който е бил с нея преди мен. Не можех да го съдя, не можех даже да го причисля към някоя определена група

мъже: тази на русите, на високите, младите, интеллигентните. Понякога даже стигах дотам, че подозирах всички нейни познати мъже. Питам се каква е възможността да е този или онзи от тях. Въобще не осъзнавах какъв глупак съм бил: та нали Илиана ми беше споделила, че беше отсъствала от страната в продължение на няколко години, за да не го среща повече, а пък аз си мислех, че е възможно този любовник да е някой от познатите ѝ в Букурещ... Ако имах малко повече кураж, щях да попитам някой от познатите ѝ; но все пак ме беше срам. Не знам защо се боях, че моят въпрос ще ме направи окончателно за смях. И понякога, когато с Илиана бяхме сред приятели, се правех пред тях, че знам, че съм научил всичко, и казвах:

— Надявам се, че и вие сте убедени, че този път Илиана е избирала по-добре...

Поглеждах ги бързо, крадешком, за да разбера каква ще е реакцията им. Илиана се усмихваше вяло, свела челото си. Останалите гледаха и двама ни с известно неудобство. Или не знаеха за какво става дума, или пък се преструваха изключително талантиливо...

За щастие тези кризи на налудничава ревност траеха кратко. В повечето случаи бях достатъчно силен, за да мога да се овладеея. А през останалото време любовта владееше цялото ми същество...

Онази вечер обаче, след като ми беше споделила за голямата си отминала любов, Илиана отново се промени: започна да прилича на жената, с която се запознах предната вечер, сякаш въобще ги е нямало неспокойствието и вълнението, родени от странната ѝ тревога. Отново ми напомни, че толкова лесно съм забравил да ѝ занеса обещаната книга. После ме попита дали наистина писателите на романи винаги разказват собствените си преживявания и до каква степен някоя обичана от тях жена може да се превърне в книжна героиня. Стараеше се на всяка цена да насочи разговора към по-безопасна област — тази на неутралните теми. Започнах да идвам на себе си и се радвах, че съм открил нещо, което дотогава рядко ми се отдаваше да срещна — интеллигентна, познаваща живота жена, с която можех да разговарям за техниката и изкуството на писането. Обстановката стана топла, почти приятелска. Даже не разбрах кога наближи осем часът.

Тогава, придобил неочаквано кураж, я помолих да излезем заедно из града. Да отидем на кино и след това да вечеряме двамата.

Прие с радост; нямаше много приятели в Букурещ и рядко ѝ се случваше да излиза вечер.

— Но вече знаеш — каза тя, усмихвайки се някак по немски...

Изуми ме сигурният и свободен тон, с който изрече тази забележка. Нима тя наистина беше повярвала, че опасността е напълно отстранена и че толкова бързо и сигурно можехме да станем приятели? Приятелството между мъж и млада жена е възможно само ако и двамата са изключително интелигентни или ако и двамата обичат някого друго. В противен случай става дума за най-обикновена дружба, безинтересна в духовен план, с повече или по-малко банален оттенък, или пък увертюра към също толкова безинтересна бъдеща връзка. Да, приятелството между мъж и млада жена е голяма дума, такава, която се пише с главна буква, ако е подхранвано с интелигентност или подкрепяно от любовта, която двамата хранят към своите любими. Онези не много невинни чисти и симпатични другарства, които наричаме приятелства, най-често се свеждат до редовни гостувания, до известна откровеност и до топла взаимност; но не достигат нищо по-възвишено...

Илиана ме помоли да изчакам няколко минути, докато се облече. Събра чаените чаши и отиде в съседната стая. Когато останах сам, ме обзе огромно спокойствие. Излегнах се на дивана така, сякаш познавах тази стая отдавна и тук ми беше позволено да правя всевъзможни фамилиарни неща. Погледнах лампата на тавана и в същия миг си припомних, че преди една вечер бях обгърнал ръката на Илиана и бях изпитал онова толкова странно разтърсване. Изведнъж развълнуван скочих на крака. Ами ако сега, като се облече за излизане, отново си сложи онази воалетка, която така загадъчно променя лицето ѝ? Сърцето ми започна да препуска. За първи път, откакто я познавах, бях нервен, развълнуван, нетърпелив като на любовна среща.

Не знам колко време съм чакал там, застанал близо до прозореца и зареял безпаметно поглед в кървавата мъгла около една от светещите навън реклами. Чух вратата да се отваря. За миг ме беше страх да се обърна. Ами ако наистина нещата отново се повтореха по *същия начин*?... Погледнах я и сърцето ми сякаш спря за секунда; още не си беше облякла коженото палто, нито беше сложила воалетката си, но носеше блузата от предната вечер. Беше си сложила съвсем малко грим и аз ужасен отново усетих парфюма ѝ. Приблжих се колебливо.

Мисля, че и тя ме беше забелязала, защото се спря. Бавно и молитвено поех ръцете ѝ, а тя не се възпротиви. Само пребледняла отдръпна глава и се взря право в очите ми.

— Не се издържа вече — запрепъвах се в думите аз. — Не се издържа повече...

Бях напълно замаян. Поех я в прегръдките си, този път хищно и диво, и потърсих устата ѝ. Опита да се предпази и за миг тялото ѝ яростно се противопостави, но след това обгърна раменете ми и прие обезумялата ми целувка. После не я изпуснах въобще от прегръдките си. Когато освободи устните си от огнената ми хватка, топло ми прошепна:

— Помисли си добре какво правиш, помисли си добре...

Усещах я невероятно лека в обятията си. Почувствах само, че плаче, удавена в някакво безнадеждно ридание, сякаш всичко беше потънало безвъзвратно...

И при все това чувах как ме викаше, как нежно ме наричаше:

— Любими мой — изричаше, — любими мой...

... Когато се изправих, за да загася лампата, ме връхлетя усещането, че всичко окончателно се беше променило. И разбрах, че животът ми бе поел шеметно по налудни пътища и че от сега нататък, и то във всеки един момент, можеше да се случи всичко и то щеше да изглежда естествено като осъществяването на някаква абсурдна съдба...

IV

Късно през същата тази нощ си тръгнах за вкъщи. Дългите часове, в които телата ни се познаваха едно друго, срещнали се сякаш отново като след продължителна и прокълната раздяла, разбиха на парчета всяка следа от съпротива и трезва мисъл. Все пак исках да си тръгна повече заради Илиана, защото би ми било неловко да си тръгна от дома й сутринта, огрян от силната дневна светлина, необръснат, и да срещна гледащи ме с досетливо любопитство съседни. След това разбрах, че на Илиана тези неща й бяха безразлични, но тогава, през онази първа нощ, тя нямаше сили да се противопостави. Качих се на първата кола, която видях. Вкъщи дълго се борих със съня. Задряхах зашеметен, поболял...

А на следващия ден настъпи тържественият и пламенен час на любовта. Въобще не се опитах да й се противопоставя пак, а и вече не почувствах нужда да се отърва от тази омая, която ме беше омагьосала. Всичко, което си бях мислил преди това за любовта, за плътското удоволствие, за свободата, се оказа детинско, повърхностно, почти вулгарно. Бях забравил всички срещани дотогава жени — малките им страсти и налудничавости, както и посредствените им жертви ми се струваха смешни. Преди да срещна и да обичам Илиана, би ми било невъзможно да си представя, че човек е способен да се слее толкова цялостно, че любовта може да изпълни човешкото същество до такава степен. Онова присъствие на любимата жена, от което толкова много се боях и което ми напомняше изгаряне с адски камък, присъствието — което за всеки мъж е демонизъм, разложение, съсипия — този път усетих като преизпълване на цялото ми същество с ангелическа същност.

Дадох си сметка за случващото се след няколко дни, когато, поканен от семейство стари приятели в Молдова, тръгнах една съботна вечер, решен да се върна към средата на седмицата. Във влака през цялото време мислех за нея. Успокояваше ме единствено мисълта, че скоро щях да се видя с приятелите си и щях да мога да им говоря за

нея. Въобще не ми и хрумваше, че подобно излияние можеше да бъде съвсем ненавременно и лишено от дискретност. Всъщност знаех, че няма да им разкажа подробно нашата среща и любовта ни; но усещах, че ще говоря именно за Илиана, когато им разказвам за толкова много неща, които първо съм изричал пред нея. Щях да търся нейното мнение, да я рисувам в мислите си, да ѝ се възхищавам, без да споменавам името ѝ. И така се случи в действителност. Говорих само за нея...

Но не това ми показва колко много я обичам и колко наложително е било присъствието ѝ в целия ми живот; ами нетърпението, обзело ме само двайсет и четири часа след като я бях оставил потънала в мисли на прага. Онази нощ, прекарана далеч от нея, беше изключително мъчителна. Стоях, вперил поглед в тавана, загубил връзка с реалността, пуших много и колкото пъти в съзнанието ми изникваше образът ѝ, аз изтръпвах. Заминаването ми точно сега, в началото на нашата любов, ми се струваше абсурдно и престъпно. Обвинявах се, че не съм намерил достатъчно твърдост в себе си, за да се откажа от идването тук, макар че бях приел поканата на приятелите си преди празниците...

На следващия ден вече не можех да си намеря място и нищо от онова, което се случваше около мен, не ме интересуваше. Извиних се с някакво внезапно неразположение и хванах първия влак обратно... Никога не бих повярвал, че всичко, което бях чел в книгите и бях чувал да се разказва за френетичното нетърпение, което изпитват някои влюбени, когато приближават гарата на любимата жена, може да бъде толкова реално. Много километри преди влакът да пристигне в Букурещ, аз излязох с куфара в коридора. И сякаш тогава минутите започнаха да текат по-бавно. И последвалите мигове ми се струваха изключително важни. Сега наистина усещах колко бавно тече времето и колко отвратително е да стоиш и да чакаш то да отmine.

Спрях една кола пред Северната гара и дадох на шофьора адреса на Илиана. Качих се при нея така, както си бях — с куфара в ръка и с книга под мишница. Сърцето ми спираше само при мисълта, че можеше да не я намеря вкъщи. Позвъних кратко и нервно. Последваха няколко мига на паника. И после изведнъж я видях да стои пред мен. Беше отворила вратата, без въобще да предположи, че може да види мен там, на прага. Беше облечена както винаги със сивата си риза и с

черна вратовръзка. Имах на разположение само един миг да разгледам лицето ѝ: уморено, объркано, с отвеян, загубен поглед. След това очите ѝ пламнаха от някаква неземна светлина и устата ѝ леко се разтвори и застина така. Прегърна ме, вкопчи се в мен, сякаш ме виждаше отново след дълга и безнадеждна раздяла. Внесох я така, неподвижна, останала без дъх, в стаята.

— Не ме оставяй вече никога сама, мили — изплака болката си тя, — не ме оставяй...

Отсъствието ми я беше съсипало. Никъде не беше намерила за какво да се залови. Беше стояла почти два дни в дома си, утолявайки глада си само с няколко чая, залепила чело на стъклото на прозореца в очакване да се върна. Отгатнах повече от изстенатите ѝ шепоти колко ужасни безсънни нощи беше преживяла, с лице, потънало във възглавниците, на които преди това бяхме лежали двамата. Не могла да повярва, че ще замина. Докато аз ѝ бях говорил за приятелите си и ѝ бях обяснявал защо непременно трябва да прекарам няколко дни в дома им, тя се беше молила наум, беше умолявала да се случи някакво чудо, което да ме задържи там, при нея. Даже не беше осъзнала, че наистина е останала сама в първите няколко секунди след като се бяхме прегърнали и сбогували на прага. Все още вярвала, че ще се случи някакво чудо; вярвала, че след няколко часа ще се върна и ще прекараме нощта заедно. Когато се стъмнило съвсем и си дала сметка, че е останала сама, тогава я обзело чувство на безнадеждност. Измъчвала я мисълта, че ме е оставила да тръгна, така, без съпротива; тормозела я мисълта защо не се беше свлякла в краката ми, защо не беше прегърнала коленете ми, да ме умолява да я взема със себе си поне до града, в който отивах. Да я затворя там в някоя хотелска стая, без никой да знае за нея, но пък така щяла да може да ме вижда, когато се разхождам по улицата, щяла да знае, че съм близо до нея... Но преди да замина, не ми беше признала нищо от това; само на лицето ѝ се беше спуснала воалетка, изплетена от голяма и прикрита тъга, беше потънала в мисли, но не каза нищо, когато ѝ съобщих, че ще отсъствам няколко дни. Не ме беше молила, освен в измъчените си, опожарени мисли. И все пак ми призна колко много се беше измъчвала, че в онзи ден не беше намерила у себе си куража на борбена жена, готова на всичко, за да задържи и защити любимия си...

Тогава ни беше трудно да утолим страстта на телата си. Сякаш последвалото сливане между нас вече не беше просто прегръдка, тогава контурите наистина се сляха, плътта изчезна, забравихме да дишаме, погълнати и двамата от една-единствена кървава и ненаситна уста. Надявал съм се, и то на няколко пъти, че в края на онова пълно опиянение двамата заедно ще срещнем смъртта. Никога не съм знаел, че смъртта може да бъде толкова изкусителна и топла — наслада, лишена от конвулсии, пълно щастие, без нито стон. В малкото мигове, в които разсъдъкът ми беше трезв, си давах сметка, че съдбата ми беше избрала не само определена душа, която трябва да обичам, но и определено тяло, което само моята страст можеше да укроти. Всичко, което бях познал дотогава с тялото си, ми се струваше простичка и невинна игра, напразно сладострастие. Илиана беше родена единствено и само за мен. Тогава ми се разкри истинският смисъл на назоваването: *моя* — *мой*! Притежанието, колкото и перфектно да е то, не означава почти нищо. Човекът, който е казал, че любовта е епидермисен копнеж, е имал предвид онези низки телесни усещания и факта, че притежанието е възможно само при определени физически условия и за определени човешки същества. Но истината е, че тялото може да открие много повече. Отвъд страстта, отвъд нагона е напълно възможно съвършеното преоткриване в прегръдката, в която сякаш за първи път ти е дадено да обхванеш друга частица от себе си, онази, която те „допълва“, прави те цялостен и е вид откровение за друг световен порядък, богат на други, различни измерения...

Осъзнавам колко разбъркано излагам тези неща, въпреки че се опитах да ги избистря и да ги задълбоча в книгата. Писах основно за да изясня този така плашещ смисъл на сливането. Защото откровението на това съвършено сливане се състои в откриването на теб самия, в мига, в който се загубваш. Да, но там не откриваш своето ежедневно *ти*, духовния си облик такъв, какъвто те очертава силната дневна светлина, ами се усещаш свободно, цялостно, пълноценно същество. Странното е, че последните нюанси на притежателното местоимение изчезнаха в мига, когато тялото, с което се сливах, ми се откри като *мое*; тази Илиана, опиянена от голямото тайнство на венчанието, онова осветено от една-единствена влажна усмивка тяло, е *мое*. И колко размита е все пак тази формула: *моя, мой!*... В действителност съвършеното сливане с тялото на Илиана не ми

откриваше нещо, което аз притежавах, нещо, което ми принадлежи, а ми разкриваше моето собствено същество като свободно, перфектно и чудодейно създание. В онези мълниеносни мигове от случващото се тайнство с тялото на Илиана нарастваше един голям, космически и пулсиращ от живот Човек.

Колко лошо описвам, колко ми е трудно да пресъздам в думи тази среща! Винаги говоря за тялото на Илиана така, сякаш го усещах все така цяло и сякаш осъзнавах, че го държа ненаситен в прегръдките си. Но тогава сетивата ми бяха други; вече не обхващаха обеми и линии, не реагираха на усещания и емоции, ами като че ли всички те се бяха претопили заедно, образувайки едно-единствено огнено сърце, и от онази върховна омая интуитивно усещах само *едно присъствие*, от което вече не можех да се изтръгна... Колко светла ми се струваше тогава смъртта! Чувствах, че сме много близо до нея, а онова свободно и космическо същество, родено от нашата прегръдка, беше самата тя — *нашата смърт* — и тя не можеше да съществува по друг начин, освен чрез пълното напускане на плътта, чрез окончателното излизане от нас самите... Защо ли нямахме куража да останем завинаги заедно, свързани в едно космическо тяло? Дотогава не бях мислил за спасението на душата, тъй като се смятах пригоден единствено за конкретни взаимоотношения. Но тогава разбрах, че никой човек не може да намери спасение така, както си е, счупен на две, сам. Животът има край тук, на земята, защото е начупен, накъсан на несметно много фрагменти. Но всеки, който като мен е познал съвършеното сливане, онова неразбираемо за човешкия ум и опит съединяване, знае, че от определено ниво животът вече никога не свършва, че човек умира, защото е сам, разделен, разчупен на две, но посредством една велика прегръдка той открива себе си като вечно, автономно и космическо същество...

И тук въобще не навлизам във философски изложения. Тези теоретични термини ги заех по-късно. В началото откровението на венчанието и смъртта ми се откри толкова плашещо осезаемо, защото двамата оставахме да лежим като в безсъзнание дълго време, слети дори и тогава, когато телата ни се просваха инертни от онази омая, която не им принадлежеше и която не можехме да задържим — освен в крайното изтощение, в смъртта...

Събудихме се много късно през онази нощ, с усещането, че се завръщаме от някъде много далеч, от някакво друго място. Прегърнахме се изплашени и се вгледахме един в друг, сякаш и двамата бяхме обвързани посредством разкриването на голяма тайна, която не можеше да бъде споделена с други хора. Колко глупави ни се сториха тогава наивните предпазни мерки, които бяхме вземали, за да не научат другите, че се обичаме, че сме любовници! Тайнството, което ни свързваше сега, беше единствената внушаваща страх сила; то беше мистерия, която се случваше в сливането и наистина бе нещо непонятно за останалите хора...

Тя слезе от леглото първа, гола, и след като направи няколко несигурни крачки из стаята, запали лампата и започна да си тананика мелодията, която ти ми припомни тази вечер. Гледах я как ходи и всяко движение на бялото ѝ почти до прозрачност тяло ми се струваше някакво чудо. Как е възможно да съществуват толкова съвършени бедра, толкова крехки и едновременно толкова одухотворени в пъргавината си крака? Дотогава бях виждал тялото ѝ единствено развълнувано, в полусянка. Матовата светлина сега го изчистваше, изпиваше сенките му и оставяше естествения му седефен, миден блясък. Тогава изведнъж се усетих омагьосан от онази простичка и тъжна мелодия.

— Каква е тази мелодия? — попитах.

Илиана се приближи към мен и коленичи до леглото. Лицето ѝ беше размекнато от отнесената ѝ усмивка.

— Някаква банална песен — отвърна, докато ме галеше. — Научих я в Берлин...

— Пяла ли си я на някого другиго? — попитах аз на шега.

— Пеех я на теб, докато те чаках — отговори. — Докато те чаках и бягах от теб... ако знаеш колко много бягах от теб, докато те срещнах...

Бях учуден. Нима наистина беше чувала името ми или беше чела някоя моя книга и се беше влюбила така, както правеха гимназистките? Но в нея вече я нямаше онази наивност, типична за момичетата. Бях опознал приютяващата ѝ зрялост, изчистена от всяка престореност, вулгарност и евтина сантименталност. Илиана отдавна беше станала пълнокръвна жена.

— Защо бягаше? — попитах я отнесено.

Тогава си мислех колко много години от младостта си бях пропилял в глупост, между жени и книги, преживявайки случайни авантюри. Само ако бях имал възможността да я срещна по-рано, преди нейната „голяма любов“, да съм единственият, който бе вкусил нейната женственост, и да я предпазя от толкова много страдания и сълзи.

Илиана се изправи от мястото, където беше коленичила, без да ми отговори, и започна да пее, този път на висок глас:

*Ich spür' in mir
Ich fühl in dir
Das gleiche, wilde Blut...^[1]*

Имаше много свенлив и едновременно с това много прецизен, дискретен глас, който успяваше по изумителен начин да събуди емоцията вътре в теб. Слушах я, без да си давам сметка, в песента нямаше нищо възвишено, нищо философско, тя просто изразяваше тъжния копнеж на всички хора.

— За кого пееше в Берлин? — попитах аз ужасен.

Приблужи се до мен и обхвана главата ми с длани.

— Казах ти: за теб... стоях вечер на прозореца, зад пердето, и пеех, чаках те... Знаех, че ще те срещна... Знаех го от много дълго време... — добави, милвайки челото ми. — Още откакто бях малка и сънувах принцове...

Опита се да се засмее, но усетих, че всички тези неща дълбоко я бяха обезпокоили, и не я оставях да се измъкне. Хванах раменете ѝ и я привлякох по-близо до себе си.

— Откъде си знаела? — настоях аз.

— Каза ми го дойката ми — отвърна ми съвсем протичко. — Предрече ми, че в началото ще изживея голяма любов, която ще ме доведе почти до смърт. А после, по-късно, когато ще съм повярвала, че съм излекувана завинаги, ще срещна още по-голяма любов и тогава ще бъда щастлива, много щастлива...

Спря се изведнъж, опитвайки се да задържи усмивката си. Почувствах голямо безпокойство и ме изпълни болезнената ми жажда да узная, да опозная всичко, което крие миналото и душата ѝ.

— И какво още ти каза? — попитах отново и я принудих да ме погледне в очите.

— Да се пазя от тази любов, да се пазя от теб...

Изчаках изумен няколко мига. И после попитах, но като едва се владеех:

— Как така? Защо?

— Защото ще бъде твърде голяма...

Не можеше да продължи нататък. Избухна в плач и зарови глава в гърдите ми. Опитах се да я помилвам, но тя несъзнателно стискаше раменете и ръцете ми.

— Не ме оставяй сама — прошепна отново. — Не ме оставяй сама...

Тогава ме обзе чувството, че я дебне някаква приближаваща беда, а тя няма смелостта да сподели с мен; може би ставаше дума за някаква грешка, някакъв шантаж...

— Но какво се е случило? — настоях аз. — Защо не ми кажеш? Страх ли те е от някого?

— Не, от никого не ме е страх — промърмори тя в опит да се овладее.

След няколко секунди обхвана слепоочията си с ръце и се усмихна.

— Ей така изведнъж загубих контрол над себе си...

— Знам защо плачеш — отговорих ѝ аз в опит да изглеждам възможно най-добре разположен. — Дойката ти ти е предсказала, че ще ти изневеря или ще те изоставя...

— Не — разтърси чело тя. — Предсказа ми, че ще умра...

Не знам защо тези думи, произнесени с помрачен глас, който дотогава не бях чувал у нея, ме потресоха. И все пак се усилих да не се оставям да ми влияят подобни наивности и се засмях.

— Аз не съм суеверен — ѝ казах и целунах ръката ѝ. — Дори и да се случи така, че да умрем двамата в прегръдките си...

Погледна ме с усмивка, а топлата ѝ, дискретна интелигентност изведнъж озари очите ѝ:

— Не, ако умра от тази любов, ще умра сама...

— Но ти няма да умреш — извиках аз, сбърчил вежди.

— Ще се моля много за теб и може би така ще се смилиш и няма да ме оставиш да умра — добави тя и се приближи.

После впи устните си в моите и не ме остави да кажа нито дума повече...

Малко след това двамата заминахме за Предял. Разбрах, че връзката ни беше станала известна на всички, но това почти не ме засягаше. Така или иначе бях променил живота си още от първите дни с нея. Вече не се срещах със старите си приятели, не се движех в средите на другарите си и излизах само в компанията на Илиана на дългите ни разходки по околоръстното, по булевардите и към Котрочен. И понеже не съм беден и никога не съм писал, за да се издържам, дори и този период на творческо бездействие да продължеше твърде дълго, това не ме застрашаваше по никакъв начин. Когато срещнах Илиана, бях започнал да пиша голяма новела и тя си остана в шкафа, недовършена. И то защото беше очевидно, че след като я бях срещнал, вече не можех да пиша както преди. Даже и „Младостта на Магдалена“ ми се струваше наивна, макар че на Илиана много ѝ хареса. Да, но след като бях срещнал нея, писането вече не ме изкушаваше.

Онези зимни месеци преминаха като дълга еуфория. В Предял Илиана ми помогна да открия безподобното удоволствие от карането на ски и сякаш нямаше друга игра, в която да откривах толкова свобода на тялото, такава магична автономност. Но и там, в разгара на сезона, когато беше пълно с любители на зимните спортове, ние бяхме сами. Не желяхме по никакъв начин да завързваме нови приятелства или пък да насърчаваме започнатите в Букурещ такива. Хранехме се в затънтено ресторантче, уединени на маса в дъното, влюбени до samozабрава, гледащи се в очите, далечни на всичко, което се говори и случва около нас. По-късно научих, че тази наша изолация се беше превърнала в основна тема на разговорите на цял един хотел. Илиана винаги привличаше погледите. Любовта сякаш я правеше още по-красива: беше разцъфтяла с магнетична прелест. Изумително стройното ѝ тяло не се боеше от никакви спортни костюми, а семплият ѝ начин на обличане я отличаваше от всички останали жени. Вечерите, плътно прегърнати, двамата поемахме на разходка в парка. Правехме планове за пътешествия, разказвах ѝ живота си. Още не изпитвах нужда да остана сам, да пиша и целият принадлежах на Илиана, ден и

нощ, непрекъснато. Понякога и тя ми разказваше спомените си от легацията в Берлин, описваше с чувство за хумор висшите чиновници там, разказваше ми за приятелките си германки, които ѝ пишеха редовно и изпращаха снимки от Вандзее и портрети на годениците си. Разбрах, че там беше работила неуморно, но си беше избрала този път, за да може да се измъкне напълно от страната, от семейството, от приятелите. Ваканциите си беше прекарвала с една приятелка в Тирол. Беше спестявала доста, за да може да живее спокойно поне една година. Така или иначе се беше върнала тук с мисълта да остане най-много година и после да се опита да получи назначение в някоя друга легация, на север. Харесваха ѝ белите изчистени пейзажи; разбираше се добре с честните хора, лишени от прекалено голямо въображение, те бяха хората, които ѝ позволяваха да си почине, да забрави, да се излекува.

После беше срещнала мен. Сега вече нямаше никакви планове, не вземаше никакви решения. Понякога през онези седмици, прекарани в Предял, залепила топлото си тяло до моето, ми казваше:

— Колко е хубаво така, вече да не мислиш за нищо, да не те спохожда никакъв страх... Бих искала никога да не се събудя...

Спираше се, сякаш се вслушваше в мислите си, и след това продължаваше:

— И дори и да се случи, не ме интересува; бях достатъчно щастлива...

Върнахме се в Букурещ в средата на февруари. И в същия ден се преместихме да живеем заедно в дома ми.

[1] Чувствам в себе си/ усещам отвътре/ същата дива кръв... (Нем.) — Б.пр. ↑

V

Без да осъзнавам, така, както винаги се случва, когато се отдадеш на някоя голяма страст, аз се изолирах напълно от света. Дори и с малкото си добри приятели се срещах рядко, и то само в компанията на Илиана. Ходехме на спектакли, най-вече на концерти; около нас се беше създала някаква странна легенда и въпреки че навсякъде ни проследяваха любопитни погледи, никой познат не се осмели да се приближи до нас. Едва по-късно, през пролетта, научих всичко, което се говореше из кафенетата и кръговете, които посещавах преди, за случващото се с мен. От няколко месеца в Букурещ вече не се говореше за „Младостта на Магдалена“, а единствено за любовта ми. Хората, които посещавах преди, не знаеха нищо за Илиана; коя е, откъде идва, къде е живяла, преди да ме срещне. И още по-странно изглеждаше нейното очарование, когато понякога се появяваше с мен, облечена винаги семпло, в черно и бяло или пък в убити, дискретни нюанси на сивото, гледаща щастливо и спокойно около себе си, почти без да вижда нищо. Когато излизахме след някой спектакъл, бяхме винаги сами, избирахме скромни ресторанти, предпочитани основно от буржоазните семейства, в които нямаше риск да срещнем някой познат. А и на Илиана ѝ харесваха непретенциозните места, миришещи на прясна бира и кимион. В тези места се настанявахме на най-затънтената маса като двама влюбени на тайна среща. Понякога, естествено, трябваше да приемаме поканите, които получаваме, най-вече тези на архитекта, в дома на когото се бяхме запознали. Там стояхме на масата отдалечени един от друг и непрекъснато се търсехме с очи. Докато танцуваше, пребледнял я следях в прегръдките на партньора ѝ, а дишането ми не се успокояваше, докато не се върнеше до мен. Когато имаше твърде много гости, стояхме малко. Имахме само едни приятели — наскоро сключила брак двойка — които посещавахме с радост. Илиана пееше понякога, облегната на вратата, с поглед, вперен някъде напред и прибрала ръце зад гърба си...

Зимата мина бързо. През онази година месец март беше зимен, студен и мрачен. Вече не можехме да поемем на нашите дълги разходки, когато здрачаването наближаваше. И двамата стояхме у дома. Най-често аз четях някой поет на глас, а тя ме слушаше, легнала в леглото, с отпусната глава и затворени очи. Харесваха ѝ най-вече меланхоличните стихове, предпочиташе Рилке и Бодлер. Но тя невинаги ме слушаше. Разхождах се из стаята с томчето в ръка и ако се случеше да повторя някой стих с променен глас, посвещавайки го на нея, понякога усещах, че тя не беше там. В тези мигове се стряскаше, сякаш се събуждаше от сън. Но всъщност просто мислите ѝ я бяха отнесли далеч. Тогава се приближавах и се вглеждах в нея.

— Дали това ще продължи дълго? — питаше ме изплашена.

Осъзнах, че невинаги си мислеше за евентуална раздяла, цялото ѝ същество упорито отхвърляше подобни ужасни мисли. Но предусещаше, че този живот, изживяван заедно миг след миг, това чудо, в което две същества бяха винаги там, един за друг, не може да продължи дълго. Когато ме видеше пред рафта с книги, осъзнаваше, че скоро ще ме обземе старата ми страст и тогава работата ми щеше да ме открадне и нямаше да бъде до нея часове и дни наред. Знаеше, че жаждата ми да творя, да пиша, просто беше приспана и че никога нямаше да бъде угасена напълно. Беше се примирила с тази съдба — раздяла за дълги и мъчителни периоди — и желаше тя да започне да се сбъдва възможно най-късно. Понякога си повтаряше, че е неморална с тази своя смазваща любов, че човек не може да живее, без да се труди, и най-вече творецът няма право да загробва таланта си в изживяването на щастлива любов. За нейната чиста съвест тези съмнения бяха мъчителни. Винаги приключваше с това, че си казваше, че морално или не, добро или лошо — всичко това нямаше нищо общо с истинската, прилична на тайнство любов между нас, че нашата среща е единственото съществено, *истинско*, нещо, а всичко останало — работата, творчеството, талантът и каквото и да било друго — не струват нищо, защото всички те бяха празни, земни, човешки суети.

Да, но нямаше смелостта да ми сподели всички тези неща. В деня, в който усети лека нервност у мен, някаква неспокойна треска, и ѝ признах, че *трябва* да пиша, тя ме помоли да започна точно там, на мига, и ми приготви работна масичка до прозореца. Още от самото начало знаех, че ще ми е непосилно да пиша, когато тя е близо до мен,

но тя се примоли толкова мило да ѝ позволя да остане там, че не успях да ѝ откажа. Взе си книга и се сви в края на дивана. Чувах как сдържа дишането си и как тихичко и много внимателно обръща страниците, за да не ми пречи. Усмивах се. Беше ми трудно да се концентрирам и не успях да постигна онази идеална изолация от заобикалящия ме свят, която предшествах всеки творчески акт. Присъствието на Илиана ставаше толкова по-разсейващо, колкото по-малко я чувах и усещах. И това присъствие бе еуфорично, то ме настройваше и насочваше в напълно различна посока, но не и в обсега на творчеството ми. По принцип смятам, че никой творчески акт не е възможен в състояние на пълнота и еуфория. Трябва с цялото си същество да усещаш нечия липса, отсъствие, което те разяжда, защото именно то търси своето осъществяване в творческото дело. Затова и никога не съм могъл да пиша, разположен сред някой пейзаж, на фона на музика или изживявайки откровението на любовта, нито пък каквото и да е друго просветление, като осмислянето на някоя всепоглъщаща идея или ново разбиране за света...

След около десет минути, през които наблюдавах небето през прозореца и изпуших една цигара, станах от масичката. Видях, че е бледа и изплашена. Проследяваше ме с очи, сякаш всеки момент очакваше да получи присъда.

— Не можеш ли? — попита и се опита да се усмихне.

Започнах да се смея и я обгърнах с ръце. И бездруго онова неясно безпокойство, пораждащо творчество, се беше разсеяло. Останах до нея на дивана, зачетен в отворената страница. Мисля обаче, че някаква подробност, на която се натъкнах след първите редове, ме накара да потъна в мислите си.

— Пак избяга от мен — прошепна и погали косата ми. — Колко лесно усещам, когато бягаш...

Гласът ѝ беше тъжен, примирен. Казах ѝ, че винаги, преди да започна да пиша, ме изпълва някаква голяма неяснота и почти без да си давам сметка за това, мислите ми започват да се изтъквават в непознатата нишка. И че не мога да се боря срещу онези състояния на отчуждаване, по време на които протичат тайнствените процеси на създанието. Казах ѝ, че на следващия ден ще се опитам да пиша в кабинета си.

— Остави вратата отворена, за да те усещам по-близо — помоли.

Естествено, че в началото отворената врата привличаше вниманието ми. След известно време я затворих, като че съвсем случайно. Вече не я чувах, не я чувствах. Станах от масата и започнах да се разхождам с широки крачки из кабинета. Бавно-бавно успях да се изолирам, да забравя, че Илиана е на няколко метра от мен. Онази вечер не излязох въобще от там; залезът нахлу в кабинета ми, но аз не го видях. Илиана ми каза, че го гледала през прозореца на нашата стая (така наричахме спалнята). Сподели ми, че била разтревожена. Усещала, че съм се откъснал напълно от нея; че съм я забравил. А тази предусещана и отдавна очаквана болка започнала да се дави в друго неясно усещане, а именно, че до нея се случва нещо тайнствено, ражда се творчество. Чувала ме да дишам тежко, чувала ме нервно да мачкам листове и всяка скъсана страница я изпълвала с боязън; сякаш моите ръце раздирали нея самата. После ме чула да въздишам, да ставам рязко и да ходя из стаята, да отворя вратата, за да пия вода, да паля цигара. Слушала всичко това и постепенно я обхванало трепетно усещане — скрито зад всички тези признаци на страдание — че се случва едно малко чудо, за което тя никога не била предполагала, че е така драматично. Мислила си, че литературата е дело, раждащо се изключително и само по силата на вдъхновението, че талантът означавал способността да чуваш определени думи, които ушите на другите не улавят, и да ги излагаш на хартия; да ги изреждаш най-много час-два или пък пет, докато ръката ти се умори. А сега присъстваше на тази глуха битка с материята. Понякога ме виждаше да минавам през стаята, концентриран, без да я забелязвам, без въобще да предполагам, че тя е там, и тогава онази самота в близост до мен я разкъсвала без остатък. Когато се връщах късно след полунощ и я вземах в прегръдките си, тя ме целуваше ненаситно, сякаш ме срещаше отново след дълга раздяла.

— Отърва ли се от демона? — питаше, вгледана в мен и галеца челото ми.

Никога не ме попита какво пиша, не поиска от мен да разкажа сюжета, нито пък копнееше да прочете листовете, останали върху бюрото. Стараеше се единствено да прогони от челото и лицето ми сенките от труда ми. Защото винаги, когато се връщах при нея, бях изцеден, болен и треската изостряше чертите и размътваше очите ми. Тогава Илиана беше нежна и бледите ѝ ръце ме разхлаждаха...

Книгата, която започнах през онази пролет, остана незавършена. И сега даже не бих могъл да я приключа. Писах само няколко седмици. През това време почти не излизахме от къщи. Доставяха ни храната у дома от пансиона, който се намираше в съседство. Илиана се занимаваше с покупките, взимаше ми цигари и в изтощителни работни следобеди приготвяше кафето ми. Рядко ни посещаваха приятели.

— Андрей се бори с рожбата си — казваше им тя усмихната.

Една вечер, в която бяхме сами, поде:

— Какво трудно раждане...

— Това натъжава ли те?

Не ми отговори. Само сведе поглед към земята, докато галеше ръцете си. Това беше жест, който често правеше през последните месеци. Всеки път, когато ме *нямаше*, когато не ме усещаше близо до себе си, тя започваше да милва ръцете си; сякаш опитваше съвсем несъзнателно да открие моето гальовно докосване, да се самозалъже. Видях обаче, че мълчи, и не настоявах повече.

Не си бях припомнял тази малка подробност до една светла априлска утрин. Бяхме останали по-дълго в леглото, Илиана беше с дълга нощница, която удължаваше изумително много тялото ѝ, и гледаше през отворения прозорец.

— Андрей — попита ме изведнъж, без да се обръща към мен, — ти не би ли искал да имаш дете?

Този въпрос ми се строи толкова странен, толкова неочакван, че само се усмигнах глупаво, не знаейки какво да отговоря. Отдавна бях свикнал с мисълта, че съм творец и че единственото ми родство може да бъде духовното. Може би подобно отношение е просто по-удобно; може би си мислех, че евентуално дете би ме вързало с определена жена, с определено място, би накърнило свободата ми и би ме накарало да работя повече и с това би променило напълно разбиранията ми за света. За мен творецът представляваше точно определен човешки тип; имаше определени права и волности, но също така и много задължения пред самия себе си, пред изкуството и съдбата си. И освен това идеята за дете беше обвързана с представата за брак, институция, която почитах дълбоко, но която за мен изключваше творците и мислителите. Отдавна бях решил да се противопоставя яростно на всяко изкушение за усядане в удобството на семейния живот. Понякога, когато се прибирах сам от посещение

при някое младо щастливо семейство, завиждах на късмета на обикновените хора, които съдбата не принуждаваше да останат до смъртта си заобиколени от величествена студена самота. Тогава ми харесваше идеята да оприличавам съдбата на твореца с монашеското призвание. Подобно на монаха, който е отдаден на религиозно съзерцание, творецът е орисан да остане сам, без наследници...

Е, естествено, освен тези убеждения, които бяха част от моя вътрешен свят и от съдбата ми, аз страдах и от множество суеверия, свързани с брака. Струваше ми се, че ако живееш заедно с жена, която е станала твоя съпруга, то вече нямаш право да съчиняваш така, както те подтиква чистият творчески акт. Че чрез брака се придобива ново гражданско положение, което обръща из основи интуицията на твореца. И от друга страна, разбирах твореца като човек, който винаги е на разположение, създател на естетически ценности. И толкова. Неговият живот се променя и е добре да се променя от ден за ден. Опитът му, който трябва да бъде огромен, не може да бъде ограничаван, спиран...

Мисля, че Илиана отгатна мислите ми, когато не ѝ отговорих, и добави с помрачен глас:

— Не говоря за нещо друго, разбери ме добре. Но много бих желала да имам син от теб...

Дойде бързо откъм прозореца и се сви до мен. Обхвана лицето ми в ръце и започна да се моли. Никога не я бях виждал толкова променена; сякаш се боеше от нещо невидимо, някакво предопределение, чието крило беше усетила да пърха наоколо. И коя друга жена би имала смелостта да говори за празната си утроба, да ми признае изведнъж онази тайна, глухата и ужасяваща болка, за която бях предполагал, но за която не можех да мисля? Нейният копнеж тогава ми откри една друга Илиана, чиито корени бяха свързани дълбоко със земята. Илиана, изгаряна от желание, което никоя моя милувка не може да утоли. Винаги съм имал топло чувство към майчинството, но тази съдба ми се струваше някак нисша, свързана повече със случайността и физиологията и подхранвана изключително от инстинктите. Не бях и помислял, че подобен копнеж може понякога да изпълни така някоя жена, че да я доведе до пълен крах, че може да проникне във всяка частица на съзнанието ѝ и да го бележи бавно и потайно.

— Ти правиш нещо — прошепна ми Илиана. — Ти създаваш, аз обаче нямам никакъв талант, аз съм най-обикновена жена. И да остана завинаги така, както сега, празна...

Опитах се да я погоя, но и аз бях разтърсен от онази завладяваща, тъмна сила, която я беше понесла и я подтикваше да осъществи предназначението си. Откъде изведнъж беше изникнал този толкова земен зов у моята Илиана, чиято любов идваше от друго измерение и беше твърде съвършена, че да даде плод? Да не би причината да беше в онази късна пролет, която беше избуяла само за няколко нощи и беше преобърнала града, обливайки го със слънце и животворяща сила? Какво беше станало в сърцето на моята любима, каква празнота беше останала недокосната от моята страст и сега го поглъщаше изцяло? И при все това в онова мое голямо вълнение прозираше началото на ревността. Значи Илиана вече не беше щастлива само и единствено с мен. Липсваше ѝ нещо, изпитваше необходимост от пълнота, която, дори и да идваше чрез мен, беше извън мен и ни разделяше. Дотогава бях мислил, че към нашата любов не може да се добави нищо друго. Тя беше идеална, автономна, недопускаща да я засегне никаква друга сила. Че двамата формираме съвършената двойка — създадени един за друг, предопределени да израстваме и да умрем заедно. Нашето сливане почти нямаше земни корени. Аз не можех да забравя екстаза на прегръдките, които изтръгвах и двама ни от същността ни и ни свързваха в един друг свят. Вероятно само веднъж на хиляди години се случваше едно такова съвършено тайнство...

И въпреки това в онзи миг откривах, че Илиана, подхранвана от същите корени на нощта, беше останала свързана с първичния извор...

— Ние не сме двойка, която принадлежи на този свят — опитах се да я утеша, — нашата съдба не се осъществява тук, на земята. Ние се познахме единствено в любовта. Любовта е нашият рай, безплодната любов. Точно като Тристан и Изолда, като Данте и Беатриче — добавих аз усмихнат, за да прогоня натежалата, потискаща атмосфера, която ни заобикаляше.

Илиана ме стискаше в прегръдката си, плачеше. Усещах цялото ѝ тяло да трепери като в спазъм.

— Ти може би се боиш от друго — повтори тя, без да ме погледне. — Боиш се, че *това* би могло окончателно да те свърже с

мен...

Опитах се да се засмея. Тя се страхуваше именно от нещото, което въобще не ми минаваше през ума.

— Напротив — отвърнах. — Боя се, че нашата любов би могла да се промени, ако даде плод тук, на земята — наблегнах на последните думи. — Тогава тя ще се превърне в нещо друго; вероятно все така скъпоценно, но не и така чисто и съвършено.

— А аз какво да правя със себе си? — вдигна очи тя и ме попита объркано.

Замислих се за миг, а после попитах сериозно:

— Случило ли се е нещо?

— Не, не става дума за това — спря ме тя раздражено. — Ти пишеш, ти си творец, а аз в края на краищата ще остана напълно сама, безплодна...

Помислих, че говори за старините си, и отново се засмях.

— Толкова ли си сигурна, че ще ме надживееш?

— Искаш да ме изтормозиш ли? — прошепна тя с усмивка. — Аз ще умра преди теб. Но не за това бяха мислите ми...

— Днес си изпълнена с мистерии — казах аз, за да сложа край на разговора. — А я виж какво слънце е навън...

И обърнах главата ѝ към прозореца, без да си давам сметка, че именно онова новопробудило се слънце я разтърсваше толкова дълбоко.

— Ти не искаш да разбереш — отвърна ми тя. — И въпреки всичко, измежду всички, ти беше единственият...

Да, бях започнал закачливо да я тормозя, признавам си, и то по доста глупав начин: значи така, преди да се влюби в мен, ме беше сравнявала с други, беше ме избрала поради някои мои евентуални добродетели и тъй нататък. Но Илиана нямаше никакво настроение за шегите онази сутрин. Измъчено поклащаше глава. Плачът я беше разхубавил; сега беше по-бледа, уплашена, очите ѝ бяха по-будни, а устата ѝ пресъхнала. Тогава исках да я успокоя на всяка цена. Исках да ѝ дам поне мъничка надежда.

— Още сме в началото на живота си, Илиана — започнах. — Очакват ни толкова много неща напред. Или пък се боиш, че няма да мога да те обичам винаги, както сега?

Не ми отговори, само ме милваше по бузите усмихната. Повторих въпроса си огорчен.

— Не зная, обич моя — отговори тогава. — Това е нещо, което и ти не знаеш...

Усещах как и двамата затъваме в някаква неясна, мрачна и опасна зона и затова прекъснах разговора с обещание, но продължих да се усмихвам:

— По-късно, когато видим, че не можем да останем твърде дълго на небето, тогава...

Не ме остави да довърша. Целуна ме и пое дъха ми, потапяйки ме в безначалното си тяло...

Спря да разказва, уморен. Хаснаш продължи да стои така, обхванал главата си с длани, без да помръдне.

— Струва ми се, че не се чувстваш добре — попита Мавродин и направи опит да се изправи. — Ще ти го разкажа тогава някой друг път.

Хаснаш се противопостави, като нервно разтърси глава:

— Моля те, продължавай — отвърна той светкавично. — Нищо ми няма. Просто се бях замислил. И аз бях потънал в спомени... Това е всичко. Моля те, повярвай ми...

Лицето му се беше изострило, погледът му беше помътнял и развълнуван. Потърси табакерата си и запали цигара. Пръстите му потрепериха за миг, докато приближаваше клечката кибрит до цигарата. На тази краткотрайна светлина Мавродин зърна набразденото му чело. Хаснаш беше загубил трезвото си присъствие, което го беше впечатлило толкова силно. Устните му сякаш се бяха изкривили и изсъхнали.

— Моля те, продължавай — повтори той, когато видя, че Мавродин се колебае. — Имаше някои неща, които ме изумиха. Това е всичко.

— А да не би да ти е студено? Стана доста студено.

— Не, нищо ми няма.

Произнесе думите бавно, угнетено. Мавродин наведе челото си, кръстоса ръце и след като отдели известно време, за да подреди спомените си, започна да говори.

VI

Прекарахме великденската ваканция в едно планинско село. Отидохме заедно на богослужението на Разпети петък. Когато запяха опело Христово, Илиана наведе брадичка към гърдите си. Отдалечих се малко, за да я оставя сама. Предположих, че я бяха връхлетели различни безпокойства и емоции. Не мислех, че е много религиозна, макар че не бяхме разговаряли за Бог и за нещата, свързани с отвъдното. Казах си, че опелото ѝ е напомнило за утринните служби от тъжното ѝ детство и я е навело на обезпокоителната мисъл за смъртта. Но след няколко мига осъзнах, че тя плаче безнадеждно и цялото ѝ тяло се тресе. Не я бях виждал да плаче от случката, за която ти разказах преди малко. Изглеждаше така, сякаш цялото ѝ същество се беше раздробило под ударите на някаква голяма, нечовешка болка. Напразно запушваше устата си с носната кърпичка и обхващаше гърлото си с пръсти — по никакъв начин не успяваше да спре плача си. Хората наоколо я гледаха учудени, разчувствани и те самите от тази неугасима болка. Приблжих се до нея и тя рязко хвана ръката ми; уплашено се вкопчи в нея и я сложи до сърцето си. Усещах конвулсиите на тялото ѝ. Полекичка я изведох от църквата. Вървеше отнесено, с брадичка, сведена надолу към гърдите. Когато излязохме на двора, хладният въздух на нощта започна да я отрезвява. Разхождахме се дълго в мрака, без да говорим. Държах я близо до себе си и я галех.

— Така ще стане с всички — каза изведнъж през шепот.

Не знаех за какво точно мисли и затова ѝ отговорих с няколко случайно хрумнали ми думи.

— Истина е, че умря сега — добави тя вяло. — И така ще стане с всички...

Никога не беше говорила за тази конкретна смърт. Това, което ме изненада, бяха обезнадежденият ѝ глас, загубеният поглед, който потърси моите очи. И въпреки това се досетих, че не тъжната мелодия на опелото я беше изплашила така. В нейното тяло нещо се беше

скъсало или смразило; защото тъгата и безнадеждността продължаваха да я владеят все така силно и след края на службата, когато се прибрахме у дома, и не си отидоха нито през нощта, нито на следващия ден. Предполагах, че за нея някой наистина беше умрял през онази нощ. Тайнството не я беше посрещнало там, в църквата. Скритите ѝ сетива бяха научили от някакво друго място вестта за смъртта и тя я беше хванала неподготвена.

— Страх ли те е? — съвсем несъзнателно и глупаво я попитах.

Тя прошепна още по-развълнувана:

— Страх ме е да не умра сама...

Приближи се отново до мен. Беше жадна за моето конкретно присъствие. Но любовта ѝ тогава беше чиста, безнадеждна. Заспа трудно; чувствах я до себе си на ухаещата на еньовче възглавница, усещах горещия ѝ дъх и чувах дълбоките ѝ въздишки. А после я обзе неестествено спокойствие, сякаш изведнъж животът я беше напуснал. Вероятно се беше заслушала с цялото си същество в гласовете на нощта, които аз не можех да доловя.

На следващата сутрин се събуди бледа, болнава. С приближаването на залеза започна да я обзема някакво необичайно безпокойство. Помислих, че у нея се е породил страх пред нещо непознато. Но все пак нямаше нищо странно в тази липса на спокойствие. През онази нощ чакахме да чуем приканващите ни на литургията камбани, докато се разхождахме по една поляна в края на селото. Все още беше доста хладно и затова крачехме плътно прилепени един до друг. Илиана говореше много малко тогава. После съвсем неусетно започна да се променя. Сякаш се събуждаше. И усетих как тялото ѝ се раздвижва от някакво различно докосване, като че подхранено от по-гореща млада кръв. В момента, в който чухме камбаните, двамата бързо се спуснахме към селото. Движехме се почти без да го осъзнаваме. Пристигнахме в църквата малко преди запалването на свещите. Докато се придвижвахме напред, около нас започна да се чува: „Христос воскресе!“, тогава Илиана се спря, прегърна ме и ме целуна по бузите...

Никога после не ми позволи да я питам каквото и да било, свързано с онези нощи...

Върнахме се в Букурещ на третия ден на Великден. Бяхме решили през май и юли да заминем извън страната. Дотогава бях пътувал сам или с някоя временна приятелка. Този път си бях обещал да посетя нови градове и да преоткрия вече посещаваните с Илиана, чието присъствие щеше да ги промени. Не исках да ходим в Германия, тя беше живяла там толкова години и познаваше страната така добре. Искаше ми се да види определени пейзажи за първи път заедно с мен. Всичко, което беше преживяла, обичала или харесвала, преди да я срещна, ми беше чуждо, неприятно. Мразех например Берлин, където тя беше живяла четири години и където вероятно е имала приятели и приятни изживявания, които аз не познавах. Щеше ми се да заминем за Южна Франция, но тя не одобряваше идеята. Казваше, че не ѝ харесва, не я интересува, и добавяше, че освен това там е пълно с много уморени хора, с твърде много старци...

Тогава решихме да се спрем на Италия. Седмица преди да заминем, на връщане от града видях Илиана пред мен на тротоара с висок, тъмнокос младеж. Говореха много разпалено, почти се караха. Когато ме видя, за миг я разтърси тревога, а след това страните ѝ пламнаха. Останах вкаменен на тротоара. Тя направи няколко крачки към мен, като принуди непознатия младеж да я последва.

— Позволи ми да ти представя брат си — изрече с твърд глас. — Човек, който ме вижда веднъж годишно и при срещите ни прави всичко възможно да ме вбеси...

Младежът стисна ръката ми силно засрамен. Илиана ме представи с „моя приятел“, но мисля, че не използваната формула го беше извадила от равновесие, ами нашата среща. Както и мен впрочем. В първия момент, когато я зърнах до младия непознат, на няколко крачки пред мен, всяка яснота се изгуби и в този миг усещах живота си напълно безсмислен. Гледах ги зашеметен. По тази причина опитах да се вкопча в надеждата, че той наистина беше неин брат и че нищо не е напълно загубено. И тогава, когато го огледах по-добре, ми се стори, че си приличат — същото леко удължено лице, същите огромни очи с влажен блясък. Измънках няколко думи.

— Аз ще ви оставям — прошепна брат ѝ страшно объркан.

Подаде ръка и на двама ни, но беше засрамен и почти не ни погледна.

— И се опитай да бъдеш добро момче — извика му Илиана.

Беше възвърнала гласа и усмивката си. Колко добре умее да се преструва, мислех си, докато крачех бавно до нея. Завладя ме някаква ужасна умора, а към нея се прибавяха и безнадеждност, негодувание и отвращение.

— Какво ти е? — попита ме тя разтревожено.

— Тази история с брат ти... — подех аз. — Признай, че е доста глупаво скроена...

— Андрей! — извика тя и се спря на улицата, хапейки устните си.

Почти се изплаших, когато я чух, беше ме срам от няколкото минувачи, които учудено бяха извърнали глави. Но същевременно с това в душата ми започна да си прокарва път неуверена радост. Значи все пак може би беше истина. Викът ѝ беше твърде искрен. И необичайната ѝ бледост, и несъзнателното прехапване на устните. Хванах ръката ѝ, но тя се възпротиви.

— Ти си виновна — прошепнах. — Никога не ми беше казвала, че имаш брат... Никога нищо не си ми казвала за живота си преди, за миналото си...

Надявах се, че поне този път ще сподели всичко с мен, ще ми разкаже всяка подробност от живота си. Усещах я как се бори с тайната, как я изкушаваше пълната и цялостна изповед. Но в края на краищата устоя. Каза ми само, че майка ѝ се омъжила повторно една година след смъртта на баща ѝ, но че живяла много кратко след това. От втория ѝ брак се родило момче, а майка ѝ починала по време на раждането. Тя рядко се беше срещала с този свой природен брат. Каза ми, че е умопобъркан, и не пожела да добави нищо повече.

Повярвах ѝ. Очите ѝ, болката и любовта ѝ трудно можеха да ме излъжат. Но след тази случка у мен остана много неприятно усещане. Искаше ми се да заминем възможно най-бързо извън страната, да можем отново да се преоткрием. Срещата с природения ѝ брат и отказът ѝ да ми разкаже повече подробности ме разяждаха отвътре, без да го съзнавам. Тогава тя ми каза:

— Всички тези неща са мъртви за мен. Аз нямам никакво минало, не си спомням нищо...

И въпреки безкрайната искреност на признанието ѝ у мен се рояха най-различни мисли, които подхранваха ревността ми. Мислех си — защо ли всичко трябваше да е мъртво, за да може да го понесе

по-лесно ли? Това би означавало, че животът ѝ преди е бил ужасен, че любовта ѝ е била побъркваща. Защо ли не срещам нито един свидетел на нейното минало? Къде ли беше живяла, за да не остави никаква следа? Сред вещите си имаше няколко кутии, пълни с писма, и веднъж, когато останах сам у дома, ме обхвана налудничавото желание да счупя капациите им и да изчета написаното. Трудно се въздържах... Тогава ѝ казах:

— Тази твоя инатливост на фатална жена, без семейно положение...

Помислих, че ще ми отговори. Но тя наведе очи и замълча.

— Можеше поне да изгориш последните документи — казах, като ѝ посочих кутиите.

Тя стана и отиде до етажерката, без да пророни нито дума. Показа ми един ключ.

— Това са само писма от приятелките ми в Берлин — изрече. — Да ти ги покажа ли...

Усетих брутален гняв към себе си, към глупостта си, и това ме подразни. Излязох от стаята.

— Благодаря, не се мори повече — изрекох остро.

Когато след няколко часа излязох от кабинета си, я заварих така, както я бях оставил. С ключето в ръка, седнала на стола, другата ѝ ръка бе залепена за челото, а погледът угаснал. Започнах да съжалявам за всичко, което бях направил. Приблжих се до нея. Чу стъпките ми и с усилие извърна глава. Лицето ѝ беше ужасяващо бледо и уморено. Все пак се опита да се усмихне.

— Прости ми — казах.

— Ти си този, който трябва да ми прости — отвърна, пое ръката ми и я целуна. — Аз съм виновна.

Тези събития не ми дадоха мира цяла седмица. Вървах по улицата и се питах дали в миналото ѝ не се крие нещо чудовищно, дали извън онази голяма любов не беше преживяла и други събития и драми, за които никога не бе имала куража да ми говори.

Както винаги мислите ме отвеждаха по абсурдни и смехотворни пътища. Ето например питах се дали моята Илиана не е била шпионка по време на войната, без въобще да си давам сметка, че тогава тя не е била на повече от четиринайсет-петнайсет години. Мислех си също, че е замесена в кой знае какви интриги и шантажи или пък че някога даже

е била в някое кабаре в чужбина. Защо не искаше да види отново Южна Франция и защо знаеше толкова много немски песни?! Понякога с изумление се сещах, че Илиана знае много неща: подробности от живота на някой човек, чието име случайно споменавах, или пък хиляди точни неща, свързани със спорта и дори с финансите. Но тогава, на място, всички тези подробности не ми се набиваха на очи, понеже познавах нейната интелигентност и знаех, че е работила във важна легация. Но всеки път, когато ме обземеше ревността, всички те се струпваха като отрова в мен.

... Отърсих се от лудостта на ревността едва няколко дни преди заминаването. Видях я как ме гледаше, докато четях, и в погледа ѝ имаше толкова много обожание и неподправена обич, че усетих как ме залива огромно спокойствие...

... И въпреки това пътуването, което очаквахме като някакво откровение, можеше да се провали заради такава глупава подробност. Но кой, между другото, не е наясно, че в любовта не съществува крайна сигурност, че това елементарно нещо — чувството, че си обичан — трябва непрекъснато да бъде проверявано — защото едно-единствено съмнение, една-единствена грешка — и всичко бива разрушено от лудостта и отвращението? Цели седмици и дори месеци ние живяхме в непрекъснат екстаз и понякога даже бях убеден, че нашето сливане е истинско чудо, което само няколко двойки на този свят са преживели така пълноценно. И въпреки това у мен не оставаше и частица чист и непоколебим спомен от онова небесно откровение, когато поради някакви глупави причини съмнението се прокраднеше в сърцето ми. В такива адски мигове съдех любимата си така, както всеки умопомрачен мъж осъжда жена, с която е преспал една нощ — със същата жестокост, със същия цинизъм, със същата лудост...

Първият ден беше за нас като откровение и то настъпи веднага, щом прекосихме италианската граница. Стояхме, прилепили глава до глава на прозореца, без да говорим. Нямахме друг пейзаж, в който да се чувстваме така слети. Пристигнахме във Венеция вечерта. Стори ми се, че никога дотогава не бях виждал толкова възхищение, изписано върху лицето на Илиана. Мислех си, че ще е уморена, въпреки че бяхме починали една нощ в Триест. И едва на следващия ден

забелязах, че нетърпението ѝ нарастваше, беше трудно да го владее. Не беше спокойна и аз усещах присъствието ѝ само в музеите и катедралите. През „Сан Марко“ премина отнесена и вцепенена, сякаш изведнъж я беше обзела умора. Попитах я какво има.

— Вече съм била тук веднъж — трудно призна тя. — Но тогава не видях музеите...

Нито църквите, подразбрах аз. Затова понасяше само тях. Затова беше изтръпнала разтревожено, когато ѝ предложих да прекараме няколко дни на Лидо.

— Там е изнервящо — отвърна. — Пълно е с чужденци, със снобизъм...

Разхождахме се двамата мълчаливи. После аз рязко се отправих към спирката на корабчетата.

— Хайде да приготвим багажа си — казах. — И да тръгнем с първия влак...

Направих няколко крачки напред. Тя се затича след мен, настигна ме, хвана ме за ръката и без да се притеснява от хората наоколо, обхвана лицето ми с длани и ме целуна.

Същата нощ заминахме за Пиза. Миналото ѝ отново ме измъчва няколко дни. Но този път ревността по-скоро подхранваше гордостта ми. И задушавях Илиана с милувките си, с убийственото си присъствие. Усещах как се бори, за да се отърве от тази болезнена, тъмна страст, и постоянно се опитваше да открие нашата любов, каквато беше преди — светла и спокойна. Отседнахме за една седмица в Специя. Намерихме закътан пансион, почти на брега, и всяка сутрин се отправяхме да търсим възможно най-отдалечените места за плаж с една лодка. Изненадващото е, че не ревнувах, когато виждах мъжете да се заглеждат по Илиана. Имаше една група млади англичани, които почти ни преследваха, но най-вече един висок рус мъж, с обгоряла от слънцето кожа, облечен винаги с бял панталон и със синя риза с навити ръкави. Сякаш някаква непозната магия го беше привлякла към нас, сякаш усещаше, че любовта ни е разяждана от смъртоносна отрова и че във всеки един момент тази жена, която го беше развълнувала толкова много, би могла да се освободи от оковите на връзката и да побегне сама по света. И наистина очите на Илиана издаваха голямо безпокойство, изтощителна битка със самата себе си, а страстта на нощите я измъчваше, без да ѝ носи успокоение. Срещата на телата ни

сега беше блуждаеща; и двамата, обладани от безнадеждна и трескава лудост, търсехме да преоткрием онзи екстаз, който преди ни свързваше по такъв свършен начин. Може би мрачната самозабрава на „пропадането“ придаваше на лицата ни онзи блясък, който привличаше и вълнуваше другите.

Във всеки случай не погледите на другите мъже, отправени към Илиана, ме измъчваха. Не ме беше страх от живите, тук присъстващи мъже. Гордостта ми беше опустошавана от мисълта за онзи непознат любовник, който е бил с нея преди мен. Питам се защо ли Илиана не можеше да понесе да бъде отново във Венеция. Какви ли екстази и наслаждения бяха познали те двамата в онзи град? Дали това бяха тайни, до които аз никога нямаше да мога да достигна, дали щяха да останат завинаги заключени за мен? И тогава се опитвах с всички сили да я накарам да забрави миналото — което ми се струваше, че тя непрекъснато пази непокътнато в сърцето си — опитвах се да надмина него, онзи, непознатия, който ѝ беше показал почти всичко преди мен: любовта, екстаза, пейзажите...

Понякога достигахме до пусти места и оставахме само двамата голи сред скалите или пясъка и под лъчите на слънцето. Тогава съзерцавах безупречното ѝ тяло, разцъфтяло от прелестна зрялост и напоявано от пълната ми със страх обич. Гледах я и ѝ казвах, наполовина на шега и наполовина разяждан от голяма тъга:

— Струва ми се, че мъдрият пророк Давид беше казал, че по повърхността на морето и по тялото на жената не могат да бъдат оставени следи...

Слънчевата светлина я заливаше, кожата ѝ беше потъмняла и цялото ѝ тяло дишаше бавно, почти недоловимо. А аз се опитвах да открия следи, *доказателства*, в този живот, който течеше ритмично, без пречки, без крайъгълни камъни, без време...

Друг път, когато останахме само двамата в лодката след непрекъснатите ухажвания на групата младежи, ѝ казах:

— Какво криеш вътре в себе си, че излъчваш толкова силно привличане? Когато се запознахме, бе просто хубава и уравновесена жена, стоеше в един ъгъл и гледаше всички с уморена усмивка. Тогава никой не предполагаше, че душата и тялото ти са толкова свършени, че *могат да бъдат* толкова свършени. Аз бях твоето откровение, аз ти помогнах да откриеш себе си. До определена степен ти си мое

произведение. Ако не ме беше срещнала, щеше да си живееш в посредствени форми, в личинков стадий. Която и да била друга твоя любов би била неуспешна. И не би могла да познаеш това сливане, което се получи между нас, тук, на земята...

Със затворени очи, полегнала на слънце, на няколко крачки от границата, която очертаваха вълните, тя ме слушаше примирена, с тъжна усмивка.

— Ами ти? — прошепна ми тя по-късно. — Ти би ли могъл да познаеш друго такова сливане?

Изведнъж при мисълта за щастието, което можех да изгубя всеки момент, ме обзе огромно съжаление към мен самия и останах безмълвен и загубил всяка сетивност. Никой от нас не каза нищо повече. Само слушахме неуморните вълни.

... Последния ден в Специя прекарахме на същия този отдалечен, скалист плаж. Пристигнахме там с поклащащата се лодка и не се отдалечихме много от брега. Съблякохме се веднага, за да се гмурнем в морето. Правихме плаж между две червеникави и грапави скали. Мисълта за отпътуването ни изведнъж ми напомни, че по това море е плавал Шели през последната година от живота си. Приближих се до Илиана и я попитах:

— Спомняш ли си как е умрял Шели? На осми юли 1822 година той се качва на шхуната си и отплава за Леричи заедно с приятеля си Хънт...

Развълнуван ѝ разказах цялата история, и то защото бях живял по тези места толкова великолепни дни, а се бях оставил да ме мъчи демонът на съмнението и ревността и съвсем бях забравил за смъртта на Шели. Съдбата на поета отново ме върна в моя свят, в нашия свят. Колко голям глупак бях — през всички дни да оставя този пейзаж, пропит с величествена красота, да отmine покрай мен!... Илиана ме слушаше все по-внимателно. При онази ослепителна дневна светлина смъртта ми се струваше нереална; колкото и проникновено да се взирах в необятното море, не можех да почувствам смъртта, небитието.

Илиана беше забравила подробностите — как шхуната, на която се возел Шели, била видяна за последен път край Виареджо и после се загубила в гъстата черна мъгла на лятната буря. Дълго след това тялото на Шели било изхвърлено на брега и идентифицирано по томчето на

Софокъл и поезията на Кийтс, които носел в джоба си. После трупът му бил изгорен, а негов приятел извадил сърцето му от кладата...

Тогава Илиана ме погледна неспокойно. Не ми позволи да продължа. Сви се трепереща до мен и потърси устните ми... Като че ли усещането на смъртта беше събудило цялото ѝ същество, до последната фибра; тогава пак я почувствах зажадняла за мен, за моето тяло, топлина, дъх, изплашена от самотата... Трудно се съвзе от екстаза на онази прегръдка. Понесох я гола на ръце към морето, погрижих се да я събудя с целувка, потопих глезена ѝ във водата. Бризът развяваше пълната ѝ с пясък коса и не знам каква сила се вля в това изнурено тяло от солта заедно с вкуса на морето.

Коленичих във водата и държах главата ѝ на рамото си. Изчаках така да дойде на себе си, да се събуди...

След това заминахме за Флоренция и изкарахме онези два месеца в Италия като наистина перфектна двойка.

Илиана започна да учи италиански, докато бяхме в Рим и често излизахме по Виа Марчела, тя носеше книга, от която си вадеше думи, а аз бележник, в който напразно се опитвах да си водя записки. Понякога се улавяхме как се гледаме крадешком и тогава избухвахме в смях. И двамата бяхме доста лениви, застанали един до друг, не можехме да правим друго, освен да се търсим с поглед и да се целуваме. Вечерите се прибирахме, хванати за ръце като годеници, и докато се качвахме по стъпалата към стаята си, усещахме как настръхваме от любовно нетърпение. Непрекъснато копнеехме един за друг. А тя успяваше да заспи едва късно през нощта, склонила глава на гърдите ми.

И при все че бяхме напълно отнесени от омаята, нейният разсъдък си оставаше непокътнат. Спомням си, че докато седяхме двамата покрай пътя, облежнати на стената на една вила във Фиазоле, ѝ споделих, че бих искал да напиша история, чието действие да се развива там. И двамата тогава бяхме опиянени от светлината, от разцъфтелите полски цветя сред тревите и небето.

— Не — прекъсна ме Илиана, — няма да можеш да пишеш за тези неща...

Завъртя голата си ръка, за да обхване с нея колкото може от заобикалящата ни красота.

— ... Ще изглежда изкуствено и ще прилича на романите на Габриеле д'Анунцио...

Започнах да се смея и потърсих ръката ѝ, за да я целуна. Беше права. Никога не бих могъл да пиша за подобни неща...

VII

Прекарахме онази дълга и красива есен в непрекъснати обиколки из Букурещ. Аз съм сред малкото букурещяни, които познават и обичат града си. Тръгвахме малко преди залез-слънце и търсехме улички, по които още не бяхме минавали, спирахме се задълго пред някои къщи, откривахме нови махали, квартали, изникнали за една нощ, преоткривахме любимите си кътчета, малките, забравени от Бога обществени градини или пък самотни алеи с розови храсти и грамофончета. Две седмици бродихме само из Котрочен. Спирахме се на къщи, в които ни се щеше да живеем, гледахме как яворовите дървета по някоя улица изчезват и попадахме отново на тях в противоположния край на квартала, наблюдавахме най-вече как угасва тучната зеленина и как ден след ден нахлуват жълтите, оранжевите и огненочервеникавите нюанси на есента.

Илиана беше неуморна и се ориентираше безпогрешно. Тя познаваше града по цял куп конкретни подробности, които фантазията ѝ подреждаше по всевъзможни начини. Някои от кварталите разпознаваше отдалече по специфичното им ухание, според по-голямата или по-малката яснота на въздуха. Харесваше ѝ например новият квартал, който се издигаше между улица „Фоишор“ и статуята на Паке Протопопеску, и във вечерите, в които бяхме наблизо, тя ме улавяше за ръка и ме подканяше:

— Хайде да минем по улица „Димитрие Ончул“ по това време там някой винаги прави омлет и го прави много добре...

Струваше ѝ се, че няма друго място, където небето да е толкова близо, както на хълма Котрочен, а около Университета се разхождахме безброй вечери, защото там миришеше силно на бърз и билки. Имаше и улици, обитавани от множество котки; не пропускахме, разбира се, и онзи квартал до Военната болница, където прислужниците излизат рано на портата, като че всеки път по залез-слънце е неделя. Мислех си, че след като е отсъствала толкова години от Букурещ и след като беше видяла Италия, градът би я потискал и тя непрекъснато би си

спомняла за местата, които беше обходила наскоро. Но Илиана се научи да обича Букурещ също като мен. Откриваше го ден след ден, влюбена в меланхолията на залезите му, в неестествената яснота на небето му, в старите му проядени от дъжда тротоари, по които стъпките отекваха тъжно и самотно. Има толкова много нюанси на лилавото, на сивото по някои сгради, а тропотът на конете от файтоните се разлива така ясно по калдъръма, че сърцето ти се свива при мисълта, че тези острови на меланхолията и тишината някой ден ще изчезнат, погълнати от голямата река.

Срещяхме малки градини, съхранили до късно лятото, и оставахме да ги погледаме. Дивата им избуялост сега беше почти пречистена от есента; димът от скарите и суровото месо по тях изглеждаха по-малко брутални в спускащата се със странна меланхолия и носеща прохлада вечер. И онази натежалост от плодове, изобилие от грозде и сливи и носещото се навсякъде ухание на шира, на младо вино, които пазеха дивите извънградски благоухания. Понякога се разтапахме от тъжен копнеж по улиците с обърнатите на тротоарите бъчви, с кошовете и щайгите, изнемогващи от натежалите плодове. Илиана имаше странна слабост към всички тези кътчета, изпълнени с магията на есента. Разбирахме се чудесно, защото и двамата обичахме тайните на града, обичахме дори и пазара „Обор“, където прахът миришеше толкова силно на дунавските полета... Обичахме Дъмбовица със зелените ѝ брегове, изпъстрени само от жълти цветчета, а когато се приближавахме до фабриките „Льометр“, бариерата ни подмамваше с мириса на изгорял боклук, в който все пак се усещаше полъхът на неиззораното поле извън града...

Към средата на октомври обаче отново ме обзе безпокойството. Няколко дни мъгла и дъжд, витрините с току-що излезли книги, литературните списания, които започнаха да излизат отново, всичко това ме връщаше към стария ми свят и пак събуждаше задрямалите ми амбиции и носталгии. Като се изключи краткият интервал в началото на пролетта, не бях писал почти нищо от много дълго време. Дотогава бях свикнал да работя най-малко четири месеца, а през останалата част от годината четях, водех си записки, посещавах определени кръгове, ходех на театър, срещах някоя нова жена или се разделях с друга. Бях живял, както се казва, свободен живот на млад писател. Илиана още от самото начало ме отведе в друг свят и ако се бях отказал, без почти да

осъзная, от толкова много навици и контакти, то първите дни на дъждовната есен събудиха у мен непреодолима жажда да пиша. Още преди това знаех колко ужасен е този труд за мен. Знаех, че ще остана затворен у дома дни и нощи наред, щях да пропилявам младостта си, да се изтезвавам, вечно недоволен от това, което пиша. Това не беше първата ми книга и познавах много добре всички етапи на творчеството; тъй като след това първоначално безпокойство, след пълната изолация от всичко наоколо, следваше да ме обземе френетичната жажда да пиша, която обаче след първите дни на работа угасваше. Към края, когато книгата трябва да бъде завършена, работата ставаше изнурителна. Вече не изпитвах никаква радост от ръкописа и моментът, в който трябваше да седна на масата за писане, ме потискаше. И същевременно с това магията не можеше да бъде разкъсана; ставах роб на собственото си въображение и със съпротивата на цялото си същество — което се бореше срещу това безславно изтощение — в края на краищата се подчинявах. И тогава прекарвах колкото се може повече време прегърбен над листовите; оставах така до крайно изтощение. Защото единствената ми надежда беше да завърша книгата възможно най-бързо, да се отърва от тази обсебися, да стана отново свободен, млад, здрав...

Илиана отгатна безпокойството ми още от самото начало. И веднага, щом пейзажите навън спряха да ни привличат и бяхме принудени да прекарваме почти цялото си време вкъщи, аз започнах да стоя часове наред в кабинета си и да пуша с полузатворени очи...

— Демонът те обзема — казваше Илиана през смях.

Стори ми се странно, че този път моето желание да пиша не я натъжава. Точно обратното, имах усещането, че ме подтиква и ми помага да се изолирам: да оставам сам, колкото се може повече. Беше се записала на курс по италиански и часове наред стоеше до прозореца с книга на колене, вадеше думи и превеждаше. Правеше всичко това, сякаш тя самата не искаше да бъде обезпокоявана.

— Извини ме, че от три месеца съм се превърнала в мрачна ученичка — каза ми един ден. — Но искам, когато догодина отидем пак в Италия, и аз да мога да говоря...

Бях схванал защо беше открила подобна страст — за да не се потискам аз от мисълта, че я оставям сама толкова много часове, денем и нощем. Иначе продължаваше да се грижи за мен, правеше ми кафе

все така точно, внимателна да не би да влезе в кабинета ми по друго време и да ме обезпокои. Идваше, стъпвайки на пръсти, и оставяше подноса до мен толкова внимателно, сякаш се боеше да не ме докосне. Вечер, без да ми се обажда, се обличаше и отиваше да вземе храна, защото вече не излизахме да вечеряме в пансиона. Връщаше се мълчалива, без да усетя, нареждаше приборите и преди да ме извика, заставаше на прага и поглеждаше дали не трябва да изчака още малко, за да довърши страницата си.

Говорех малко, защото не можех да се отърся толкова бързо от въображаемия свят, от който се бях измъкнал, а тя се преструваше, че е замислена, за да ми предостави пълна свобода. Нощите винаги ме чакаше с книга в ръка, колкото и късно да угасях лампата на работната си маса. Заварвах я излъчваща топлина, с лека умора, вдълбала се около очите ѝ, уплашена — и все пак щастлива, че се връщам при нея. Работата по онази книга вървеше трудно и никога не бях доволен от нея. Излизах от един твърде пълноценен свят, за да мога да пиша добре. И освен това, без да си давам сметка, се боях от оценката на Илиана; исках да пиша така, както ѝ харесва на нея — със сдържан, ясен стил и все пак прочувствено.

Този ад продължи до началото на зимата. Един ден се събудих, както обичайно, изстискан до краен предел и отворен от ръкописа, който лежеше безформено натрупан в папка на бюрото ми. Тогава рязко прекратих работа и се върнах към живота си от миналата зима. Даже не можех да си се представя по друг начин, освен до Илиана. И въпреки това не се решавах да узаконим нашата обич; сякаш се боях, че тогава нямаше да можем да се крием толкова добре, нямаше да можем да се изолираме. Тази връзка имаше странен чар, макар и да беше неморална според някои хора. Беше може би по-жива, по-драматична по този начин. Не знам; не бях размишлявал често върху тези въпроси. Така или иначе с Илиана не си задавахме въпроси за бъдещето; задоволявахме се да изживяваме, да приемаме това, което се случва.

... Голяма част от приятелите ми ме бяха забравили. Понякога ги срещам на улицата, в книжарниците: припомнях си предишния си живот и някогашната ми свобода ми се струваше безвкусна, а приключенията — незначителни. Веднъж ме спря един по-възрастен

приятел, когото не бях виждал отдавна. Учуди се, че изглеждам много променен.

— Щастлив съм — му казах.

— Да, но не виждам името ти никъде — добави той. — Не си обявил появата на нова книга... Случило ли се е нещо?

— Работя — отвърнах аз мимоходом.

Усмихна се и ме потупа по рамото. После ми припомни своята теория, че по-голямата част от румънците се провалят, когато достигнат зрялост; на младини са гениални, бляскави, изпълнени с талант и после в зрелостта си са неудачници. Засмях се с него.

— Ще видиш — казах му на раздяла и стиснах ръката му.

Тази среща все пак събуди безпокойството ми. Разказах го на Илиана. Тя потъна в мисли и наведе поглед към земята.

— Той има право — каза. — Откакто ме срещна, не си публикувал нищо. Всички ще си помислят, че това е заради мен.

Не знам защо думите ѝ ме огорчиха и усетих нужда да се защитя.

— Знаеш много добре, че писах доста и след като те срещнах.

— Да, обаче не си довършил нищо — уточни тя и потърси очите ми с поглед. — Това ми се струва много странно...

— Сега съм по-суров към себе си — измънках аз.

Забележката ѝ не ми даваше мира: нима ѝ се струваше толкова странно, че не съм довършил нищо... Това беше самата истина, но дотогава Илиана не ме беше питала много-много за книгите ми, не се беше обезпокоила, че преписвам ръкописа си и не подготвям нищо за печат. Точно обратното, до определен момент тази моя жажда да творя дори я беше карала да страда. Не можех да забравя, че толкова често в началото се усмихваше тъжно, когато потъвах в мислите си, и ми казваше: „Пак бягаш от мен...“ И сега, след като беше понесла и насърчавала работата ми в продължение на два месеца — по време на които ме губеше дни наред — ми казва колко странно ѝ се струва, че не завършвам нищо!

— Но аз съм още много млад — добавих. — Имам предостатъчно време да завърша книгите си...

Изведнъж се натъжи и се отдалечи от мен, отправи се към прозореца.

— За това си прав — прошепна тя. — Ти си много млад и имаш време...

Схванах смисъла на тези думи, които тогава ми се сториха естествени, едва след няколко седмици. Илиана продължи да стои до прозореца. Приблжих се, за да я прегърна и да я целуна. Не можех да понасям мълчанието ѝ.

— Вали сняг — каза и показа снежинките с протегнатата си длан.

Долепих бузата си до лицето ѝ и ѝ прошепнах, за да я омилостивя:

— Знаеш ли защо не мога да завърша нито една книга? Защото всички героини приличат на теб и нямам куража да ги опиша, да правя литература от тази любов...

Започна да се смее; примигна с очи, сякаш обостряше погледа си, за да може да прозре вътре в мен.

— А не може ли да се пише, без да има герои жени?

— Разбира се, че може, но тогава не е интересно — обясних ѝ аз. Остана така замислена няколко мига.

— Това означава, че в края на краищата няма да можеш да напишеш нищо, докато нашата любов продължава... — прошепна тихо.

Въобщо не бях очаквал подобен отговор. Усмяхнах се объркано.

— Разбра ме погрешно — защитих се аз. — Ще настъпи и часът, в който ще мога да пиша за теб, без от това да правя литература...

Тя отново приближи челото си до стъклото на прозореца, без да казва нищо, просто ми посочи с ръката си натежалите снежинки.

— Дойде зимата — казах, за да сложа край на мълчанието.

— Дойде — прошепна тя.

Не успях да я накарам да говори отново през онзи следобед. Ставаше все по-загрижена с приближаването на нощта и мрака. На следващия ден обаче и двамата бяхме забравили — или пък на мен ми се стори, че и тя е забравила — разговора от предходната вечер. Прекарахме сутринта, като се разходихме по пресния сняг в Банася. После наблжиха празниците. Бяхме решили да посрещнем Коледа в Букурещ и да заминем за Предял на осми януари. Илиана започна да се вълнува. Всяка вечер излизахме из града, за да изберем подаръци, да разглеждаме витрините. Никога не я бях виждал така нетърпелива, толкова вдетинена. Оставаше дълго пред витрините на магазините с играчки и стискаше нервно ръката ми. Тя самата избра коледното

дърво и го украсява цял един следобед. Затворена сама, заобиколена от кутии и пакети.

Казах си, че всичко това ѝ напомня за тъжното ѝ детство, и си обещавах да я обичам горещо, така че вече никога да не съжалява за онези времена и никога да не я обхваща меланхолично настроение. Мислех си също, че очаква Коледа с такова нетърпение, защото много дълго време беше живяла в Германия. И отново ми се приискваше да мога да я обичам с възобновена, по-чиста страст, която да угаси всяка следа от миналите спомени в паметта ѝ. Разхождах се из стаята си в очакване да се отвори вратата. Бяхме решили да останем само двамата на Бъдни вечер до полунощ, а след това да отидем у Александру.

Когато се чуха гласовете на първите коледари, Илиана отвори вратата. Дървото беше отрупано с играчки. Започнах да се смея и се опитах да я уловя в обятията си. Но тя с лекота се измъкна и се затича надолу, за да отвори всички врати. Миналата зима не могла да приеме коледарите, защото живеела в блок и ми сподели няколко пъти колко много беше се измъчвала по тази причина. Останал сам, започнах да разглеждам дървото. Няколко подаръка с имената на приятелите ни, златен молив за мен. В подножието на елхата имаше множество играчки. Не разбирах много ясно смисъла и се усмихвах отнесено. Изведнъж обаче си спомних, че аз не ѝ бях купил нищо и настроението ми се помрачи. В този миг я чух да се завръща. Няколко стеснителни деца от махалата стояха на прага. Започнаха да пеят. Илиана се доближи до мен и ме хвана за ръка. Цялото ѝ лице беше озарено от необикновено, простичко щастие. Наведох се и ѝ прошепнах:

— Знаеш ли, че аз не съм ти взел нищо?

Тя само поклати глава и сложи длан върху устните ми; сякаш ме молеше да не казвам нищо повече, да я оставя да слуша на спокойствие коледната песен.

— Прощаваш ли ми? — попитах, навеждайки се отново към нея.

Стисна ръката ми, трепереща. Показах ѝ молива, който беше приготвила за мен, и казах:

— Този път нямам никакво извинение; сега трябва да довърша книгата си...

Отдалечи се от мен, за да даде пари на децата. Мислех си, че ще им подари и от играчките, струпани под елхата, въпреки че те бяха

прекалено големи и прекалено скъпи за тях. Но Илиана им раздаде само пари и плодове.

Когато останахме сами, отново я прегърнах и ѝ поисках прошка.

— Ако бях достатъчно богат, за да ти купя пръстен, който да ти подхожда...

— Повече от това, което ми даде вече, никога не би могъл да ми дадеш — отвърна ми тя.

Аз съвсем естествено си помислих, че тя говори за нашата любов. После през смях я попитах какво мисли да прави с толкова много играчки.

Тя съвсем потайно ми отговори:

— Ще има нужда и от тях...

Приблжихме се отново до дървото. Загасихме електрическите лампички и Илиана започна да пали свещите. Беше много развълнувана. Стояхме и гледахме двамата, сгушени един в друг. Отново се чуха гласовете на коледарите.

— Сега щастлива ли си? — попитах я аз глупашки, както правят всички влюбени.

Не ми отговори; само ме погледна в очите, но цялото ѝ същество беше напрегнато.

— Спомняш ли си какво ми обеща тази пролет? — попита ме тя по-късно почти през шепот.

Не си спомнях. А и въобще не се опитах да си спомня. Чаках тя да ми каже. Но тогава по стълбите се чува стъпки и Илиана бързо се затича да отвори вратата. Бяха други коледари, този път повече на брой и по-добре облечени.

Безспорно бяха ученици от гимназиален хор.

Влязоха в стаята и един след друг се залепиха до стената. После изведнъж подеха:

*Днес се роди
Младенец от Светия Дух...*

Пееха дискретно, почти приглушено, и не смееха да погледнат към никого. Илиана ме хвана за ръка, потърси дланта ми и започна да ме милва нежно.

— Какво съм ти обещал? — попитах я аз през шепот.

Не ми отговори. Но след като децата наченаха нова песен, тя ми посочи с очи елхата. Разбрах и усетих как ужасен страх сковала сърцето ми. Не може да се е случило това, повтарях си, само не и това. Усещах, че при тези обстоятелства всичко коренно ще се промени, че някой в мен ще умре едновременно с раждането на детето ми. И въпреки това беше отвъд силите ми да се боря сега. Обичах я прекалено много, тя беше така развълнувана. А и беше Бъдни вечер, коледарите...

Усетих как тя потърси очите ми, за да разбере какво си мисля. Заинатих се да гледам отнесено, отсъстващо към елхата. Видях много неясно свещите и после отново погледът ми попадна на играчките, тогава усетих леко гневно разтърсване. И все пак бях по-скоро объркан, отколкото раздразнен. След като момчетата приключиха с песента си и си тръгнаха един по един, Илиана ме попита:

— Сега спомняш ли си?

Спомних си много ясно сцената от пролетта. Припомних си и изпълнените ѝ със страх думи от тогава.

— Да, но не съм си помислял, че толкова бързо ще се уморим — казах аз, докато оправях една от свещите върху елхата.

Илиана се приближи до мен, изплашена и бледа.

— Какво искаш да кажеш? — попита.

Не ѝ отговорих веднага. Престорих се, че съм зает с тази свещ, която моментално трябваше да се махне, иначе цялата елха щеше да се запали.

— Тогава се съгласих, че докато нашата любов е жива, неуморима, ние няма да имаме нужда от нищо повече... — казах аз спокойно. — Аз още не усещам никаква умора в своята любов — добавих и направих усилие да се усмихна.

Илиана се вкопчи в мен и започна да ме милва по лицето.

— Но аз не мога повече така — каза тя развълнувана. — Не мога повече...

Целунах я и се опитах да открия предишната топлина и обич.

— А аз дори не разполагам с толкова време занаяпред — добави тя бързо. — Кой знае какво може да се случи всеки един момент, всеки един ден...

Беше много развълнувана и трепетът ѝ се предаваше и на мен по кой знае какви невидими предаватели. Искях да ѝ кажа нещо хубаво, някоя топла любовна дума, която да я приласкае, да я успокои. Но отново по стълбите се чува стъпки. Изтръпнах раздразнен. Щеше ми се да не кани у дома и следващ хор. Илиана обаче се затича към вратата. Пак същите момчета със зачервени от студа бузи, те не посмяха да пристъпят в стаята заради полумрака в нея (бяха запалени само свещите на елхата). Веднага след като казаха пожеланието, те започнаха да пеят тъжна песен, песен, която нямаше нищо общо с Коледа. Седях на канапето и слушах, докато мислите ми бушуваха. Илиана се приближи до мен.

— Какво им е хрумнало, че пеят това? — каза тя.

— Красиво е — прошепнах аз.

— Коледните песни са по-красиви — каза тя, навеждайки челото си. — Всички онези стари коледни песни за...

Почувствах с пулсираща яснота усилието, което ѝ костваше да не завърши изречението си: за раждането на Спасителя. Не казах нищо. Обзе ме някаква неразбираема тъга и голяма умора. И колко странно жизнена и овладяна остана Илиана при цялото това мое вълнение! Не мога да забравя това.

Хорът приключи с песента и остана в очакване. Илиана не повдигаше челото си. Аз продължавах да стоя на канапето покосен. Това неловко мълчание продължи няколко мига. Последва друга песен, по-весела; опитаха се, неуспешно, да я изпеят на три гласа.

— Виж, ти ще можеш да твориш *винаги* — каза изведнъж Илиана, като наблегна на последната дума. — И колкото повече напредваш във възрастта, толкова по-добре ще пишеш...

Искаше ми се да я прекъсна, но не намерих кураж да го сторя; даже нямах сили да взема каквото и да било решение. Сякаш нарастващата умора ме замайваше. Не се замислих даже какво ли ще си кажат онези деца, които пееха пред нас, почти без да ни виждат заради мрака. Усещах само, че нещо в мен се скъса, че ме очаква някаква голяма и опасна промяна.

— Може би си мислиш за нещо *друго* — поде отново Илиана, без да отлепя очите си от килима.

— Не — отвърнах простичко, — не си мисля за нищо.

Илиана внезапно се изправи и колебливо се приближи до хора. Остана там, докато те приключиха песента си. След това отвори чекмеджето, където бяха приготвени парите за коледарите, и започна да им ги раздава. Момчетата не посмяваха да тръгнат. За да се измъкнат от обърканото положение, извикаха:

— Дълги години живот!...

Това пожелание ми се стори смешно и станах от канапето, приближавайки се до вратата с изкуствена усмивка. Исках и аз да им кажа нещо и съвсем напосоки ги попитах:

— В кой клас сте?

Няколко от тях отговориха с едва доловими гласове. Най-високият от тях, развълнуван, изрече:

— Аз ви познавам... Чел съм едно ваше произведение...

Изведнъж ми се прииска да се засмея; не защото знаеха името ми, ами заради любезната формула, която беше използвал: „произведение“. Илиана също се засмя. След като затвори вратата, се спря пред мен.

— Аз не мога да покажа нищо — каза.

Тогава я поех в обятията си несъзнателно и започнах да се моля, да ѝ говоря развълнуван, като че се борех за свободата си, за да защитя цялото си същество. Този път патетично ѝ повторих, че творецът трябва да създава само изкуството си, че ние двамата не сме от този свят, че не можем да се противопоставим на съдбата, която ни беше избрала за подобен вид венчание. Тя ме изслуша както винаги мълчалива, изплашена. Усещах, че не може да ми се противопостави, и се борех още по-яростно.

— Нима аз не съм ти достатъчен? — питах.

Отговори ми с целувка. Беше бледа и замислена.

— Тогава... — започна тя колебливо, — Коледа дойде напразно.

Стана с усилие от мястото си до мен. Отново ме обзе същата ужасна и непосилна тъга. Извиках:

— Ти вероятно си мислиш, че *ме е страх*, че не искам да се свързвам прекалено силно с теб. Но за да ти докажа...

Илиана се отправи към елхата.

— Късно е — каза. — Трябва да отиваме у Александру.

И се зае да гаси свещите.

VIII

Тогава у Александру изживях една от най-потискащите вечери в живота си. Пристигнахме много преди полунощ. Бяхме сред първите дошли и сега тези стаи, където преди година се бях запознал с Илиана, ми се струваха прекалено големи и прекалено тъжни. Или пък такова е било моето усещане. Седнахме на едно канапе. Не знаех какво да кажа и си поисках чаша вино. Смятах, че ако замъгля съзнанието си, онази смъртоносна тъга в душата ми ще изчезне. И въпреки това си казвах колко е просто да бъдеш щастлив, колко лесно ни беше на нас с Илиана да сме щастливи...

— На вас какво ви става? — попита ни Александру.

— Нищо — отвърнах аз. — Илиана днес цял ден не спря да тича насам-натам и е уморена.

Изпих чашата и си поисках втора. Илиана ме погледна изплашена, с онзи неин, изпълнен с паника поглед. Но тогава ми хрумна, че като ме види толкова нещастен, търсец забрава в пиянството, тя ще ме разбере и няма вече да ми напомня за обещанието, което бях направил. Едва по-късно си дадох сметка като какво страхливо нищожество се бях проявил в онзи момент. Но тогава си повтарях: Илиана вижда колко съм нещастен, колко съм тъжен. Тя знае, че не бих могъл да живея по друг начин, освен като творец. И вероятно накрая ще ме приеме такъв, какъвто ме приемаше и досега...

И наистина, когато изпих и третата чаша и се изправих, за да си сипя сам следващата, Илиана се стрелна до мен и ме хвана за ръката.

— Андрей — прошепна тя развълнувана, — извини ме, че те ядосах.

— Но ти не си ме ядосала изобщо — казах аз с известно задоволство. — Онова, което е трябвало да се случи, вече е станало. Ти не си виновна.

Сякаш пребледня още повече.

— Откъде знаеш? — попита ме свенливо.

В действителност не знаех нищо. Бях изредил няколко случайно хрумнали ми думи. Но когато чух гласа ѝ, главата ми натежа още повече.

— Досетих се — отвърнах ѝ сухо. А после, след известна пауза, добавих, и то по брутален начин: — Няма никакво значение...

Изпих чашата до дъно. Илиана хапеше устните си.

— Извини ме — прошепна тя отново.

В този момент в дневната влезе нова група гости. Поканените станаха много. Домакинът започна да пали свещите на елхата. А ние и двамата гледахме изгубени, сякаш не разбирахме нищо.

— Нашата елха е по-красива — прошепна Илиана, като се приближи до мен. — Нали?

— Наистина — отвърнах и потърсих очите ѝ.

Бяха пълни със сълзи. Вероятно и аз съм бил разчувстван, защото Илиана ми се усмихна с безкрайна обич. Поех ръката ѝ и я целунах. Влязоха още няколко двойки. Една госпожа се приближи до мен и ме попита:

— Ама какво става с теб? Никой никъде не може да те срещне...

Държеше се така, сякаш дори не искаше да забележи Илиана.

— Не знам дали я познаваш — представих я аз. — Това е моята годеница...

Казах това, защото ме беше засегнал празният поглед, с който беше измерила Илиана.

— Изключително! — престори се госпожата на изненадана.

Илиана се усмихна насила. Дадох си сметка колко умело успяваше да се владее.

— Александре — извика отново госпожата, — ти защо не си ни казал нищо?

За няколко минути всички се струпаха около нас и ни поздравяваха. Отбелязването на Бъдни вечер сякаш беше забравено. Александру ни прегръщаше развълнуван.

— Най-накрая — извика той. — Намерих съпруга на един гений!...

Илиана започна да плаче и наведе чело, както правеше обикновено. Беше много бледа, устните ѝ трепереха, стискаше ръцете си непрестанно. Опитах се да разкъсам потискащия кръг, който ни смачкваше.

— Тя е много уморена — обяснявах аз.

— Изключено! — каза някой. — Плаче от щастие...

Александру започна да отваря бутилки шампанско. Всички се чукнаха за наше здраве. Аз бях седнал до Илиана и я бях обхванал за талията.

— Тишина, тишина! — викаше от вратата на другата стая една госпожица.

Всички извърнаха глави: „Сватбеният марш“ от „Лоенгрин“ звучеше на грамофонна плоча. В салона се спусна някаква ужасяваща тържественост, на която май почти никой не знаеше как да реагира. В даден момент някой изръкопляска и след него всички започнаха да аплодират.

— Аз ги направих щастливи — хвалеше се Александру.

Той също беше просълзен, не знам по каква причина.

— Да опишеш всичко това в книга — каза госпожата, която първа беше научила, че сме сгодени.

После седнахме на масата, ние двамата бяхме сложени на почетните места. Един студентски хор ни пя около час. Илиана дълго време се бори, за да не избухне в плач. По-късно, когато забавленията бяха в разгара си, ми направи знак, че вече не може да издържи. Избягахме, както и в онази нощ преди година, крадешком, през банята. Спуснахме се по стълбите замаяни, почти поболели се. В колата Илиана започна да плаче. Не намерих сили да я погаля, да я помоля да спре. Въздишах и в малкото интервали на трезвост, които имах, се питах — какво се беше случило? Какво можеше да се случи? Не разбирах нищо. Усещах само, че нещо се беше случило и то беше непоправимо, че някъде се беше отворил някакъв процеп и че колкото и да се боря сега, вече никога няма да мога да позная онова щастие, което имахме в началото. Изпълненото със светлина време, което течеше от първата ни среща до момента, в който Илиана беше отишла да угаси свещите на коледното дърво, ми се струваше много далечно, подобно на изгубен рай.

Когато останахме двамата насаме в нашата стая, Илиана легна на канапето изтощена и остана там онемяла, без сили да свали дори връхната си дреха. Искях да ѝ помогна, но ме помоли с ръце да не се приближавам. По-късно осъзнах, че трябва все пак да опитам да изясня нещата.

— Аз не разбирам защо си толкова нещастна, че те представих като моя годеница — казах ѝ аз. — И бездруго отдавна мислех за това. И ако не ме беше прекъснала, щях да го кажа първо на теб по-рано тази вечер, когато отиде да загасиш свещите.

Не ми отговори нищо. Лежеше на канапето, отнесена, почти заспала.

— Може би тази новина те натъжава? — добавих и се приближих.

Коленичих до нея и опрях чело на гърдите ѝ.

— Какво е станало? — попитах отново, по-тихо.

Отвори очи и се усмихна тъжно.

— И аз исках да ти кажа днес — каза тя. — Но не намерих кураж...

Сега започнах да разбирам. Страдах толкова много от тъгата, която беше обзела и двамата ни, че ми беше безразлично какво ще се случи след това. Исках нощта да свърши по някакъв начин и отново да се открием.

— Няма нищо. Всичко свърши сега.

Но вероятно съм имал такова примирено изражение и гласът ми е звучал толкова уморено и едва ли не победено, че Илиана покри очите си с длани.

— Да, но не и така — промърмори тя. — Така не, в никакъв случай...

Прекарахме коледните празници, като и двамата се опитвахме да изглеждаме един за друг весели и щастливи. Но в действителност бяхме неспокойни, измъчвани от тревога, заплашени сякаш от някакво ужасяващо нещастие. Аз чаках с нетърпение да заминем за Предял. Надявах се, че там ще изчезнат всички сенки и безпокойството ни ще се изпари. Една сутрин преди Нова година я попитах дали е готова за пътуването.

— Аз не мога да замина — отвърна ми объркана. — Уговорих се с доктора за утре, в една клиника...

Моментално я хванах за ръка изплашен. Исках да ѝ кажа нещо, да я спра.

— Сега вече е твърде късно — каза тя и наведе очи.

И двамата замръзнахме в мълчание изплашени; никой не се осмели да наруши тишината. Питях се какво ли можех да ѝ кажа. Не разбирах добре какво се беше случило; кога се беше виждала с лекаря, защо трябва да влезе в болница, защо точно сега, по средата на празниците?

— Непременно ли трябва? — попитах най-сетне аз, за да кажа все нещо.

Поклати утвърдително глава. Лицето ѝ се беше променило много през последните дни. Челото ѝ беше загубило блясъка си. Очите ѝ постоянно бяха празни. Голямата ѝ алена уста сега седеше уморена и обезкървена...

— Нещо сериозно ли е? — попитах аз отново.

Вечното мъжко малодушие се беше събудило отново в мен. Исках на всяка цена да подсигурия спокойствието си, да се уверя, че няма да се случи нищо сериозно, че няма да страда много заради мен. Исках, без да си давам сметка, да се отърся от всяка отговорност.

— Не, няма нищо страшно — успокои ме тя и ме погали.

После се отдалечи от мен и бавно се съблече.

Останах в средата на стаята, замаян, без мисъл в главата. Запалих си цигара. Тя ме чу и извърна глава.

— Недей да пушиш толкова...

Седнах на ръба на леглото. Твърде късно е, ми беше казала. За какво беше късно? Какво се беше случило? Какво още можеше да се случи?

Онази нощ беше ужасна. Илиана се боеше от мен, като че бягаше, но все пак се опита да ме успокои, да ме погали.

— Защо не опиташ да работиш? — каза ми, като ме видя така неспокоен. — Почети нещо.

Помислих си, че иска да остане сама, и отидох в работния си кабинет. Но не можех да се захвана с нищо. Същото странно безпокойство ме повали отново. Напразно се опитвах да го прогоня, като си мислех как ще подготвя сватбата, без знанието на Илиана. Как после двамата ще заминем за няколко месеца в Швейцария. Опитвах се да съсредоточа мисълта си върху някакви конкретни дреболии, вече нямах много пари, трябваше да взема назаем или да поискам от някоя от сестрите си. Но напразно; никоя картина, която си въобразявах, никое мислено пътуване, не успяваше да ме успокои.

... Не пожела да ме остави да я придружа. Даде ми само адреса на клиниката. Можех да я посещавам всеки ден, разбира се. След като тръгна, обикалях улиците като обезумял. Накрая отидох и аз. Поисках да говоря с доктора. Прие ме доста късно. Промърморих няколко извинения: спешно пътуване, проучвания, толкова непредвидени събития. Успокои ме: не било нищо сериозно...

На следващия ден я видях. Усмиваше се. Бях завладян от притеснения и угризения. Занесох ѝ букет от бял люляк. Останах там, до нея, объркан, засрамен. На тръгване ѝ казах:

— Знаеш ли, ще е по-хубаво да отидем някъде; в Тирол например...

Стоеше мълчаливо, но дълго държа ръката ми и я милва. Тръгнах си с цяла планина от мисли; повтарях си, че вече никога няма да я карам да страда и ще бъде напълно, напълно щастлива... Когато дойдох след ден, ми казаха, че не мога да я видя; били ѝ направили операция през нощта. В този момент усетих, че всичко около мен се разпада. Седнах на един стол и чух някакъв глас, който сякаш идваше от много далеч:

— Не е нищо сериозно...

Повтарях тези думи в несвяст. Тръгнах си, без да разбирам какво бих могъл да направя до мига, в който се видим. Отидох у Александру. Казах му, че Илиана е в клиника. После набързо го попитах дали би искал да стане свидетел на сватбата ми. Бях много нервен и треската започваше да ме разяжда.

— Какво е станало с вас? — попита ме той рязко.

Останах известно време замислен: сякаш и преди бях чувал този въпрос, но не бях сигурен дали не е някаква илюзия, породена от умората; дали по някакъв начин не ми се струва, че преживявам отново сцена, която се е случила отдавна, но аз не успявам да я разпозная.

— Но и ти си болен — каза ми Александру и ме хвана за ръка. — Имаш треска...

Разтресох се, сякаш точно в този момент ме беше покосила истинска вледеняваща треска. Тръгнах. Навън се ширеше ужасен мраз. Беше ме страх да се върна у дома. Бях сам и все пак присъствието на Илиана, което ме пресрещаше навсякъде, изстискваше жизнените ми сили. В края на краищата трябваше да се прибера. По пътя си спомних, че героинята в една моя книга се казва Маргарита. Тази подробност

глупаво се натрапваше в мисълта ми, без да мога да намеря никакъв смисъл в нея. Маргарита. Повтарях несъзнателно това име. И после изведнъж се сетих за Маргарита от *Фауст*. Беше убила детето си, точно така. От страх, от срам, беше го убила. Но Илиана не се боеше от никого, не я беше срам. Нещо друго се е случило: със сигурност се е случило нещо друго и тя нямаше никаква вина. Тя не го е искала, беше се противопоставила на тази съдба. Но мисълта идваше от съвсем друга посока: тръгваше от мен, само и единствено от мен...

Тогава усетих, че ме обзема мрачното чувство на отговорност. Не осъзнавах много ясно какъв грях бях извършил, но ми натежа непозната, ужасна, огромна вина...

Дойдох на себе си едва след като Илиана се прибра. Ходих да я виждам непрекъснато през последните дни. Беше отслабнала много, а вътрешното преживяване на случилото се я правеше още по-бледа. Обикаляше стаята ни, сякаш беше отсъствала от дома ни месеци наред. Целуна ме развълнувана, зажадняла за мен, но въпреки това през цялото време беше обзета от огромно безпокойство. Искаше непрекъснато да бъда до нея, да усеща винаги топлината на ръката или дланта ми. Почти не искаше да излиза от къщи. А мен пък ме потискаха онези помещения, в които страдах толкова много от самота, където толкова много пъти я зовях в мислите си. Пригответихме се за тръгване. Отказахме се да ходим в Предял. Нямах търпение да преминем границата възможно най-бързо и да я преоткрия. Все пак исках да се оженим преди заминаването. Когато ѝ споделих това, въпреки че се усмихна топло и с благодарност и ме прегърна, аз усетих, че новината не я зарадва така, както се бях надявал.

— Не се ли радваш, че ще бъдеш моя съпруга? — попитах.

— Че не бях ли и досега? — отвърна ми тя. — И като че преди бях нещо повече...

Изрече първите думи съвсем естествено, а после изведнъж избухна в плач и отчаяно ме прегърна.

— Какво ти е? Какво ти е? — питах аз като глупак и я целувах.

Не ми отговаряше. Усещах само изплашените ѝ ръце да се затягат около мен и сърцето ѝ да бие лудо.

— Знам за какво си мислиш — рекох. — Но от сега нататък, ако и ти искаш...

Запуши устата ми с дланта си, разтреперана.

Погледнах я учуден. Помислих, че не иска да си припомня...

— Прости ми — казах и целунах ръката ѝ.

— Ти трябва да ми простиш...

Това бяха нейните обичайни думи всеки път, когато ѝ исках прошка, и затова не се разтревожих от тях.

Вълнуваше ме само безкрайната ѝ любов, голямата ѝ нежност.

— Ще можеш ли наистина да ми простиш? — поде отново тя. — Сега съм такава, каквато ме искаше ти: чиста...

Не разбирах. И въпреки това отново ме обзе безпокойство. Боях се да питам повече. Но Илиана искаше да ми каже всичко докрай.

— От сега нататък няма нужда се боиш от мен — каза с поугаснал глас.

— Може би по-нататък — казах аз замислен.

Поклати глава. Очите ѝ горяха, погледът ѝ доби концентрация, която ме притесни.

— Сега имам само теб — добави тя. — Трябва да ме обичаш много, много, до края...

Искаше ми се да ѝ кажа една-единствена дума, изпълнена с обич, да я погала, да разбере колко изцяло неин бях. Но не можах да промълвя нищо. Само я гледах. Повтарях си: може би по-късно... Но тя беше поклатила отрицателно глава. Припомних си, глупашки, както винаги се случваше, рефрена от „Гарванът“ на Едгар Алън По „Nevermore“. Гледах я, а постепенно започнах да не я виждам.

— За какво си мислиш? — попита ме тя. — Защо избяга от мен?

— Не съм избягал — излъгах.

Но не можех да се концентрирам, да ѝ кажа онази любовна дума, която очакваше. В главата ми непрекъснато се въртеше рефренът „Никога“... И в същото време някаква надежда проблясваше: може би се лъжеше...

— Защо не казваш нищо? — попита ме отново.

Направих последно усилие:

— Ти знаеш всичко, което бих могъл да ти кажа...

— Харесва ми да те слушам, когато говориш...

Бях безсилен. Склоних глава на коленете ѝ и Илиана започна да милва косата ми отнесено.

— Поработи ли, докато беше сам? — попита ме много тихо.

Обзе ме ужасно огорчение. Как бих могъл да стоя и да работя, докато тя беше в клиника...

— Страдах от безсъние — само това ѝ казах.

— Трябва да работиш — настоя. — Трябва да се събудиш от този сън...

Искаше ми се да я прекъсна, да ѝ кажа колко зверски ме заболя от нейните думи, но Илиана обхвана главата ми с длани и продължи:

— Знаеш ли, и аз мислих много за теб, докато бях сама. Каква егоистка бях преди това... Исках да те имам само за себе си... Това е абсурдно!... Ти не си като останалите хора, не си като нас... Жената на майстор Манол е жертвала себе си, вградила се в основите на строежа, а аз се боях от някаква толкова по-дребна жертва...

Говореше с толкова угаснал глас, че си мислех, че ще избухне в плач. Но тя запази гладкостта на изказа си. Разбрах, че отдавна беше подготвяла този отговор, че го беше изговаряла много пъти в клиниката. Усещах как треперещата ѝ ръка милва косата ми.

— Трябва непременно да сложиш ред в живота си — продължи да говори със същия тон. — Ти нямаш право да се загробваш така до мен...

Изтръпнах. Усещах, че приближава нещо ужасно.

— А нямам ли аз правото да бъда щастлив? — попитах.

Илиана прехапа устната си и тогава само за миг очите ѝ се замъглиха. Но после победено наведе челото си.

— Вече не зная... — прошепна.

На следващия ден се зае да организира живота ми. Отложи, без никаква причина, заминаването ни, пригответленията за сватбата ни. Интересуваше я повече какви планове имам за книгите си, помоли ме да ѝ позволя да прочете ръкописите. Трябваше да я послушам. Никога не я бях виждал толкова напълно потънала в проучването и разбирането на моите произведения.

— Вече няма да съм милостива с теб — казваше ми усмихната. — От сега нататък трябва да довършиш всичко, което си започнал...

Но аз бях неспособен да напиша и една страница. Но за да я успокоя, се преструвах, че нанасям поправки по ръкописа си, и всеки следобед се затварях за няколко часа в кабинета, за да препрочитам страниците, писани преди толкова месеци. Мислех обаче за пътуването, което Илиана непрекъснато отлагаше, за изпълнените с любов нощи, които знаех, че ще открия отново веднага след като заминем от Букурещ.

Отпразнувахме сами годишнината от срещата ни. Затворихме се въщи и Илиана тогава ми се отдаде пак така страстно, както отдавна не го беше правила. Сякаш искаше завинаги да ме запази до себе си — растящ в нея, подхранван от нейната кръв и нейния дъх...

На следващия ден имах няколко дълги лекции в университета. Бях успял да я убедя, че е по-добре да заминем дори и само за месец, защото иначе ще ми е трудно да работя. Затова се заех с намирането на пари за пътуването и приготвянето на документи за сключването на граждански брак. Върнах се въщи вечерта уморен. Учудих се, че не ми отвори вратата, както винаги, когато чуеше стъпките ми по стълбите. Помислих си, че може да ѝ е станало лошо. Потърсих ключа и си отключих. Нямаше я на прага, нито в нашата стая. И въпреки това не ме беше предупредила, че може да излиза някъде, не си спомнях нищо такова. Свалих връхната си дреха леко разочарован. Запалих си цигара и отидох в кабинета. Мислех си, че би се зарадвала да види, че работя, когато се върне от града. Зърнах почерка ѝ върху един плик. Сигурно ми беше оставила бележка къде е отишла. Отворих плика и за известно време останах без дъх, вкаменен. В плика имаше четири дълги страници, изписани до последния ред.

Мавродин се спря изтощен. Почеса коляното си и остана така, с поглед, загубен в мрака. После изведнъж продължи:

— Пишеше ми, че заминава и ме моли да не я търся. А нататък в писмото ми благодареше за моята любов, признаваше колко щастлива е била толкова време... И накрая отново ми казваше да не я търся; защото за нея беше непосилно да понася любовта ни такава, каквато беше... безплодна.

Беше се колебала дълго, преди да напише тази дума. Първо беше написала друга, която беше изтрила с пълно съзнание... И после пак споделяше колко щастлива е била, че каквото и да се случва от сега нататък, то нейният живот вече бе познал пълнотата...

Четях почти без да си давам сметка какво се беше случило. Разбирах, че Илиана си е тръгнала, но беше отвъд силите ми да повярвам, че вече няма да я имам до себе си. Сложих писмото на бюрото и започнах да крача из къщата. Съвсем случайно зърнах нейна вещ и после, загубил разсъдък, се заех да ровя навсякъде: в шкафа, в стаята, в банята, в кухнята. Всичко си беше както преди. Нищо не липсваше. Не беше взела нищо от вещите си. Започнах да треперя. Ами ако случайно беше извършила някаква лудост?... Облякох се бързо и изтичах на улицата...

Не знаех откъде да започна. Качих се в една кола и дадох на шофьора адреса на Александру. А по пътя си повтарях: не може да бъде истина, тя ще се върне...

— Илиана изчезна! — извиках, щом влязох, без даже да съм свалил палтото си.

Александру започна да ме успокоява. Зае се да звъни на разни хора. Стоях на фотьойла, обхванал глава в дланите си, и пушех, загубил разсъдък. Някой ми донесе вишновка.

— Не, благодаря, не пия нищо преди вечеря — казах.

После осъзнах, че говоря, без да мисля; нима щях да мога въобще да ям? Нима времето, дните, нощите щяха да бъдат същите като преди? Александру не спираше да говори по телефона. Когато се приближи до мен, го попитах:

— Какво каза?

Струваше ми се, че всички онези, с които беше говорил, все *трябваше* да са казали нещо точно; безспорно все някой щеше да я е видял на улицата или в някоя кола.

— Хайде — каза ми Александру.

— Къде отиваме? — попитах.

— У вас.

Върнах се отново у дома. Пред вратата усмихнато му казах:

— Отвикнал съм да си отварям вратата с ключ. Досега Илиана винаги ми отваряше...

И не знам защо, когато отново влязох в кабинета си, се надявах, макар и само за миг, че ще я намеря там, да стои на масата и да се усмихва. Вероятно и на нея ѝ е било трудно да си тръгне завинаги...

Мавродин спря да говори и се прокашля. Започна да трепери и потупа ръцете си, за да ги раздвижи.

— Стана студено — каза. — Не искаш ли да влезем? Сега
нощите вече не са така топли.

Другарят му го последва, без да каже и думичка. Спря се на
прага, докато Мавродин с присвити клепачи и запалена клечка кибрит
търсеше лампа.

IX

Мавродин полегна уморен на леглото. Остана няколко мига неподвижен, опрял глава на ръцете си, с притворени очи. Но си даде сметка, че не беше поканил приятеля си да седне, и му посочи плетения стол. Едва тогава забеляза колко развълнуван беше Хаснаш. Лицето му се беше променило; беше се състарил, сега профилът му беше по-мрачен, а бузите изпити.

— Да не би да ти се спи? — попита го той.

Хаснаш поклати глава и все пак скри погледа си. Седна на стола и автоматично си запали цигара.

— Искаш ли кафе? — попита отново Мавродин.

— С удоволствие.

Приблужи се до масата, сипа спирт и запали спиртника. Дълго гледа как горят сините пламъци. Хаснаш продължаваше да чака все така с нетърпение да продължи разказа си.

— Ще пропилеем нощта — каза рязко Мавродин, — а утре ще трябва да станем в ранни зори. Но на мен не ми се спи...

— Нито пък на мен — каза приятелят му бързо. — Тази твоя... история...

Искаше да добави „странна“, но се възпря. Зачака и той кафето да заври, както и Мавродин да започне отново да разказва.

— Странното е, че и аз преживях нещо подобно — добави той след ново мълчание.

Мавродин не го чу. Сякаш сините накъсани пламъци го бяха отнесли някъде далеч. Събуди го клокоченето на джезвето.

— Може би щеше да е по-подходящо да направя чай — каза той, докато сипваше кафето в чашите. — Нощите са доста студени сега...

Сложи подноса с кафето на леглото. Запали си нова цигара. После запази мълчание за дълго, само от време на време разтъркваше ръцете си.

— ... Не я намерих никъде — поде той по-късно. — Александру ми сподели след време с какъв страх разгръщал вестниците всеки ден,

за да не би случайно да прочете за самоубийството на Илиана, за това, че някъде е намерено тялото на непозната жена. Знаех, че има брат, но не ми беше известно в кой град живее. Александру ми каза, че е пристрастен картоиграч и че често сменя градовете, в които живее, за да се отърве от кредиторите си. По-късно го намерих, но беше напразно. Не знаеше даже, че Илиана ме е напуснала. Но така или иначе беше свикнал да не получава вести от нея месеци наред... Тогава си помислих, че е заминала в чужбина. Но всичките ми проучвания показаха, че не беше издаван паспорт на нейно име, нито пък паспорт със снимка, която да прилича на нейната. Писах и до румънската легация в Берлин. Но отникъде никакви вести, никакви насоки...

Първите нощи, прекарани в самота, бяха ужасяващи. Откривах я навсякъде: седнала на края на леглото, спомнях си колко често беше стояла и ме бе слушала, обхванала страните си с длани; през тази врата беше влизала винаги усмихната, виждах я непрекъснато застанала до прозореца. Почти ме беше страх да се прибирам нощем у дома, да заварвам празното легло, което бяхме делили, да виждам закачения ѝ на закачалката до огледалото дъждобран. Почти през цялото време през онези зимни седмици стоях у Александру. И се надявах непрекъснато; надявах се лудо; не можех да повярвам, че Илиана си е отишла окончателно. Понякога, когато се разхождах по улиците с наведена глава, усещах как изведнъж ме залива някаква емоция, топло безпокойство, което разтапяше дъха ми: ами ако Илиана беше сега някъде пред мен, на няколко стъпки, и ако вдигнех очи и я видех? Беше ме страх да вдигна поглед от земята. Удължавах колкото се може повече тази паника и надежда. Беше едновременно горчиво и приласкаващо страдание, от което не исках да избягам. Когато след множество колебливи стъпки вдигах рязко глава и се оглеждах като замаян във всички посоки, дневната светлина ми се струваше помръкнала, а светът — неуютен и безсмислен...

Надявах се, че може би ще ми пише. Сигурно се беше скрила някъде, в някое кътче на страната, или пък беше избягала в чужбина, макар да не можех да си представя как е станало това, без да остави никакви следи. Но с времето щеше да се предаде, мъката ѝ по мен щеше да бъде по-силна и щеше да ми пише. Представях си всевъзможни сцени: щях да получа плик с марка от страна, където

Илиана, разбира се, не се намираше, изпратен чрез приятели, за да си мисля аз, че Илиана се е скрила там. Щях да се престоря, че съм се хванал на номера. В представите си бях готов да повярвам в каквото и да било, да приема каквото и да било, само и само да получа нещо от нея, да я почувствам отново близо до себе си, топла, жива.

Така изтекоха зимните седмици, без да науча нищо. През онзи период живеях като някаква ларва, пушех, загубил връзка с реалността, лежах часове наред в леглото, без да мисля. И изведнъж изтръпвах, кожата ми настръхваше: сякаш я бях чул да се качва по стълбите, бях познал колебливите ѝ стъпки пред вратата. Тогава скачах в средата на стаята и се затичвах. Беше ме страх да отворя вратата. Стоях и слушах с притаен дъх и залепено за дървената повърхност ухо. Понякога дочувах лека въздишка от другата страна; струваше ми се, че и тя чака, и тя се вслушва, но се бои да позвъни. Отварях рязко вратата. Нямаше никой...

Тогава се връщах замаян и търсех писмото ѝ, за да го прочета отново — макар отдавна да го бях научил наизуст — или пък пак обръщах наопаки всички шкафове, за да срещна за пореден път уханието на роклите ѝ, да усетя ласката на блузите, които толкова често беше обличала пред мен. В първите дни след бягството ѝ се заех да проуча подробно съдържанието на онези мистериозни кутии, някога пълни с писма. Но кутиите се оказаха празни. Бяха останали само няколко снимки на Илиана в Берлин и картички без особено значение. Така ми се сториха първия път, когато ги видях — незначителни. Но после, когато вече не беше останало непреровено кътче, аз ги изваждах от кутиите и ги гледах до самозабрава. Тези картички не ми говореха нищо, но Илиана ги беше получила отдавна, беше ги държала в ръка, те бяха пропити с нейното присъствие.

После разлистих страница по страница книгите ѝ. Вътре бяха останали отбелязки, някой и друг плик или платена сметка. За известно време си бях внушил, че Илиана ми е написала и други писма и вероятно ги е скрила в някоя от книгите ми. Прекарах дълго време пред рафтовете в опит да отгатна кой ли том беше привлякъл вниманието ѝ, къде ли бе решила тя, че е най-добре да скрие писмо. Струваше ми се, че някой ми подсказва някакво заглавие, че образът на дадена книга настоятелно и многозначително се задържа пред погледа ми. Изваждах я от рафта изтръпнал и я разглеждах от корица до

корица, бавно, сякаш се боях да не разпиля и тази своя последна надежда...

Странното беше, че не си спомнях изобщо малкото моменти на страдание, които бях преживял с Илиана. Не исках да изживявам отново изблиците си на ревност например или пък ужасяващото съмнение, което някога ме беше разяждало. Не се опитвах по никакъв начин да се предпазя, да избягам от това голямо страдание — изчезването на Илиана. Може би ако си бях припомнил живота си преди да я срещна, или поне страха, който ме беше обзел в нощта на запознанството ни, щях да се примиря по-лесно, може би дори щях да намеря утеха. Но аз се предадох до пълна забрава на любовта, на болката... Целият Букурещ научи за бягството ѝ и това стана най-вече заради ужасната ми безнадеждност. Започнаха да ме посещават приятели, понякога получавах писма, които винаги отварях с вълнение и изчитах на един дъх с надеждата, че някое от тях ще ми разкрие тайната, ще ми посочи къде е Илиана...

През миналата година пролетта дойде рано. Едновременно с топенето на снеговете обзелата ме отпуснатост бе пометена от някаква голяма нова надежда. Даже се обвинявах, че съм могъл да бъда толкова сляп преди, че да не съм схванал толкова елементарно нещо. Повтарях си, че ако завърша книгата, която бях започнал през есента, и ако я публикувам, Илиана ще я прочете и със сигурност ще ми изпрати някакъв знак. Та нали ме беше молила толкова много — особено през последните дни, в които беше до мен — да пиша, да завърша тази книга...

Този път въображението ми ме подведе само наполовина. Намерих разхвърляния ръкопис с нанесените на места бележки с молив. Разбира се, че го беше чела, беше го държала в ръце — може би точно преди да си тръгне. На празната последна страница беше написала много пъти: моят любим, любим, любим...

Тогава се захванах за работа с необичайна енергия. Струваше ми се, че Илиана нещастна очаква някъде появата на книгата. Повтарях си, че може би си беше наложила доброволно изгнание до отпечатването на ръкописа, който няхах сили да завърша, докато беше до мен. Само за няколко нощи книгата беше готова. Пред мен непрекъснато стоеше листът с онези няколко думи, изписани от нея. Беше ми достатъчно да го гледам, за да изчезне у мен всяка умора...

Книгата излезе през май. Беше приета с голямо учудване. Казвах ми, че тя сякаш не е писана от мен. Но не критиката или възхищението ме интересуваха този път. Аз чаках, изпълнен с надежда завръщането ѝ, чаках Илиана или поне писмо от нея, някакъв знак, че е жива, откъдето и по света да идваше. Чаках така в Букурещ до средата на лятото. Тя не се върна. Нито пък получих някаква вест. Не знам какво се е случило с нея...

Мавродин спря да говори. Сипа си още една чаша студено кафе. После започна да се разхожда из стаята.

— ... Вече почти не вярвам, че ще успея да я видя някога отново — добави. — И Александру отдавна не вярва, че това ще се случи. Сподели ми го преди заминаването ми от Букурещ. Беше много горещо през лятото, към средата на юли, когато заминах. Тогава той ми каза:

— Би трябвало да отидеш някъде на планина, да си починеш... Много си отслабнал. Може даже да напишеш нещо. Нали си мъж...

После добави:

— И в края на краищата кой знае какво я е прихванало. Никой не я познава добре. Вече веднъж е отсъствала за дълго от страната...

Споменът за бягството ѝ в Берлин ме успокои. Вече не ревнувах миналото ѝ, спря да ме измъчва голямата неизвестна в живота ѝ *преди* мен. Даже и онзи любовник, когото беше забравила така трудно, вече не ме вълнуваше. Плашеше ме само това, което можеше да се случи от сега нататък. Усещах този страх, без да си мисля за някаква евентуална нова нейна любов. Не можех да повярвам, че Илиана ще може да обича някога отново. Съмнявам се, че аз бих могъл да обичам... Но животът все пак върви напред. Плаши ме и мракът, в който потъна Илиана, също и онзи непознат живот, който я погълна...

Заминах набързо от Букурещ, без да знам къде ще спра, но мислейки за историята, която пиша сега. Спрях първо във Валя Праховей, после в Брашов. Искях да напиша напълно достоверна изповед за нашата любов; да я напиша най-вече за Илиана, не толкова за себе си. Усещах как ме нагнетяваше пламенната нужда да се изповядам. Странна е тази жажда да се изповядаш, да поискаш прошка от някого чрез книга... Вероятно си спомняш онази средновековна легенда, разказана от Анатол Франс, за жонгльора, който се замонашил, но понеже не можел по друг начин да възхвалява

Богородица, той се затварял в параклиса и там, сам пред Светата Дева, изпълнявал всички фокуси и тънкости на занаята си.

... Не разказвам това, за да търся извинение. Може би тези възмутителни разкрития, които писателите правят понякога в книгите си, са вид възхвала на жената, която са обичали и която, без да искат, са накарали да страда. По какъв по-съвършен начин могат да ѝ поискат прошка, как да ѝ изкажат почитта си по по-озарен и искрен начин, освен с това, което пишат? Не мога да направя друго. Не мога например да се моля или да пея...

Но не за това ставаше дума, добави набързо Мавродин с променен глас. Може би книгата ми извираше от нуждата ми да поискам прошка от Илиана: *Сватба в небето*, това заглавие е достатъчно красноречиво, си мислех. Мислех си, че ако някой ден нашата история, описана в книга, попадне пред очите ѝ, поне това би могло да я накара да се върне. Има още толкова ненаправени неща. Понякога животът ми се струва достоен да бъде изживян, когато и да е и по какъвто и да е начин. Бих повторил тези думи пред Илиана...

Аз я чакам. Понякога си се представям остарял и самотен сред книгите си, наведен над същата маса, както толкова ноци наред ме е виждала Илиана. Представям си още, че една вечер тя ще почука на вратата, аз ще отида напълно разсеян и ще отворя; и там на прага ще я видя, ще срещна нея. Не спирам да си въобразявам това нещо...

Вероятно обаче нещата ще се развият по съвсем различен начин. Животът ще продължи напред така, както и досега, и кой знае как ще погълне и двама ни.

Исках обаче да кажа нещо друго. Исках да споделя колко бързо ме повлече творчеството ми в тази история, която пиша в момента. Усещам непрекъснато присъствието на Илиана, докато пиша, и въпреки това книгата се развива по друг начин, магията на измислицата ме завладява, без да си давам сметка, и макар историята да си остава същата, нито аз, нито Илиана, нито пък случките са такива, каквито бяха в действителност. Понякога безсилието ми да кажа истината, безсилието на твореца да се изповяда напълно, да се изповяда човешки и християнски, ме потиска до смърт... Ти ще прочетеш тази книга и ще видиш колко много се отклонява тя от това, което ти разказах сега. Може би е по-красива, но само толкова...

И двамата замлъкнаха объркани. В стаята стана студено. Хаснаш замислено гледаше в пода. Мавродин отново се изтегна на леглото.

— Ще си почина малко и после ще направя по един чай — каза той.

— Мислиш ли, че ще я срещнеш някога отново? — попита Хаснаш така, сякаш продължи на глас някаква мисъл, която го беше измъчвала дълго време. — Искам да кажа — *усещаш* ли, че ще я видиш пак?

Мавродин остана с глава, облежната на ръцете си, загледан отнесено в тавана.

— Не зная — каза той по-късно, колебаейки се. — Непрекъснато си представям най-различни неща — добави. — Но друго...

Хаснаш извърна глава и го погледна, после наведе челото си надолу объркан.

— Ами сега какво мислиш да правиш? — запита той отново. — Толкова си млад, едва навършил трийсет години...

Мавродин се усмихна с усилие.

— Не знам какво ще правя. Ще напиша тази книга и после сигурно ще чакам...

— Така казват всички — заговори Хаснаш, без да повдигне очи. — Но това не е вярно. Никой не чака. Животът те отнася със себе си, без да осъзнаваш. И когато го разбереш, вече не можеш да сториш нищо...

— Оказва се твърдо късно, а? — запита Мавродин и опита да скрие безпокойството си.

— Винаги е прекалено късно за мъж, който някога е изживял голяма любов — каза Хаснаш сурово. — Каквото и да опитва, е твърде късно. Най-доброто нещо, което може да направи, е да не мисли...

Спря се, сякаш се изплаши, че е казал твърде много.

— За какво да не мисли? — попита Мавродин.

— За нищо твърде сериозно, за нищо постоянно — продължи Хаснаш, — да живее така, както му е било писано, според волята на случайността, без да си поставя големи цели, без да очаква да се случи второ чудо. Само веднъж в живота се срещаш с нещо велико, наистина велико. След това всичко, което се случва, няма никакво значение. Искан да кажа — случващото се не променя нищо. Това, през което преминаваш, вече не е така прозрачно и през него не можеш да

надникнеш в отвъдното. Просто случки — и толкова. Всичко, което можеш да направиш, всичко, което си длъжен да направиш, е — да се оставиш да вървиш към смъртта с примирение и достойнство, без хленч, и най-вече — без да деградираш. Голяма част от нас деградират с приближаването на смъртта; пороците, страховете, малодушието са цяла планина... Те са вид евтин, много евтин опият...

Мавродин мълчеше и го слушаше. Стаята му се стори по-студена, а плътният дим от цигарата го угнетяваше. Поколеба се известно време, потънал в мисли, после обаче скочи от леглото, отиде до прозореца и го отвори широко.

— Сигурно е много късно — каза, като погледна навън. — Луната е в последната си четвърт... Да прием чай — добави разсеяно.

Хаснаш също се приближи до прозореца. Сега планините изглеждаха много близо и леко посребрени от лунната светлина. Отникъде не се чуваше никакъв звук. Сякаш цялата къща беше потънала в гората. Самотният фенер в края на коридора беше угаснал.

— Спи ли ти се? — запита, без да извъръца глава.

— Никак. Мисля, че ме очаква дълго безсъние.

После и двамата отново млъкнаха. Мавродин наблюдаваше как горят пламъците от спирта. Хаснаш продължаваше да стои до прозореца.

— Ако не ти се спи — поде след известно време той, — и аз ще ти разкажа една случка. Тя е по-стара, отпреди осем-девет години. Но и тогава не бях толкова млад...

Усмихна се и бавно се обърна.

— ... Може би някой ден ще ти послужи за някоя от книгите ти — добави той с горчива усмивка. — Сякаш сънят избяга и от мен... Твоите преживявания ми припомниха за една моя голяма любов. Но това се случва винаги: струва ти се, че любимата ти е героиня на всички любовни истории, които ти се разказват. Но може би този път наистина е така...

Постоя известно време замислен, без да каже нищо, сякаш търсеше откъде да започне. После поде спокойно, с беззвучен, равен глас, който контрастираше с безпокойството, което беше обзело цялото му същество допреди малко.

Х

Когато Европейската война^[1] започна, бях на двацет и четири години. Тогава следвах инженерни науки във Франция. Един мой вуйчо, брат на майка ми, ми изпращаше всеки месец стипендия, която ми стигаше колкото да преживявам. И двамата ми родители бяха богати, но татко умря рано — още докато бях в началното училище, а майка ми не знаеше как да управлява богатството; за това се грижеше брат й, който ме издържаше по-късно, докато учех. За около десет години загубихме почти всичко. Майка ми започна да играе карти и само в годината, в която умря, успя да пропилее цял чифлик. И все пак умря, преди да изстрада унижението на бедността. Умря, притисната от дългове, в голяма, луксозна къща, която по-късно беше продадена от кредиторите.

Не бях кой знае колко блестящ студент, нито пък ми харесваше кариерата, която си бях избрал. Исках да стана офицер, но знаех, че тази професия не се нравеше на майка ми. Тя отдавна си мечтаеше да има син инженер. Обявяването на войната за мен означаваше началото на нов живот. След битката при Шарлероа се записах доброволец подобно на много други румънски студенти във Франция. Бях леко ранен в първите битки. Тогава изкарах военна школа и се върнах на фронта с чин младши лейтенант. Не знам дали съм бил герой, както се казва, но се бих добре и на два пъти бях отличаван с ордени. Свикнах с войната, бързо свикнах и с мисълта за смъртта. Така или иначе нямаше много неща, които да ме свързват с живота. Бях сирак, нямах братя и единственият ми приятел — съученик от училище, беше загинал през първата година на войната. Бях щастлив, че мога да се бия като офицер от френската армия. Понякога даже си мислех, че след сключването на мира мога да остана в колониалната армия.

Но след влизането на Румъния във войната реших да се завърна в родината. Бях много развълнуван, очите ми се насълзяваха само при мисълта, че ще мога да загина на румънска земя. През 1917 година бях изпратен с френската военна мисия в Молдова. Няма да ти разказвам

нищо повече за събитията през онази тъжна зима. Радостта от завръщането ми в страната — след продължило почти пет години отсъствие — беше помрачена от твърде много погроми. За разлика от повечето румънски офицери, аз се съмнявах в победата на съюзниците. И въпреки това изпълнявах дълга си. Останах с френската мисия и често пътувах между Бърлад и Главната квартира в Яш.

През април пътувах в изключително претъпкан влак. Отстъпих мястото си в купето на някаква възрастна дама и излязох в коридора точно до вратата. Беше се свечерило и стоях с глава, подадена навън през прозореца на влака, загледан разсеяно в полетата, където снегът се топеше. Не си спомням на коя гара, точно в момента, когато влакът потегляше, усетих как някой се блъска силно в мен, в опит да си проправи път към изхода. Но аз самият бях затворил вратата, когато чух сигнала за тръгване. На стълбите стояха няколко селяни, а аз бях притиснат от всички страни от пътници. Трудно успях да се обърна; оказа се около петнайсетгодишно момиче, което с всички сили се опитваше да слезе. Чух как в мрака от края на перона, където беше спрял влакът ни, силен женски глас викаше: „Лена! Лена!“ И няколко мига по-рано бях чул неспокойни стъпки, които бягаха от единия край на вагона до другия. Момиченцето остана вкаменено пред мен, когато влакът наистина потегли и се отдалечи от гарата. Тогава наведе глава през прозореца и извика „Лельо Емили!“

Вниманието ми привлече перфектното ѝ произношение, а и дискретният парфюм, който се носеше от косата ѝ, нещо необичайно в тези дни на мизерия. Момичето викаше обезумяло, с глава, подадена през прозореца. После отново поиска да бутне вратата и да скочи навън. Но аз я хванах за ръка.

— Вратата е заключена — казах.

Погледна ме питащо в очите и устните ѝ започнаха да треперят. Усецах, че се бори с плача. Случилото се ми изглеждаше комично; тогава не ме трогваха дори и тъжните случки, а какво оставаше за нещо такова.

— Сама ли остана? — попитах аз на френски, като се обърнах към нея на „ти“.

Носех румънска офицерска униформа и момичето в началото ме погледна с недоверие. Но вероятно моята усмивка и фактът, че я заговорих на френски, я бяха успокоили.

— Леля ми слезе тук, за да се види с някаква позната, мислеше, че влакът има дълъг престой...

Светлината във вагона беше сумрачна. Но видях как изключително големите ѝ очи се изпълват със сълзи и започнах да я милвам по косата. Тя опита да се отдръпне и същевременно потърси носната си кърпичка, за да избърше сълзите си. Като повдигна ръката си, зърнах корицата на книгата, която държеше: „Ана Каренина“. Сигурно беше останала сама в купето да чете, докато леля ѝ беше слязла на гарата.

— Ей толкова остана да се хвърлиш под влака, също като в романа ти — казах ѝ през смях и сочейки към книгата ѝ. — Но ти още не си стигнала до края...

— Така ли се убива Анна? — попита тя пак на френски, като че малко по-спокойна.

Изненада ме фамилиарността, с която говореше за героинята на книгата, която четеше. Поклатих глава.

— Под влака — казах и я огледах по-внимателно.

Замисли се и се развълнува дълбоко. Сложи ръка на челото си, с онзи жест на разочарование, който правят децата, когато искат да заприличат на възрастните. Влакът препускаше по-бързо сега. Видях я как гледа през прозореца и колко много я плаши ширещата се навън тъмнина.

— Ти ли си Лена? — попитах. — Някой извика името ти няколко пъти...

— Чух — отговори уморено. — Но едва успях да си проправя място...

Искаше да се върне в купето, но аз я задържах. Попитах я дали пътува към къщи; така би било доста просто, защото в този случай щеше да може да се оправи сама. Тогава я попитах и на колко е години. Отговори ми, че е на петнайсет. Но не отивала вкъщи, ами в Балтен. Там имали роднини бежанци. Опитах се да я успокоя. Леля ѝ вероятно щеше да дойде със следващия влак. А тя, щом пристигне, ще попита за адреса на роднините си или пък ще изчака на гарата, докато дойде леля ѝ... Изгледа ме учудена.

— Но аз нямам билет в себе си — каза ми неуверено.

— Няма проблем — отвърнах ѝ аз. — Ако дойде кондуктор, ще му кажа, че си с мен.

Останахме в коридора и си говорехме. На спирките я пазех с ръка, за да не я удрят минаващите хора, да не я настъпват по краката тълпите от пътници, които упорито си търсеха място. Разказа ми как бяха избягали с лелите ѝ в Молдова. Сега изглеждаше доста привикнала към ада на претъпканите влакове, които се бавеха часове наред на гарите, и към заплахата от неприятелските самолети. После, съвсем благопристойно, тя ме запита дали се връщам от фронта. Говореше френски много добре и разговорът с тази девойка ми доставяше удоволствие.

Почти в полунощ слязохме от влака, след като около половин час по-рано едва бях успял да измъкна багажа ѝ от купето. Хванах я под ръка и я заведох в един офис на гарата, където мой приятел беше чиновник. Боях се да я оставя сама. Но, от друга страна, не можех повече да се занимавам с нея, защото сутринта трябваше да бъда в Бърлад. Оставих я при приятеля си и подчертах, че на връщане ще се поинтересувам какво е направил.

Когато се разделяхме и ѝ пожелавах късмет, очите ѝ отново се напълниха със сълзи. Погалих я по косата и после прокарах дланта си по бузата ѝ. Усетих, че трепери.

— А сега ще ми позволиш ли да те целуна? — попитах я през смях.

Повдигна леко главата си и ме погледна право в очите. Сякаш ми протегна устните си. Целунах я по бузата и още веднъж ѝ пожелах кураж и късмет и се върнах във вагона...

После забравих за тази случка. След седмица, когато отново пътувах към Яш, на гарата се сетих за Лена и отидох при приятеля си да попитам какво е станало. Разказа ми с усмивка, че веднага след заминаването ми момичето побягнало към перона и се приготвило да чака пристигането на следващия влак. Не спала цяла нощ и обикаляла край вагоните на всеки влак, който спирал на гарата, и викала: „Лельо Емили! Лельо Емили!...“ Към сутринта се съгласила да си полегне на канапето в офиса и заспала с глава на куфара, който пазела през цялото време много грижливо. На следващия ден, когато моят приятел загубил надежда, че ще може да открие адреса на роднините на момичето и се питал какво ще прави с нея, ако леля ѝ Емили не пристигне до вечерта, Лена се върнала весела в офиса под ръка с някакъв млад офицер, с когото говорела на френски. Каза му, че това е братовчед ѝ, и качила

багажа си в офицерската му двуколка. А той видял как офицерът я целунал веднага, щом кочияшът пришпорил конете...

Тази подробност пък ме накара да се засмея. После се качих на влака за Яш и напълно забравих за случилото се. Само веднъж после, след сключването на примирието, се срещнах с приятеля си от гарата и двамата си припомнихме за Лена сред множеството други спомени за случки и приключения, през които беше преминал всеки от нас. Скоро след това този мой приятел умря. Научих за неговата смърт няколко месеца по-късно.

Тогава пристигнах в Букурещ, за да получа някакви технически материали. Тъкмо бях свалил офицерската си униформа и се питах по кой път да поема. Бях вече твърде възрастен, че да се връщам отново във Франция и да завършвам образованието си за инженер. Войната, в която бях участвал от първите й месеци, беше приключила и като към това се добави опиянението от победата, обединението на румънските княжества и всичко, което последва, събитията ме бяха променили много. У мен беше останала жажда за живот. Имах само едно-единствено желание: да се издържам по какъвто и да е начин, да съм богат, да правя това, което поискам поне няколко години. Братовчед ми, синът на вуйчото, който ми помагаше за следването, беше загинал във войната. Много скоро почина и вуйчо ми и аз наследих доста голямо състояние. Тогава времената бяха такива, че лесно можеше да забогатееш. Закупих терени в Букурещ, участвах в различни технически комисии. Тези неща не са от кой знае какво значение. Казвам ти ги просто за да ти стане ясно, че малко след 1921 година бях станал богат и амбициозен човек. Бях навършил трийсет години, но житейският ми опит надвишаваше възрастта ми. Това беше опит, натрупан в множество прекеждия. По отношение на жените и любовта вероятно бях истински циник. Не бях обичал никога. Връзката от студентските ми години си беше останала единствената ми емоционална авантюра. Войната ме беше излекувала от нея и от всяка форма на любов. Бях видял твърде много, за да продължавам да вярвам в честта и обещанията. Мислех си, че само грозните жени пазят честта си. И то защото дотогава не бях срещал красива жена, която да ми хареса и която да ми устои. Но това не е нещо, което се случваше само с мен. В онези години, веднага след края на войната, почти половината

от хората бяха полудели; тогава всичко беше позволено, стига да разполагаш с необходимата смелост и сила да си го вземеш.

Между другото след 1920 година стоях много малко в Букурещ. По-голямата част от времето си прекарвах в чужбина. Непрекъснато участвах в различни комисии и комитети, които продължаваха да действат дълго след сключването на мира. Тогава си мислех, че не съществува по-подходящ стил на живот за мен, че най-накрая бях придобил свободата и щастието, за които даже не смеех и да мечтая по време на следването си в Париж. И понеже постоянно отсъствах от страната, поддържах любовните си връзки дотогава, докато ми бяха удобни. Малко са мъжете, които могат да се похвалят с подобен късмет. Не мислех изобщо да се женя, въпреки че бях канен в домовете на множество семейства единствено и само с тази цел.

Харесваше ми обаче да посещавам къщата на една жена, която отскоро беше станала моя интимна приятелка. Тя беше много красива и много лека жена, съпруга на депутат, който след войната беше натрупал значително състояние. И той, и съпругата му бяха намесени в поредица от скандални далавери. Това се случи през 1924 година, когато елегантността и разпуснатостта на нравите в Букурещ бяха достигнали несравними върхове. Приятелката ми притежаваше една от новопостроените къщи в столицата, а събиранията на следобеден чай и коктейлите ѝ бяха забележителни. Харесваше ми да посещавам всички тези забави, защото там срещах разюздана младеж, с която се разбирах чудесно. Не знам дали ти си спомняш онази епоха на джаза, на коктейлите, когато се ширеше модата на късо подстриганата коса „а ла гарсон“, а роклите се носеха къси до над коляното. Мисля, че младежта никога не е разполагала с толкова лишена от морални стойности свобода. През онези години и в определени къщи можеше да си легнеш с което си пожелаеш момиче, ако си танцувал настоятелно цяла нощ с него. Всъщност в стила на онова време беше момичетата да си избират любовниците по същия начин, по който избираха партньорите си по тенис. За девствеността се говореше с цинизъм и колкото по-разпуснато беше едно момиче, толкова по-забавно беше то. В онзи дом често виждах много млади момичета да се състезават коя ще се напие по-бързо и по-ефикасно.

Вече не бях толкова млад, но тези безкрайни забави, на които се танцуваше лудешки до изнемога през три четвърти от нощта, ме

забавлявах я страшно много. По-голямата част от поканените бяха помлади от мен, защото съпругата на депутатата си избираше приятели изключително от кръга на младите хора. Нашата връзка беше известна, както впрочем бяха всички останали извънбрачни връзки в средите на политиците, бизнесмените и хората, забогатели от войната. Беше авантюра, която ми носеше радост, без да ме уморява, и заради която трябваше да върша малки услуги на приятелите на депутатата.

Една вечер стоях облеган на бара и си почивах, докато чаках следващия танц, когато приятелката ми се появи с младо момиче под ръка. Бях пил доста, но все пак си дадох сметка, че това фино лице с големи и добре очертани устни ми е познато.

— Нека ти представя една рядка птица — ми каза моята приятелка на френски (в този дом почти не се говореше друг език). — Позволи ми да ти представя Лена, последната девственица от деветнайсети век!

По накъсания ѝ смях се досетих, че беше изпила доста коктейли.

— А нима съм чак толкова възрастна? — попита момичето с усмивка.

— А това е мъжът, с когото флиртувам — представи ме моята приятелка. — *C'est un type épatant!*^[2] — добави тя на ухото на дружката си.

Огледах я изключително внимателно. Струваше ми се, че тя не е никак на мястото си в тази къща, и най-вече в този час, такава скромна и сериозна, каквато изглеждаше. Косата ѝ беше подстригана късо, момчешки, като на всички останали момичета, но на нея тази прическа ѝ придаваше вид на студентка, излязла от руски роман. Правеше я като че по-чиста, защото озаряваше лицето някак неестествено.

— Струва ми се, че се познаваме отнякъде — казах и се опитах да си спомня кога за първи път бях виждал тези очи и устни.

Тя поклати глава и се усмихна.

— Аз приемам много малко покани — каза ми тя на румънски, а после добави с иронична и пресиленна интонация: ... *dans le monde*^[3]...

— И въпреки това даже и името ти ми се струва познато — настоях аз.

В този момент си припомних сцената във влака отпреди седем-осем години. Разказах ѝ я и още от първите думи тя се изчерви, силно объркана. Имах усещането, че и тя ме беше познала, когато ме видя, но

избегна да се издаде. Вероятно се беше надявала, че няма да успея да си припомня. После се престори, че ме гледа внимателно, присвивайки леко клепачите си, сякаш се опитваше да се сети. Най-накрая си спомни.

— Какво се случи, след като тръгнах? — попитах.

— Нищо особено — каза тя с усмивка. — На следващия ден към обяд леля Емили пристигна ужасно изплашена...

Изтръпнах и я погледнах в очите. Тя спокойно издържа погледа ми. Изрече всичко много уверено.

— Сигурна ли си, че леля ти дойде да те вземе? — попитах.

— Абсолютно сигурна, но защо питаш?

— Защото на мен ми казаха, че си си тръгнала с някакъв млад офицер, твой братовчед — добавих аз с усмивка.

И отново я погледнах дълбоко в очите. Не забелязах нищо, нито капка колебание. Само като че лицето ѝ стана по-бледо, но не бях сигурен. Онази нощ аз бях пил много, а и светлината на бара беше силно приглушена.

— Аз нямам никакъв братовчед, а още по-малко пък братовчед офицер — каза, като иронично подчерта последните две думи.

Започнах да се смея. Стана ми ясно, че смехът ми я дразни. Попита ме отново, леко възмутено:

— Но какво те кара да не ми вярваш?

— Ами фактът, че приятелят ми от гарата ми каза, че на следващия ден си се появила с млад офицер под ръка и той е качил багажа ти в карета; и в момента, в който каретата е потеглила, офицерът е започнал да те целува...

Тя пребледня ужасно. Но този път ясно забелязах бледността ѝ и случката наистина започна да ме забавлява.

— Твоят приятел е безсрамник — каза и понечи да тръгне.

— Беше, понеже отдавна е мъртъв.

— Бог да го прости тогава — каза тя.

И въпреки това ми се стори, че сега беше по-спокойна. Върна се до мен и бързо смени темата на разговора. Попита ме с какво съм се занимавал след края на войната.

Започна да си припомня всичко, което ѝ бях казал тогава във влака, за битките на френския фронт.

— Ами ти? — попитах я аз. — Ти какво прави след това?

— Растях — отвърна ми простичко тя.

— И си се разхубавила — измерих я с известна дързост в очи аз, по начина, по който бях свикнал да се държа с всяка жена, която ми харесваше. (Извини ме за всички тези тягостни подробности, от които се срамувам, но ми се ще да ти внуша поне отчасти колко повърхностно и вулгарно съществуване водех тогава.)

Тя остана мълчалива няколко мига и издържа на дръзкия ми поглед с ирония.

— Внимавай да не те чуе Клоди! — прошепна ми с усмивка.

Клоди се казваше приятелката ми. Смелостта ѝ ме изненада и аз сбърчих вежди, сякаш не бях разбрал алюзията. (Подчертавам пак: не забравяй, че тогава се изживявах като мъж, изморен от успехи и жени. А и освен това цялата атмосфера на онези времена те подтикваше да нахлузиш тази евтина и вулгарна маска.) Малко ме интересуваше фактът, че момиче като нея, толкова различаващо се от останалите, е така добре запознато със столичните злободневни клюки.

— Какво искаш да кажеш с това? — попитах.

— Знаеш много добре, че на нашата приятелка красивите момичета никак не ѝ се нравят — каза през смях. — А пък и на мен също не ми харесват.

После се премести в друга стая. Аз останах все така подпрян на бара и изпълнен с учудване. Когато Клоди се приближи до мен, я попитах.

— Кое е това момиче?

— Тя е мистерия — възкликна тя. — Истинска голяма мистерия!

— Преувеличаваш — отвърнах ѝ усмихнат.

Горката жена обаче беше изключително зашеметена от алкохола. Липсата ѝ на дискретност започна да ме отвращава. Искаше да я целуна там, на място, пред толкова много двойки до нас. Отказах ѝ с досада. Клоди започна да се моли и да се глези ревливо. Младежите се забавляваха безподобно. Намираха тази унизителна сцена за нещо интелигентно и оригинално. И колкото повече настояваше Клоди, толкова по-силен ставаше моят отпор. За няколко минути барът се напълни с хора. Всички се бяха струпали да гледат. Не бях изгубил спокойствието си, въпреки че бях отегчен и ядосан от всичко, което се случваше. Запалих цигара и се облегнах още по-цинично на бара. Клоди започна да плаче. Сцената стана тягостна и за останалите. Сега

се смееха по-скоро по инерция, но всъщност се споглеждаха засрамени едни други.

— Целуни я, господине! — прозвуча остър женски глас.

В другия край на вратата се появи Лена, в очите ѝ проблясваше възмущение, а лицето ѝ беше станало съвсем бледо.

— Лена, *ma bonne amie, ma seule amie*^[4]! — провикна се Клоди и въздъхна. (Можеш да си представиш колко отвратителна беше тази сцена!)

— Щом ти нареждаш... — казах аз усмихнат.

Взех я в обятията си, изпълнен с отвращение към миришещия ѝ на алкохол дъх, и я целунах продължително по устните. Всички започнаха да ръкопляскаат. Клоди продължаваше да хлипа. Погледнах отново към вратата. Лена стоеше там с дръзко изражение.

— А сега ми позволи да целуна и теб — казах, като се приближих. — Вид компенсация — добавих с шепот, за да не ме чуе приятелката ми.

Но не посмях да я прегърна, нито пък да се приближа прекалено много до нея. Лена ме сломи с изпълнения си с презрение и ледена студенина поглед. Прехапа устните си и внезапно се обърна на другата страна. Чух оркестъра да свири първите акорди на модерно танго. И следващия момент я видях да танцува, притисната в прегръдките на някакъв непознат. Останах там и не я изпусках от очи. Понякога срещах погледа ѝ, но беше толкова отнесена, че като че ли не ме виждаше.

Попитах човека до мен:

— Коя е тя?

— Приятелка на Клоди — отвърна ми той.

[1] Първата световна война. — Б.пр. ↑

[2] Това е един прекрасен човек! (Фр.) — Б.пр. ↑

[3] В обществото... (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Моя добра приятелко, моя единствена приятелко (фр.). — Б.пр. ↑

XI

Не бих обърнал особено внимание на тази случка, ако не си бях припомнил отново на следващия ден срещата във влака. Оттогава бяха изтекли седем-осем години и множество епизоди и страшно много познати хора от Молдова бяха започнали да се изтриват от паметта ми. Странното беше колко добре си спомнях подробностите от онази среща. Момичешката ѝ глава, уханието на косите ѝ, корицата на романа, който четеше, изключително правилното ѝ френско произношение, всички тези неща стояха непокътнати в паметта ми и сега отново нахлуха в мислите ми. Не мога да кажа, че момичето, което бях срещнал в дома на приятелката си, ме привличаше твърде много. То беше много красиво, но имаше от онзи тип красота, която откриваш едва по-късно; това, с което Лена привличаше изключително много, беше нежността на чертите и чистотата на погледа ѝ. Лицето ѝ не беше от онези, обикновените и симпатични женски образи, които човек беше свикнал да вижда из букурещките салони. Но тази нежност не би задържала много вниманието ми; тогава имах доста други връзки, а и освен това не харесвах жените, които излъчваха благородство; някак смътно предусещах, че в този тип жени има педантичност и възвишеност, а пък аз никак не се погаждах с тези добродетели.

Попитах Клоди коя е била приятелката ѝ, която ми беше представила като „рядка птица“.

— Едно много интелигентно момиче — отвърна ми тя.

После ми разказа, че доскоро Лена живеела с две маниакални възрастни лели и едва напоследък се беше осмелила да ги напусне и да се премести да живее със своя приятелка архитектка. Разказа ми множество забавни неща за лелите ѝ, които я придружавали навсякъде, дори и когато пътува в чужбина. Лена била учила известно време в Швейцария. Не знаеше точно какво беше учила: музика, танци, хармония или нещо такова. Във всеки случай била много интелигентна и оригинална.

— Но защo питаш? — учуди се Клоди, след като ми беше разказвала почти половин час за нея.

— Стори ми се нахална — отвърнах ѝ аз.

И все пак бях объркан от въпроса. Не бях свикнал да се интересувам много-много от гостите, които канеше. В този момент заговорих за нещо друго, макар че в мисълта ми постоянно изникваше образът на Лена, твърдяща: „Нямам никакъв братовчед“... Помислих си да не би пък приятелят ми от гарата да ме е излъгал. Но това беше абсурдно: той не е имал никаква причина да го прави. По-късно Клоди забеляза, че съм замислен и отнесен, и ме попита какво ми е. Измислих нещо на момента; струва ми се, че ѝ отвърнах, че трябва да се насиля да замина от Букурещ по-скоро, отколкото ми се искаше.

След няколко дни я срещнах отново у Клоди. Стори ми се изключително резервирана и непреклонна спрямо мен. Избягваше ме, отговаряше ми възможно най-сухо и нелюбезно. И все пак не посмя да ми откаже да танцуваме. Спомням си много добре, беше едно танго *Always*, то беше модерно през 1924 година. Дадох си сметка, че танцува много правилно, но чувствах, че моята близост я вълнува и обезпокоява. Това подхранваше тщеславието ми. В началото бях останал с впечатлението, че Лена ме ненавижда, и понеже бях изключително суетен, тази нейна стеснителност пред моята близост ми носеше особено задоволство. Заведох я на бара. Поиска си лимонада. Настоях да си вземе нещо друго; всички други момичета държаха в ръцете си коктейли.

— Аз никога не пия алкохол — отговори ми тя.

— Даже и когато обичаш? — попитах я аз по особено глупашки начин. Погледна ме пренебрежително и ми се усмихна. (Колко добре си спомням всичко, което последва!)

— Вероятно това е първият етап? — изрече тя.

Не я разбрах и попитах:

— Какъв етап?

— Мисля, че това е нещо, което казваш на всяка жена, която се опитваш да ухажваш.

— Първо на първо въобще не се опитвам да те ухажвам — отвърнах ѝ аз с една от моите невъзмутими усмивки, с които така се гордеех. (Моля те да ме извиниш, но не искам да крия от теб и най-беглия нюанс на моята безценна вулгарност.)

— Радвам се да го разбера — отвърна ми с усмивка. — Още повече, че и ти не си „моят тип“.

— Предположих го — добавих аз. — Ти имаш специално предпочитание към братовчеди офицери...

Тя запази мълчание за няколко минути и отпиваше от чашата с лимонада, без да ме поглежда. Тогава при нас дойде Клоди и ни завари така мълчаливи. Мисля, че това я обезпокои, защото ме хвана под ръка и ме принуди да я поканя на танц. Последва малка сцена на ревност, която ме отегчи още повече. Когато успях да остана отново сам, Лена се беше присъединила към друга групичка и разговаряше много разпалено. Престорих се, че не я забелязвам, и започнах да се разхождам разсеяно из стаята. Навсякъде виждах все същите безсрамни двойки и за първи път този спектакъл ми се стори възмутителен. Всички тези млади хора си приличаха, всички момичета се смееха по един и същи неприличен начин, а момчетата правеха едни и същи марионетни жестове. Продължих да потъвам в тази досада още около час и после се извиних, че имам бизнес среща в един клуб, и тръгнах. Когато ѝ пожелах приятна вечер, Лена ме погледна учудено и на лицето ѝ разцъфна едва доловима иронична усмивка. Тогава ми се стори изключително красива.

— Отегчавам се тук — прошепнах ѝ, като доближих главата си до нея.

— А ето я и първата ти интелигентна дума! — отвърна ми с усмивка. — Довиждане! — добави и с искрен жест ми подаде ръката си.

Забелязах, че ръката ѝ е необикновено бледа, с дълги и фини пръсти. Носеше пръстен със син камък, който ѝ подходеше изключително много.

— Не мисля, че ще се видим скоро пак — добавих, като целунах ръката ѝ. — След няколко дни отново заминавам за Франция.

— А Клоди какво каза?

Аз се усмихнах с онова изражение на превъзходство, което обикновено придобиват мъжете, когато им се напомни за любовните им успехи.

— Примириява се! — отвърнах ѝ аз пак шепнешком.

— Лошо прави...

Отново ми се стори, че се държи невъзпитано. Голямата ѝ, алена уста тогава ми се стори изумителна. Питях се как не я бях забелязал дотогава...

След около десет дни наистина се качих във влака за Милано. Бях забравил за всички тези случки и запълвах времето си в купето с четене. Към вечерта стигнахме границата. Бяхме останали само няколко пътници и чакахме с досада да приключат с формалностите и да влезем в Югославия. Когато влакът потегли, ни поканиха на вечеря и аз се запътих към вагон-ресторанта с книга на Жорж Дюамел в ръка. Съвсем малко от местата бяха заети. Настаних се сам на една от масите и се зачех. Но не минаха и няколко минути и ме обзе усещането, че някой ме гледа. И тогава видях Лена да идва насам, облечена в обикновена дреха за из път; и тя носеше книга под мишницата си. Когато ме видя, пребледня и едва успя да се усмихне. Странното е, че тази среща развълнува и мен. Станах, целунах ръката ѝ и я поканих да седне на моята маса. Тя бързо се овладя. Повдигна книгата, която бях оставил, и с престолено учудване погледна заглавието ѝ.

— Ти имаш изключителни занимания! — възкликна тя.

Започнах да се смея. Пресилената ѝ ирония я беше издала. Това момиче, което ме беше взело за вулгарен донжуан или за обикновен бизнесмен, започна да ме забавлява. Поръчах вечерята, облегнах брадичка на ръцете си и се взрях право в нея.

— Това сигурно е вторият етап — каза тя с усмивка. — Упойване на жертвата?

— А може би си чела доста булевардна литература — отбелязах аз, като продължих да я гледам. — Да не би това да е някой роман на Морис Декобра?

Казах и протегнах ръка да взема книгата ѝ. В този момент обаче Лена понечи да я извади изпод дамската си чанта, където я беше поставила, и ръцете ни се срещнаха.

Тя отдръпна ръката си така рязко, както я беше протегнала. Наистина и аз усетих някаква неясна емоция в мига на докосването ни. Успях да взема томчето и да го разлистя. Беше книга с немски стихове.

— Не съм предполагал, че поезията ти харесва — учудих се аз.

— Кажете си направо, че не си предполагал, че зная немски, така ли е? На теб немците не ти харесват...

— Наистина не мога да ги понасям...

— Аз пък живях дълго време в Цюрих — каза и взе книгата си обратно.

— Защо точно в Цюрих? — попитах.

— Опитах се да уча нещо, но се отказах...

— Защо? — попитах отново, изпълнен с любопитство.

— Защото нямам никакъв талант. В определена възраст всички момичета си мечтаят да станат артистки. И аз си мечтаех за същото известно време. Но после видях, че не става, и се отказах...

— *Mieux vaut tard*^[1]... — понечих да кажа аз, но нейното лице изведнъж се озари от такава ирония, че ме досрамя, че съм цитирал такава банална поговорка. Почувствах се засрамен, както навремето, когато кажех някоя глупост пред преподавателите си.

— Ами сега какво мислиш да правиш? — опитах се да сменя темата аз.

— Засега се връщам в Цюрих за няколко месеца. Може би ще успея да открия някой свой талант, някаква професия...

— Но ти си *жена* — подчертах аз, — защо непременно искаш да имаш някаква професия? Не ти е нужно нищо друго, освен да се омъжиш.

— И да родя деца — допълни ме тя с усмивка. — И това също си е професия, признавам. Но си мисля, че нямам никакво призвание в тази насока. Искам да бъда свободна. Доста трудно извоювах свободата си, повярвай ми — добави тя тъжно. — Погребах твърде много години...

Започнах да се смея и веселието ми нарастваше едновременно с учудването по нейното лице.

— Ами какво да кажа аз — заговорих, — след като загубих пет години да уча за професия, която не ми харесваше, и после четири години във войната? Навярно ще ме вземеш за много възрастен...

— Не става дума за това — каза спокойно. — Войната е съдба, поне за мъжете. Женитбата и всичко останало са обичаи. Това може да научи всеки, който не си е поставил други цели...

Приключихме вечерята и дискутирахме доста разпалено за различни вятърничави и едновременно възвишени неща. Забелязах, че не се беше докоснала до чашата с вино, която ѝ налях.

— Все още не обичаш — казах на шега, като ѝ посочих чашата.

Не ми отговори веднага. Само ме изгледа учудено и аз отново усетих как в очите ѝ се разпалва онази иронична светлина.

— Странно е как те завладява призиванието ти на ухажор — изрече тя след малко. — И въпреки това си дадох сметка, че можеш да бъдеш доста сериозен. Вероятно обаче държиш на всяка цена да се подценяваш... Жалко!...

Станахме от масата със смях. Тя пътуваше във втора класа, а аз имах кушет в спалния салон. Но останахме да си говорим още дълго в коридора. По-късно ми пожела лека нощ и отиде да си легне. Беше сама в купето си.

Сутринта на следващия ден я срещнах във вагон-ресторанта. Не изглеждаше никак изморена след нощта, изкарана на седалката.

Седнахме на същата маса. Попитах я дали ще спре за по-дълго във Венеция. Аз още не бях решил какво ще правя. Чаках да чуя първо какво мисли тя.

— Венеция е много тъжна през зимата — отговори ми тя.

После се заговорихме за друго нещо. Когато се връщахме във вагона, поисках позволение ѝ да постоя и да поговоря с нея в купето ѝ. Съгласи се, но разбрах, че присъствието ми там не ѝ беше много приятно. Вероятно искаше да остане сама, да мечтае, загледана през прозореца, или пък да чете? Не знам. В купето имаше още няколко души, сърби. Може би тяхното присъствие я караше да се чувства неудобно. Оттеглих се възможно най-бързо.

На италианската граница останахме отново почти само двамата. Срещнах я в коридора. Спря ме с усмивка.

— Държах да те попитам нещо вчера вечерта — каза. — Но те моля да не се сърдиш. Искях да те попитам — продължи, без да обръща внимание на удивлението ми. — Как така си с Клоди?...

Внезапно се изчервих. Нямах никакви скрупули по отношение на връзката си с Клоди — която впрочем беше известна на много хора — и все пак този въпрос ме изненада.

— Тя е много добро момиче — измрънках аз.

— Зная това — прекъсна ме с известна изнервеност тя. — Как така се съгласяваш да делиш любовта си с друг?

— Тук не става дума точно за любов — казах, възвръщайки си спокойствието. — По-скоро е дружба и... някои други неща.

— Дори така поставени нещата, ти пак делиш нещо, нали така? Това не те ли унижава? Мисля си, че ролята на любовник е доста потискаща...

Усмигнах се. Искаше ми се да добавя: не толкова потискаща, както ролята на съпруга.

— Знам за какво си мислиш — разтълкува усмивката ми тя. — Но това не е извинение за нищо. Очевидно не извинява един мъж — добави и подчерта последната дума. — Извинява само най-долнопробния донжуан...

— А тези от по-висока класа как действат при подобни обстоятелства? — попитах аз, като се опитах да бъда максимално ироничен.

— Те довеждат любимата си до смърт или до безнадеждност и замонашване, но не я делят с никого. А и Дон Жуан не е бил прочут с броя на любовниците си, ами с броя на влюбените жени, които са умрели за него...

— Твоята теория ми се струва много интересна — прекъснах я със смях. — С други думи — искаш да кажеш, че хората, които си поделят една жена и ѝ предлагат живот, са достойни за презрение, докато онези, които я притежават само за себе си в продължение на няколко седмици и после я хвърлят на смъртта, заслужават възхвала...

— В „ноктите на смъртта“ би била по-подходяща метафора за изпълнената ти с възмущение тирада — отбеляза Лена. — Но аз не съм казала това; не съм споменавала, че един донжуан заслужава — или не — възхвала. Само ти припомних, че любовта на един донжуан все пак има нещо абсолютно в себе си...

— Възможно е — съгласих се аз, — но все пак завършва, както спомена, със смърт...

— Това няма никакво значение — прекъсна ме тя грубо. — Едното не може без другото. И освен това — какво искаш — да си бил с Дон Жуан, а после да продължиш да си живееш, да раждаш деца... Това е невъзможно... И тогава се задоволяваш с нещо по-незначително...

Не завърши фразата си. Но без да иска, спря погледа си върху мен, усмивката ѝ беше едва забележима. Разговорът ме забавляваше доста; обикновено не разговарях с жените за любов, или поне не

говорех на тази тема сериозно. Струваше ми се, че това строго момиче се опитваше да ми изнесе лекция. Беше наистина забавно.

— С нещо по-незначително, тоест с хора като мен — опитах се да се изсмея аз.

— Да — отвърна тя съвсем естествено.

Няколко минути изтекоха в мълчание, а ние се гледахме усмихнати. После тя продължи:

— Клоди я разбирам, тя няма нужда от Дон Жуан. Тя има нужда само от *любовници*.

Стори ми се, че подчертава последната дума с твърде голяма неприязън. Дали пък не искаше да ме накара да ревнувам, или да ме унижи?

— Ти знаеш, че не си единственият, нали? — попита ме съвсем спокойно. — Клоди те използва. А и със сигурност тя те е свалила, нали?

Започна да се смее.

— Извини ме, че ти казвам всички тези неща — овладя смеха си тя. — Но съм убедена, че и самият ти не вярваш в успехите на мъжете. Извън тези на Дон Жуан, разбира се. Останалите биват използвани според темперамента. Клоди я разбирам много добре. Тя търси забавление. И в действителност тя е прекрасно момиче... по-трудно ми е да разбере теб обаче...

— Какво точно искаш да кажеш? — попитах нервно. — Вечна любов, изключителност, смърт, не съм чувал подобни думи отпреди войната.

И в този момент си спомних какво ми беше казала Клоди за приятелката си: последната девственица от деветнайсети век. Но тези идеи никак не подхождаха на времената, в които живеем, на обществото, където се бях запознал с Лена, че дори и на копнежа ѝ по свобода и независимост.

— Мисля си, че и тогава не си ги чувал — каза ми Лена с усмивка.

После изтъкна някаква причина и се прибра в купето си.

Вечерта се срещнахме на перона във Венеция. Имах усещането, че ме избягва през цялото време, вероятно за да не разбере, че ще

остане във Венеция. Но я забелязах да сваля багажа си и се престорих на учуден.

— Не каза ли, че през зимата Венеция е тъжна? — припомних ѝ усмихнат.

— Обикновено е тъжна — отвърна ми тя.

Попитах я в кой хотел ще отседне. Тя знаеше някакъв скромен хотел, близо до гарата. Предложих ѝ да дойде в хотел на Канале Гранде, но тя само се изсмя. Дадох си сметка, че съм направил гаф, и попитах дали мога и аз да отседна в хотела, който тя си е избрала. Познавах следвоенна Венеция доста добре и исках да ѝ я покажа. Тръгнахме мълчаливо. Не беше много студено, но небето се беше смрачило и започна да духа вятър. Тя си сложи пардесюто веднага след като излязохме от гарата. Хотелът се намираше много наблизо. Вървахме двамата един до друг, мълчаливи и без да се поглеждаме. От начина, по който се обърна към портиера, ми стана ясно, че предпочита стаята ѝ да не е до моята. Затова аз поисках по-голяма стая. После се разделихме. Когато останах сам в стаята си, съжалих, че съм избрал този хотел. Изглеждаше доста посредствен, а самотата го правеше още по-потискащ. И същевременно ми беше странно, че държах толкова много да съм близо до Лена. Не се боях от нищо, но и не желяех да ми да се случи нещо неприятно. Предполагах, че подобна жена нямаше да бъде никак удобна. А като се добавят и възвишените ѝ идеали... Преоблякох се и излязох да вечерям в ресторант в центъра. По този начин ѝ показвах, че въобще не държа да сме заедно и че бях избрал същия хотел само за да бъда в помощ на една своя сънародничка, но че нищо повече нямаше да се случи.

След като се навечерях, се отправих да пия кафе във „Флориан“. По-късно, към единайсет, поех към хотела. Когато пресичах напълно празния през зимата площад „Сан Марко“, зърнах силуета на Лена. Разхождаше се спокойно със сведена надолу глава. Изведнъж ме обзе неизразимо щастие; сякаш ми беше липсвала през цялото време, което прекарах сам. Стиснах ръката ѝ по-сърдечно от общоприетото и тя ме изгледа учудена.

— Прибираш ли се? — попитах.

Поклати отрицателно глава. Каза ми, че предпочита да се разходи, че площадът ѝ харесва именно в този късен час. Поисках ѝ разрешение да я придружа и поех ръката ѝ. И двамата изтръпнахме.

Попита ме кога за първи път съм бил във Венеция. Започнах да се смея; оттогава бяха минали около петнайсет години. Тя извърна глава, сякаш искаше да ме види по-добре.

— Да, през 1909 година — повторих, — тогава заминавах за Франция, за да уча.

— Фантастично — възкликна тя.

— Защо?

— Струва ми се толкова интересно... ти си млад, във всеки случай достатъчно млад, че да мога да ти забраня да ме ухажваш, без да те обидя, и въпреки това си познавал свят, от който ми се струва, че ни дели най-дълбоката пропаст. Спомняш ли си още как се обличаха жените тогава?

— Спомням си много добре — отвърнах с усмивка.

— Мисля, че са носели дълги рокли с ресни, огромни капели, натруфени с цветя, и дълги до лакътя ръкавици от черна коприна... И освен това е било на мода да четат Пол Бурже... Ти обичаше ли някоя жена тогава?

— Никога не съм обичал. Но пък съм имал доста жени. Не знам какво се случи с тях, къде изчезнаха изведнъж...

— Остарели са — каза меланхолично тя.

— Не мисля, че е това — защитих се аз, защото по никакъв начин не исках да изглеждам възрастен с моите трийсет и пет години. — Но може би са се променили или са умрели по време на войната... Не мисля, че смъртта се е задоволявала да жъне човешки души само сред мъжете на фронта. Вероятно тогава са били погребани живи милиони жени...

Не отвърна нищо; задоволи се само да ме погледне още веднъж и после продължихме да се разхождаме по посока на кея.

— Студено ми е — каза тя изведнъж.

И аз усетих как се сви до мен, без да го осъзнава. Тогава ме обзе усещането, че тази жена вече не би могла да ми устои. Зарадвах се страшно много. Бях свикнал да отгатвам този момент в състоянието на жените и знаех, че е нужно да направя един-единствен простичък жест — и тя щеше да ми се отдаде. Забързахме стъпка, и двамата продължихме да мълчим. Нямах никакво търпение да чакам корабчето и затова махнах към една моторна лодка. Седнахме един до друг, съсредоточени, без да се поглеждаме. За няколко минути пристигнахме

пред гарата. Помогнах ѝ да скочи на мостчето, хванах я за ръка и влязохме, без да пророним нито дума. Поисках ключовете от портиера. Тя гледаше отнесено напред; осъзнавах, и то съвсем ясно, че тя въобще не разбира какво се случва с нея, но ще ѝ бъде невъзможно да се защити. Всяка жена минава през подобни сривове, когато сякаш е опиянена с хлороформ, и първият срещнат мъж би могъл да я има почти без да полага усилия. Лена се изкачваше по стълбите, леко облегната на моето рамо. Тогава съвсем спокойно си зададох въпроса в коя стая да вляза — в нейната или в моята? Но си казах, че е по-добре в нейната, защото така щях да мога да се оттегля, когато аз пожелая...

Спомням си много добре сцената. Светнах лампата и ѝ помогнах да се съблече. Тя сякаш се опита да се разбунтува, като ме погледна право в очите. Та нима още не беше разбрала? Изкушен по-скоро от любопитството си да науча какво ще стане, се приближих, бавно я поех в прегръдките си и я целунах по устните. Тя не знаеше или не можеше да се целува. Мисля, че щях да усетя същото нещо, ако я бях целунал по устата, когато се сбогувахме на гарата в онази нощ преди седем години. Тя наистина беше дете. Това откритие жегна суетата ми. Тогава си припомних мнението ѝ за любовта, за Дон Жуан. Бях все така трезво мислещ и спокоен, както и в мига, в който я чух да шепне: „Студено ми е!“ — и разбрах, че ще бъде моя. Даже бях изкушен да проявя ирония, да ѝ кажа, че не знае да се целува или някаква друга подобна глупост. Но се овладях и се задоволих само да я целувам и разсъбличам. Тя не успяваше да се освести. Устояваше главно по силата на някаква съвършена инерция.

След около час запалих лампата и започнах да се обличам изумен. Тя наистина беше девствена; никоя милувка не успя да наруши ледената ѝ умора. Тя и сега продължаваше да ме гледа учудена с големите си горящи и неразбиращи очи. Не знаех как можех да се оттегля, без да я нараня. Приспа ми се и нейното присъствие ми беше трудно поносимо.

Трябваше да кажа нещо, за да наруша това мълчание. Взех ръката ѝ и я целунах...

— За какво си мислиш? — попитах.

Бори се доста дълго време, преди да успее да изрече и дума.

— Имам усещането, че това вече ми се е случвало веднъж — прошепна тя, поемайки си трудно въздух. — Но аз не мога да си

спомня.

— Бъди спокойна — прекъснах я просташки аз. — Не може да ти се е случвало друг път...

Отново ме погледна в очите съсредоточено. Сякаш правеше нечовешки усилия, за да разбере какво се случва с нея и къде се намира. Изведнъж се изчерви ужасно и уплашено огледа стаята. Дали схвана нещо, или по-скоро отгатна? И аз не мога да отговоря със сигурност на това. Стана ми мъчно за нея и понеже не можех да понасям това чувство, я целунах по челото и излязох на пръсти от стаята.

[1] По-добре късно... (Фр.) — Б.пр. ↑

XII

Сутринта на следващия ден се събудих с натежала глава. А навън сякаш беше още по-мрачно. Вятърът се беше засилил. Започнах да съжалявам за случилото се вчера. То ми се струваше напълно безсмислено и подбуждаше доста досадни мисли. Повтарях си, че сега вероятно трябваше да удължа престоя си във Венеция, а пък това объркваше плановете ми. Разбира се, че можех и да тръгна, но не можех да си го наложя; това момиче, което обладах, не беше познало любовта в прегръдките ми и като че почти не ме беше усетило. Гордостта ми кървеше. Не исках да я изоставя, преди да ме е опознала истински. Харесваше ми да се отказвам от жените само когато усещах, че те ще съжаляват за мен. Опитвах се да ги направя щастливи в буквалния, философски смисъл на думата само за да задоволя собствената си суета, и изпитвах някакво глупаво удоволствие, когато след време научавах, че някоя жена, която съм обичал и изоставил, страда и е нещастна... А и очевидно тук съществуваше и проблемът, наречен Клоди. Аз с лека ръка можех да се откажа от тази връзка. Но пък прекъсването ѝ в подобен момент, след като бях срещнал Лена, би било проява на лош вкус. Нямах да мога да посещавам дома ѝ, където се забавлявах добре и имах множество приятели. Дотогава бях свикнал да подготвям разделите си така, че да не прекъсвам връзките окончателно. Признавам си, че съм човек, който преди всичко обича удобството...

И все пак трябваше да взема някакво решение. Облякох се много грижливо и след това почуках на вратата ѝ. Чух уморения ѝ глас да пита кой е. След това отвори. Поисках позволения ѝ да седна и да запали цигара.

— Имаш ли някакви планове за днес? — попитах.

— Нямам никакви конкретни планове — каза тя преbledняла.

Погледнах я. Сигурно не беше мигнала цяла нощ. Дълбоките сенки от безсънието ѝ ме измъчваха и едновременно с това блокираха

всяка моя инициатива. Пуших. Струваше ми се, че тя упорито търси капелата си.

— Ще ми позволиш ли да те придружа? — попитах.

— Защо не?

Тонът ѝ не ме окуражаваше по никакъв начин, и все пак се усмигнах, защото не знаех какво друго да направя. След това излязохме заедно, оставихме ключовете си на портиера така, сякаш бяхме двама непознати, и поехме по главната улица към площада.

— Наистина Венеция е тъжна през зимата — казах аз.

Поклати положително глава. Спря се пред витрината на магазин, където се продаваха корали и евтини предмети на изкуството.

— Те са имитация — отново се обадох.

Този път ме погледна учудено в очите. Стори ми се, че устните ѝ изписват ужасно тъжна усмивка. И осъзнах, че е невероятно красива така — с уморената усмивка на лицето си.

— Да, имитации са — прошепна и тя.

Не знам дали си мислеше за нещо друго, когато произнесе тези думи, но те дълбоко ме трогнаха. Ами ако те по някакъв начин се отнасяха за мен? Хванах ръката ѝ и я поведох.

— Да не настинеш, духа ужасен вятър — казах.

После повървахме мълчаливо още известно време. Спряхме се на един мост; стените на сградите изглеждаха още по-тъжни, каналите — пусти, сега, през зимата. Искаше ми се да ѝ кажа поне една добра дума. Аз също бях развълнуван от вледенената тъга на града. Но останахме така загледани двамата дълго време, без да продумахме.

По-късно, след като се бяхме разходили из площада, я попитах дали не иска да отидем на ресторант. Поклати утвърдително глава. Избрах наслуки една *тратория* и седнахме на масата като скарана семейна двойка. И двамата гледахме през прозореца. Виждаха се забързаните минувачи и от време на време се чуваше викът на някое смело, опълчило се на студа дете. Опитах на няколко пъти да оживя разговора ни, но Лена ми отговаряше отнесено и едносрично.

— Какво ти е? — запитах нервно.

— Нищо особено — отвърна ми тя и наведе очи. — Точно това ме потиска, че не знам какво ми има.

Сипах ѝ чаша вино и тя го изпи. Гледах я как отпива; не пиеше от отегчение, а като че ли отдавна беше ожадняла, сякаш беше очаквала

тази чаша дълго време...

— Ето я и първата чаша вино, която пиеш — отбелязах.

— Харесва ми — отвърна тя съвсем естествено.

После вдигна очи и ме погледна. Издържах на погледа ѝ със същата фалшива усмивка.

— И всичко това заради теб — поде тя изведнъж. (Потреперих и се изчервих лекичко, когато я чух да се обръща към мен на „ти“.) — Всичко това, защото ти не знаеш нищо...

Бях изненадан, учуден. Като че очаквах да продължи, за да разбере какво иска да каже. Но сега усещах много силно и завладяващо погледите ѝ. Въздъхна тихо.

— ... Можеше да бъде съвсем различно — добави. — Толкова много си бях мислила за тази среща, мечтаех за нея толкова години...

Изтръпнах. Нима беше мислила за мен? Посегнах към ръката ѝ. Тя я остави в дланите ми, безсилна. Очите ѝ се овлажняваха, натежали от една много дискретна тъга.

— Наистина ли си си мислила някога за мен? — попитах аз с крещящ, престорен глас.

Но тя може би не схвана тона ми, защото ми отвърна все така искрено.

— Да. Сега няма смисъл да те лъжа. Мисля, че е абсурдно, но мога да ти го призная: влюбена съм в теб.

Искаше ми се да извикам там, на масата: „Лена“, но това би било възмутително. Задоволих се само да взема ръката ѝ отново и да я целуна.

— Борих се доста — добави тя и започна да плаче. — Признай и ти, че се отбранявах, бягах от теб... Боях се...

Намери носната си кърпичка бързо и покри устата си. Стоях там, до нея, и бях изумен, без да знам какво бих могъл да направя, какво можех да ѝ кажа.

— Знам, че е много тягостно — прошепна тя по-късно поуспокоена. — Ти нямаш никаква вина за това... Моля те да ми простиш. Можем да се разделим по всяко време...

Измънках някакви случайно хрумнали ми думи. Но си признавам, че бях доста трогнат. Не знам дали тя усети това. Погледна ме обаче по-топло, дори с известна симпатия. Усмихна се и ме улови за ръката.

— ... Предполагам в каква каша те забърках — каза тя отново. — Да ти увисне някой на врата ей така изведнъж... Сигурно е изтощително...

Заболя ме от тези думи. Дотогава си мислех, че аз съм този, който я беше покорил, че я бях получил благодарение на волята и дързостта си. И изведнъж тази нейна ирония, с която ми съчувстваше. Започнах да отричам.

— Не протестирай — прекъсна ме тя. — Осъзнавам много добре, че ти нямаш никаква вина за всичко това. Ти си напълно невинен — добави. — Прости ми, че ти казвам това, но не бих искала да се самообвиняваш...

Избухнах в тирада, защото последните й думи ме бяха засегнали още по-силно. Изслуша ме с усмивка и като поклащаше глава, а след това продължи, сякаш искаше да завърши мисълта си:

— Надявах се все пак, че ще можеш да познаеш любовта. Но си мисля, че би ти било невъзможно да се влюбиш...

Усмихна се толкова нежно, че изведнъж усетих цялото й съществуване като нещо, което ми беше ужасно скъпо, взех отново ръката й и я целунах.

— Ще се опитам — отвърнах й аз и възвърнах спокойствието си. — Колко дни ми даваш?

Погледна ме дълбоко в очите и после се засмя щастливо. В този миг се промени напълно. Лицето й се покри с руменина, очите й блестяха, изпълнени с много топлина, влажни. Тази промяна ме развълнува.

— Пет дни стигат ли ти? — попита ме тя на шега.

— Твърде много са!

Поисках да извикам сервитьора, за да платя, но Лена ме хвана за ръката и каза:

— При едно условие обаче: да не мамиш...

Би ми било много трудно да ти опиша всичко, което се случи след това, защото дори и самият аз никога не го разбрах. Върнахме се в хотела щастливи, но съм убеден, че всеки изживяваше различна радост, непозната за другия. Аз се чувствах, както се казва — добре. Тя беше младо, красиво и интелигентно момиче, което ме обичаше и

което ми се беше отдало. И това е всичко. Не мислех за нищо по-различно, въобще и не предполагагах друго развитие. Случилото се добиваше приемливи очертания — и толкова. В рамките на пет дни трябваше да се влюбя в нея; тоест да успея да я накарам да повярва в това. А след това нещата щяха да следват своя естествен ход; щяхме да се срещаме отново в Букурещ, да спим заедно, да ходим на театър...

През онази нощ започнах да опознавам тялото ѝ. Аз нямам никакъв дар слово и не зная как да ти опиша всички тези толкова сложни подробности. И все пак се случи нещо странно, което не мога да проумея; мисля, че започнах да се влюбвам в нея. Въображението нямаше нищо общо със страстта, която бавно се разпалваше. Понякога, когато си мислех, че не съм подвластен на случващото се, че съм напълно спокоен и трезв, си казвах, че това е просто игра, че е някаква преструвка: *че ми се струва*, че съм се влюбил, защото така ѝ бях обещал, и се насилвах да ѝ доставя тази радост. Но не мога да ти обясня какво се случи с мен през тези няколко дни. Веднъж, докато стоях сам в стаята си, осъзнах, че не мога да понасям самотата, че е абсурдно да стоя там нещастен, когато можех да сляза и да се срещна с Лена. Опитах се да устоя; няколко минути се разхождах напред-назад из стаята и пушех. Но скоро си дадох сметка, че съм пълен глупак, и слязох. Заварих я да стои пред прозореца, с приближено към стъклото чело, сякаш очакваше някого. Подскочи, когато ме чу да отварям вратата. Не беше изтекъл и половин час, откакто се бяхме разделили. Обгърнах раменете ѝ и я притеглих към себе си.

— Знаеш ли — казах ѝ. — Не мога... Повече не мога да стоя разделен от теб...

— Нито пък аз — призна ми тя съвсем искрено.

— Мисля, че наистина се влюбих.

Бях изрекъл тези думи, сякаш фактът засягаше някой друг, а не мен самия. Седнахме и двамата на канапето. Бях объркан, смутен и все пак някакво неясно щастие беше започнало да ме изпълва. Искаше ми се да се издам, да се подложам на унижението да ѝ издам колко подло и колко присмехулно се бях отнесъл към нея. Но дори и тази изповед ми се струваше твърде детинска и абсурдна. Чувствах се много добре така — едновременно измъчван и щастлив. Лена ме гледаше с пламенните си очи, сякаш очакваше да ме чуе да казвам нещо сериозно, важно и наложително.

— Какво има, скъпи мой? — попита ме след време, като милваше косата ми.

— Не зная какво бих могъл да ти кажа... — измърморих.

Не успях да продължа, защото съвсем неочаквано ме притисна в прегръдките си, а целувката ѝ секна дъха ми.

След седмица си тръгнахме от Венеция. В Милано вече почти не ме вълнуваха бизнес срещите ми. Всичко сега ми изглеждаше незначително. Но не си давах добре сметка защо. Не разбирах какво се беше променило в мен. Беше точно както в миналото, когато изпитите ми в Техническия университет спряха да ме вълнуват в момента, в който се озовах на фронта. А още по-интересно беше, че тази любов ме променяше толкова по-силно, колкото повече опознавах Лена; плътски, разбира се. Конкретното ѝ, бих могъл да кажа, плътско присъствие, ме променяше и ме опияняваше. Оттук, от нейното тяло, извираха толкова много неразбираеми енергии, които усещах да проникват в мен. Не знам как бих могъл да определя това странно усещане; това, което мога да назова с думи — пречистването и извисяването ми, онова, което ти нарече усещане за пълнота — произхождаше и черпеше жизнените си сили изцяло от сливането на прегръдката и делириума на притежанието. Не можех да я обичам по друг начин, както бях чувал други хора да описват чувствата си като ангелски, отношения с отстъпки, с жертви... Напротив, колкото повече тя беше до мен, толкова по-силно моя я чувствах и толкова повече душата ми се разтопяваше от непознатата за мен дотогава чиста страст...

Веднага щом поехме от Милано за Ница, тя мимоходом ми каза:

— Исках да те помоля за нещо, но досега не се осмелявах... Исках да те помоля да не ме делиш...

Не разбирах много ясно какво искаше да каже.

— Клоди... — добави тя, с глава, опряна на прозореца на влака.

Щеше да ѝ бъде непосилно да ме дели с нея, с която и да било друга жена...

— Това са стари неща — успокоих я аз.

— Ще имаш ли смелостта да ѝ го кажеш? — попита ме тя.

Естествено, че се поколебах за миг. Поех ръката ѝ така, сякаш търсех съвет или милувка.

— Ако ти не можеш, аз ще ѝ го кажа — добави. — Би било непроситимо да разбере, че и двамата сме я мамили.

Ясно беше, че и самият спомен за Клоди я безпокоеше.

— Ако можех да забравя някои неща... — започна тя потисната. — Ако можех да забравя онази целувка пред очите ми...

Изтръпна цялата. Опита се да измъкне ръката си от моите. Тогава ѝ казах:

— Аз се опитвам да забравя миналото ти.

— Но аз нямам никакво минало — каза, загледана разсеяно през прозореца.

— Ами прегръдката на гарата? Ами онзи братовчед?...

Рязко се обърна към мен, а лицето ѝ гореше.

— Това не е истина, аз нямам никакъв братовчед...

Започнах да се смея. И все пак паниката ѝ ме обезпокои. Защо ли страдаше и се тормозеше толкова много всеки път, когато споменавах тази подробност?

По-късно, когато ревността започна да ме измъчва до лудост, с ужас си спомнях живота в Молдова, бежанците, спомнях си дързостта на офицерите и щедрата разпуснатост на жените. Как беше успяла Лена да се измъкне от този ад? А наистина ли се беше спасила от всичко това?

— И никога не си била влюбена? — я попитах.

Отговори ми светкавично, сякаш търсеше как да се защити:

— Не!

Помислих си, че няма никакъв смисъл да настоявам. Промених темата на разговора; но това неясно и смътно съмнение започна да ме разяжда. Сякаш щях да страдам по-малко, ако ми беше признала открито, че е имала еди-какви си и еди-какви си романтични трепети. Отлично си давах сметка, че това са били нормални неща за нейната възраст; знаех също, че каквото и да ѝ се беше случвало преди мен, то със сигурност не е имало голямо значение за Лена. Тя се беше отдала за първи път на мен. Усецах, че е влюбена в мен, че е моя. Но все пак упоритият ѝ отказ да ми говори — за онова, което ми създаваше най-голямо безпокойство...

След няколко дни двамата пристигнахме в Ница. Там срещнахме много мои познати и голяма част от тях бяха от Букурещ. С Лена бяхме отседнали в един и същи хотел, но в две отделни стаи. Един познат ме поздрави:

— Много е красива годеницата ти...

— Не сме годеници — отговорих му аз...

Но тази мисъл започна да ме преследва. Това можеше да се случи, дотогава не ми беше минавало през ума, но наистина и това можеше да се случи... Вечерта на масата явно съм бил отнесен и замислен, защото Лена ме попита:

— Къде се отнесе?

Вдигнах рамене. Искаше ми се да изглеждам отегчен. Обичах я много, давах си сметка за това, но все пак исках да изглеждам отегчен, да я накарам да страда. Мислех, че ще прочета нетърпението и мъкмата по лицето ѝ, но тя просто щастливо ме хвана за ръката.

— Приличаш толкова много на моя любим в онази първа вечер — прошепна ми и леко примижа с очи. — Така изглеждаше и тогава, когато те зърнах да стоиш облегат на бара. Същото излъчване като сега: намусен и очарователен. Нима бих могла да не те обичам?...

Усмяхнах се и я погледнах дълбоко в очите. Напълно губех себе си, когато я погледнех; загубвах ума си. Лена започна да говори, сякаш мен ме нямаше там.

— Стоеше облегат на бара, ужасно отегчен. Не беше много красив, но пък беше висок, трийсет и пет годишен мъж, който разсъбличаше всички жени с поглед. А беше и същият, онзи от влака. Той вече не си спомняше...

— Напротив — намесих се съвсем сериозно.

— Не помнеш вече — продължи Лена, сякаш въобще не беше чула, че съм я прекъснал. — Сигурно се питаше откъде ли ме познава. Боях се и затова избягах...

— Не е истина — казах аз на шега. — Не избяга от мен. Напротив — научила си в кой ден ще пътувам за Милано и си се качила в същия влак...

Лицето ѝ изведнъж придоби сериозно и тъжно изражение, но все пак всичко това се къпеше в светлината на едно голямо щастие.

— Имаш право. Не мога да те излъжа. Боях се от теб, бягах, но все пак не желяех да те изгубя. Такава е истината. Когато те срещнах във вагон-ресторанта, едва не припаднах. Бях те забелязала много преди това. И щях да хукна подир теб още в онзи миг, но се овладях... Защо не ме целуна тогава?! — рязко ме запита тя.

— Не ми харесваше тогава — казах ѝ аз искрено.

— Усещах това. Връщах се на мястото си и залепях чело на прозореца, за да не се разплача... Но ти сам видя, че се защитавах много добре. Опитвах се да те засегна, да те прогоня... В началото ми беше трудно...

Внезапно я прекъснах. Почувствах нужда да ѝ съобщя нещо радостно, да я направя щастлива. Това беше някакво ново чувство, което дори не беше любов. Прииска ми се да бъда щедър, да рискувам живота си за една усмивка. И съвсем сериозно я попитах:

— А не искаш ли да станеш моя съпруга?

Мислех си, че ще се разтрепери от щастие, че ще се просълзи. А тя само ме погледна изплашено в очите.

— Не искаш ли? — повторих аз замаян от вълнение въпроса си, защото се боях да не получа отказ.

— Помисли си добре какво правиш — отвърна ми тя.

Аз взех ръката ѝ и я целунах.

XIII

Когато останах сам в стаята си през онази нощ, си казах: „Ще се женя!“ Дотогава бях живял с убеждението, че бих се изплашил или избухнал в смях само при споменаването на тези думи. Навремето идеята да се ожения ми изглеждаше напълно невероятна. Но през онази нощ си повтарях няколко пъти на висок глас: „Ето че и това се случи. Ще се женя!“ Не чувствах нищо особено. Или поне не усещах страха, който бях очаквал някога. Че даже не ми идваше и да се смея. Усещах нещо напълно неясно. Колкото и да се опитвах да си дам сметка за сериозността на решението си, не успях да го направя. Само честолюбието ми бегло ми подсказваше, че ще мога да се справя с подобно неизвестно прежеждие. А и все още пазех радостта, която носи всяка проява на голямо великодушие. Може би и тук думата си казваше егото ми: самоподхранвано от идеята, че аз съм способен на подобен, изпълнен с кураж и благородство жест... Виж, това не зная... Но пък непрестанно си повтарях: „Ще се жениш, младежо!“ — и нищо не се случваше.

На следващата сутрин все пак се събудих натежал от мисли. Запалих си цигара и се опитах да си изясня можеше ли все още да се направи нещо. Разбира се, че лесно можех да си взема думите назад; или пък да се скарам жестоко с Лена. Но си давах сметка, че не става дума за нещо толкова просто. И бездруго Лена не беше приела с голям ентузиазъм предложението ми. Тя не би се обидила, ако избегна да говоря отново за женитба. Но в действителност се случи нещо съвсем различно. Аз вече не бях господар на себе си, вече не можех да вземам решение. Когато тя беше до мен, бях в състояние да сторя всякакви неща. А пък без нея бих бил нещастен. Може би дори не ставаше дума за щастие и нещастие: аз не можех да си представя себе си без нея; не можех да мисля за друго бъдеще, освен за такова, споделено с нея. Стоях дълго време така и се изтезвах. Когато слязох долу да пия чай, заварих Лена да разглежда списания. Мисля, че и на нея мислите не й даваха мира. Изглеждаше уморена, неспокойна. Цялата светна, когато

ме видя да се приближавам. Целунах ѝ ръка и седнах до нея. Не знам защо, но започнах да подбирам думите си. Сякаш се бях сдобил с такава власт, която едновременно ме опияняваше и натъжаваше.

— Не ти ли се струва странно? — попитах я малко по-късно.

— Какво точно? — престори се тя, че не си спомня снощния ни разговор.

— Че бихме могли да станем съпруг и съпруга, че вече сме станали...

Погледна ме с усмивка.

— Да — поде тя замислено, — мисля, че това е нещо много отговорно, нещо ужасно...

Изведнъж се спря и се изплаших, че мълчанието ще ни обърка още повече. За щастие сервитьорът се приближи, носеше сервиза за кафе.

— Ти искаш ли масло? — попитах я аз.

— Не, благодаря — отвърна ми тя много внимателно. — Но как ти дойде това така изведнъж?

— Казах си, че така е по-добре, мислих много, преди да взема решение...

В действителност и както се случва с повечето мъже, не бях се замислял изобщо, не бях решил нищо предварително. Само че тогава усетих, че трябва да кажа онези думи.

— Но аз не съм мислила изобщо — зае защитна позиция тя. — И по-лошото е, че и сега не мога да мисля...

Това нейно объркване веднага ми даде голямо предимство. Усещах, че това чувство на превъзходство ще ме води все по-напред, ще ме обвързва все повече, но емоцията беше твърде опияняваща и аз не можех да ѝ противостоя, не можех да се контролирам.

— И въпреки това трябва да ми отговориш — настоях аз. — Трябва да вземеш решение...

— Няма какво да решавам — каза тя тихо. — Аз съм твоя и това е всичко.

Странно! Колкото повече я слушах, толкова повече усещах, че се губя, че нейната любов е единствената ми ценност, а нейното щастие е единственото нещо, заради което си заслужаваше да живея. Близостта на Лена не ме убиваше. Гледах тялото ѝ до себе си и не можех да повярвам, че то ще бъде мое завинаги.

— Намислила ли си нещо за днес? — попитах.

Погледна ме изключително страстно с изгарящ поглед.

— Не смея да си призная — прошепна ми в отговор тя.

Станах от масата и ѝ казах: „От сега нататък това няма никакво значение“. И под това имах предвид: свободата, парите, гордостта, сделките и всичко останало нямат никакво значение...

Оженихме се след месец в Париж. Исках да направя голям празник от това събитие, но тя ме помоли да не каня друго освен неколцина приятели, по-голямата част от които бяха чужденци. След сватбата заминахме за Испания. Останахме там до началото на пролетта.

Ще ми бъде много трудно да ти разкажа какво се случи след това. Ти никога не си бил женен и не би могъл да разбереш. Във всеки случай времето започна да тече по различен начин. Докато бяхме в чужбина, постоянно бяхме заети с това, което виждаме около себе си и с това, което се случва до нас. Но след като се върнахме в Румъния, всичко се промени само за няколко дни. Много малко от познатите знаеха за женитбата ни. Някои от тях даже не повярваха, че наистина сме женени, до момента, в който наехме луксозен апартамент, обзаведохме го и започнахме да приемаме гости. Сред първите ни посетители беше Клоди. Дойде със съпруга си. Бях малко напрегнат да ги видя, но срещата протече сърдечно. Тя целуна Лена с голяма обич. Нейният съпруг ме прегърна. В началото не могли да повярват, но после всичко изглеждаше напълно наред. Поканиха ни на вечеря на следващия ден и ние приехме. Говорихме си за множество незначителни неща, а аз от време на време казвах: „съпругата ми“, при което Клоди избухваше в смях. Лена се усмихваше стеснително, но като че и тя беше започнала да приема това, което се случваше с нас.

На следващия ден отидохме на вечеря. Клоди започна да флиртува много изкусно с мен и въпреки че ми беше неприятно, аз продължавах да говоря, да се смея, да се шегувам. Само Лена мълчеше. Това мълчание ме изнерви.

— Нямах никакъв такт — ѝ казах на път за вкъщи.

— Ще се опитам да се науча на такт — отвърна ми тя.

Но беше доста тъжна. Веднага щом останахме сами в стаята ни у дома, тя обхвана главата си с длани и остана така отнесена. В началото се правех, че не виждам. Но в крайна сметка това абсурдно мълчание ме извади от равновесие.

— Какво ти и е? — попитах я с остър тон.

— Уморена съм — отвърна ми тя.

— А аз пък имам предположение какво ти е — подех. — Досадно ти беше, че ходихме у Клоди!... Но нали все пак няма да живеем като в някоя гора. Трябваше да намеря някаква формула, която да сдобри всички ни. Имам толкова много приятели в нейните среди. А и освен това не можем да се откажем без причина от едно цяло общество...

Говорех изнервено, с убеждението, че всичко, което бях казал, ми е напълно безразлично. Беше ми безразлично дали ще посещаваме кръговете около Клоди; беше ми все едно дали щях да запазя, или не нейните приятели като свои. Но все пак усещах необходимост да се разбунтувам срещу това обвинително мълчание.

— Въобще не съм си мислила за Клоди — прошепна Лена. — Тя няма никаква вина тук...

— Тогава аз ли съм виновният според теб? — отвърнах ѝ аз, доволен, че съм намерил причина, за да се скараме.

Не си давах сметка защо исках да се караме. Но се чувствах привлечен от страданието, което ѝ причинявах и което измъчваше и мен. Исках на всяка цена да я унижа, да я обидя. Всяка груба дума, която отпращах към нея, първо раняваше мен, но пък това страдание ме опияняваше и ме успокояваше.

— Очевидно аз съм виновният — продължих, повишавайки тон. — Аз те карам да страдаш. Признай си, че се чувстваш нещастна с мен...

Не осъзнавах какви ги говоря. В онези мигове бях забравил за цялата си любов, бях забравил колко щастлив бях с Лена. Искаше ми се да ми отговори яростно, че да имам повод да я засегна жестоко. Нима се надявах, че всичко между нас може да се скъса, че можем да се разделим толкова бързо? Не знам. В онзи миг в мен властваше единствено жаждата ми да я карам да се чувства зле, да я измъчвам.

Но тя продължи да мълчи, напълно отнесена. Даже и не плачеше. Стоеше си, както и в самото начало, вкаменена. След малко си дадох

сметка, че бях прекалил, и излязох от стаята. И в момента, в който останах сам, започна да ме измъчва непоносимо угризение. Да, угризение, и в същото време някаква мрачна нужда да се самоунижа, да ѝ кажа колко много я обичам и колко много страдам заради нея. И все пак не исках да се връщам обратно така бързо. Чух я да се движи из стаята и да се съблича сънливо и тогава и аз влязох там, за да се приготвя за лягане. Не ме поглеждаше. Забелязах, че беше плакала, очите ѝ бяха насълзени. Няколко мига не знаех какво да направя; да я поема в обятията си — зажаднял за тялото ѝ — или да започна да я обиждам по онзи адски начин, озлобен от болката ѝ, за която се чувствах отговорен. Колебаех се. А после, без да съзнавам, се приближих до нея и я прегърнах...

Тези сцени се повтаряха безброй пъти през трите години, в които бяхме заедно. Колкото повече минаваше времето, толкова по-скъпа и по-необходима ми ставаше. Но така и не съм сигурен дали тогава наистина бях влюбен, дали изживявах истинска любов. Нещо друго, нещо много по-трагично ме свързваше с Лена; тя ми беше нужна, абсолютно необходима. Точно както въздухът, водата, светлината. Сигурно се изразявам много неумело, но в действителност нещата бяха такива. Не можех без нейното присъствие и въпреки това, когато стоях прекалено дълго близо до нея, ме обземаше неконтролируема жажда да се освободя, да я измъчвам, да я обиждам. В повечето случаи успявах да се овладеея. В противен случай ежедневието ни щеше да бъде истински ад. Забелязах, че ако се потопя в сделките или се оставя на работата и грижите да ме повлекат, можех да понеса това, че не е до мен няколко часа, че дори и няколко дни подред. И за да мога да я забравя, се хвърлях смело в света на сделките. Но когато се връщах при нея, осъзнавах, че съм по-влюбен и отпреди. Ставаше все по-красива или поне на мен ми се струваше така. Като всеки богат мъж, притежаващ красива съпруга, се ласкаех да виждам как я оглеждаха с възхищение и да чета завистта в очите на другите жени. Струваше ми се, че всеки път, когато излизахме в града, всички ме поздравяват. Беше едновременно много красива и елегантна. Тя винаги проявяваше много семпъл вкус, но аз я карах да се облича луксозно, почти разсипнически скъпо. Това ме правеше наистина щастлив: да я гледам

да пръска пари. Харчеше само защото аз я карах и защото знаеше, че това ме ласкае. Но всички тези подробности нямат голямо значение...

Това, което исках да ти кажа, е, че все още не успях да разбера какво се беше случило с мен. Само едно нещо усещах съвсем ясно: че вече не бих могъл да живея без нея, че беше влязла под кожата ми, както се казва... Тази любов невинаги ме правеше щастлив. Лена ми беше необходима, както са необходими определени лекарства при наличието на дадени заболявания. Когато бях до нея, когато беше моя и я желаех, аз сякаш се успокоявах. Но в началото, през онази първа година от брака ни, от Лена ме разделяха множество епизоди на гневни изблици, които почти граничеха с омраза. Не зная как да ти обясня това, но често ми се случваше да се усещам разбунтуван срещу нея, угнетен от женитбата ни, която ме потискаше, и някак задушаван. Непрекъснато се връщах на мисълта за офицера от гарата, в действителното съществуване на когото вече не вярвах и самият аз, но от чийто образ не можех да се отърся, защото той събуждаше ревността и гнева ми и ми помагаше да я мразя.

Не зная до каква степен Лена е изпитвала подобни изблици срещу мен. Тя също се промени доста след сватбата. С лекота се отказа от повечето си занимания от времето на моминството си: от изкуството, от музиката. И въпреки това не можеше да стане светска дама, не ѝ харесваше да излиза всяка вечер, както я принуждавах аз. В началото си мислех, че прави това заради Клоди, с която запазих възможно най-добри отношения; и вероятно Лена се боеше да не би да се виждаме прекалено често. Но по-късно се убедих, че светските кръгове я отегчаваха като цяло; беше винаги затворена в себе си, отнесена, макар и облечена изключително елегантно, според последните модни списания, и дошла сякаш точно за да слуша и говори празни приказки.

И въпреки всичко не разбирах много добре какво се случва с нея. Когато се срещахме, усещах само това: че ме очаква, че ѝ е мъчно за мен и за моите прегръдки. И двамата се загубвахме в любовта като болни, които успокояват болките си. Тази взаимна страст се излъчваше издайнически дори когато се намирахме сред непознати хора. Вечно изплашена, тя непрекъснато ме следеше с поглед. Всъщност това беше единственото нещо, което я интересуваше, когато излизахме в обществото. Затова и може би хората завиждаха на щастиято и

любовта ни. И в действителност привидно ние бяхме идеалната двойка: тя — красива, интелигентна, почтена, а аз пък богат и симпатичен предприемач. Още повече, че бяхме влюбени един в друг до умопомрачение. И това беше подробност, която не убягваше на никого. В шарената палитра от хора, които посещаваха букурещките събирания на следобеден чай и вечеринки, сред толкова много двойки прелюбодейци и разюздана младеж, нашият брак по любов представляваше наистина набиващ се на очи контраст. И аз си давах сметка, че ние в действителност можем да живеем щастливо, че всичко ни беше подготвяло и водило към това, но все пак нещо се беше случило, нещо извън нас и нашата любов, и то ни караше да страдаме и да търсим страданието.

Веднъж, около шест месеца след установяването ни в Букурещ, срещнах свой приятел в салона на една банка. Бях там във връзка с уреждането на документите по предстоящо пътуване. Вероятно го беше впечатлила умората, която е излъчвало лицето ми. Същата сутрин пак бях избухнал свирепо срещу Лена и споменът за грубите думи, които ѝ бях наговорил, ме измъчваше жестоко.

— Да не си болен? — попита ме моят приятел. — Изглеждаш много зле...

Може би при други обстоятелства щях да го излъжа и да изтъкна някакво неразположение, защото би ме било срам да призная дълбокото си нещастие. Да, но не знам какво се пробуди в мен при обаянието на неговата безгрижна младост и аз закопнях за здравето и спокойствието му. Изведнъж ме изпълни силна обич към него и ми се прищя да му споделя това така важно нещо, да го предупредя, за да може поне той да се предпази и да не минава през моите страдания.

— Нещастен съм — казах. — Това е всичко...

Остана поразен, не посмя да ме попита нищо повече. Но аз и не чаках той да ме разпитва за подробностите. А сам ги изложих, хиляди дреболии, които дори преувеличих, сякаш тази изповед ми беше нужна и ме помазваше като балсам. В началото ме слушаше объркан, като че се боеше да не би всеки момент да кажа, че Лена ми изневерява.

— Лена ме обича толкова много, колкото я обичам и аз — казах, отгатвайки мислите му. — Да, това е нещо, в което не бих могъл да се усъмня, и то никога. В сравнение с всички останали съпруги, които

познавам, тя е истинска светица. И аз я обичам, едва сега обичам истински в живота си...

— Добре, ами тогава... — прекъсна ме приятелят ми, с объркана усмивка. — Вероятно става дума просто за някакво мимолетно неразбирателство...

Рязко поклатих глава; усещах самотата си още по-натежала, а също и факта, че колкото и добро желание да имаше той, колкото и усилия да правеше, състоянието, в което се намирах, щеше да остане неразбираемо и непонятно за него.

— Не става дума за някакво неразбирателство — му казах. — Напротив, всичко върви прекрасно. Рядко съм срещал други така отдадени и разбиращи жени. И е толкова интелигентна, че би разрешила моментално всяко евентуално възникнало неразбирателство между нас... Става дума за нещо друго, нещо напълно различно. Не зная дали то се дължи на факта, че се оженихме. Но си мисля, че пак щях да бъда все толкова нещастен и ако просто живеехме заедно, без брак...

— Но защо? — попита ме отново учуден той.

— Не знам, не го разбирам. Просто не може другояче, това е...

— Ами тогава се разделете — прошепна той.

— Не мога. Би ми било ужасно непосилно да живея без нея. Сега, след като я познавам, след като сме влюбени един в друг, вече няма какво да се направи; *трябва* да живеем заедно... До края на живота си — довърших аз развълнувано.

Не зная дали някога си усещал колко абсолютна и дълбока е една такава любов; дали някога си си давал сметка, че каквото и да се случи, ти не можеш да се разделиш от любимото си същество, че си свързан с него до смърт в буквалния смисъл на думата. Тоест, че само евентуалната му кончина може да ти върне свободата. В противен случай, докато си жив, независимо дали си влюбен — или не, дали иска — или не иска любимата ти, ти усещаш, че си *неин*, свързан, обречен на нея... Младите хора не могат да разберат тези неща и като цяло те остават непонятни за мъжете, които никога не са живели дълго с някоя жена. Понякога в подобни случаи, донякъде смазан от тази прекалено голяма любов, ти мислиш за смъртта на любимата си. Отлично знаеш, че даже и да се разделиш с нея, тя ще продължи да съществува, да ходи по тази земя и докато това е така, ти никога не би

могъл да усетиш истинската си свобода. И то не защото ще имаш угризения на съвестта, ами чисто и просто, защото нейното съществуване продължава да те измъчва, да те потиска дори отдалеч...

Младият ми приятел не можеше да схване много ясно тези неща тогава. Разбра ги по-късно, впоследствие, но това е друга история, в която нямам време да се впускам. Тогава се сбогувахме доста натъжени и двамата. Разговорът ни обаче ми беше помогнал да изясня някои неща за себе си. Дълго време си мислех за някои подробности и думи, които му бях казал. И все пак „дълго време“ е леко пресилено казано. Защото след няколко дни заминахме от страната и отново бяхме влюбени един в друг до изгаряща страст, както през първите седмици на нашата любов. Останахме в чужбина няколко месеца. Тогава започнах да си давам сметка колко умела и блестяща в светските отношения е Лена, колко добре умее тя да опознава хората, колко добре приета приятелка беше в кръговете на забогателите от войната хора и bankerите, кръгове, в които бях задължен да се движа.

През цялото това време почти не си спомних за чувството, че близостта на Лена ме смазва и унищожава. Поне така си мисля. Случи ми се в един от онези дни да осъзная, че вече не страдам, вече не се защитавам, не се боря срещу присъствието на Лена. Не зная как да ти го обясня по-точно; един ден просто си дадох сметка, че съм свързан с Лена, че тя е моя, а аз съм нейн, а това усещане за абсолютна принадлежност вече не ме измъчваше. Напротив — щеше да ми е трудно да си се представя по друг начин, без нея до себе си. Мисля, че любовта ни се беше променила много през онзи период. Не мога да кажа точно как. Нещата тогава се стекоха така, че си спомням идеално някои случки и срещи, но не мога въобще да успея да възстановя в паметта си през какви душевни състояния съм преминавал.

Когато през есента се върнахме в Букурещ, бурите на любовта ни бяха преминали. Бях свикнал с Лена, бях се примирил със съвместния ни живот. Върших работните си дела и се прибирах вкъщи винаги зажаднял за обич и за съпругата си. Дали това е истинското щастие, единственото, което е дадено на обикновения смъртен? Не зная. Познах и много щастливи моменти в любовта си; изживях ги и после ги забравих, по моя вина, както винаги се случва...

Срещнах се отново с приятеля си, на когото преди няколко месеца бях разкрил измъчващото ме нещастие. Засрамах се много,

когато го видях. Имах усещането, че тогава го бях излъгал, и този път държах на всяка цена да му кажа истината. Бях обидил Лена, като се бях оплаквал пред него; бях забравил за любовта ни, за щастието ни тогава.

— Знаеш ли — казах му с усмивка. — Ти беше прав при предишната ни среща. Случващото се наистина бе нещо мимолетно. Някакво най-обикновено неразбирателство. Винаги става така в началото...

Не го лъжех, не желяех да го мамя. Някои хора казват, че всеки женен мъж се опитва да убеди възможно най-много младежи да се оженят, защото в него се бунтува изгубената свобода, онази, която той вижда у другите и за която им завижда. Но в моя случай това не беше така. Не го излъгах, като му казах тогава, че преди се бях заблудил и че сега наистина съм щастлив.

— Ти не би могъл да ме разбереш — повторих му аз няколко пъти. — Няма как да разбереш всички тези неща!...

XIV

Понякога се опитвам да си спомня какво се случи след това. Странно е колко малко подробности са останали живи в паметта ми. Времето минаваше почти без да го усетя. Знам само, че след отбелязването на третата годишнина от брака ни стана нещо много странно. Веднъж се прибрах от града по-рано от обикновено и заварих Лена да стои, облегнала чело на прозореца. Сякаш очакваше някого, но в никакъв случай не и мен, защото подскочи стреснато, когато влязох в стаята и я прегърнах. Изгледа ме развълнувано с известно учудване.

— Загубих камъка от пръстена си — каза и ми показа ръката си.

Пръстенът ѝ беше подарък, който ѝ бях дал веднага след сватбата и беше украсен с голям и много хубав смарагд. Опитах се да я успокоя; вероятно беше паднал някъде из къщата и щеше да изскочи при почистването. Тя поклати невярващо глава. Беше натъжена.

— Няма нищо, ще ти купя друг — успокоявах я аз.

Тогава тя не ми отвърна нищо. Но по-късно осъзнах, че възприемаше тази загуба като нещо невъзстановимо. Нито един от пръстените, които ѝ подарих после, не ѝ се понрави. Носеше ги, за да достави удоволствие на мен, но ги сваляше в момента, в който останеше сама. Понякога я хващах да крие пръстите си и не знам защо тази детинска игра ме натъжаваше.

— Не ми се ще — отговаряше тя, когато я питах защо не си избере някой друг пръстен.

Обещах си да ѝ купя друг смарагд, също толкова хубав, колкото и загубеният, и за тази цел първо заминах за чужбина. И поне видимо животът ни си оставаше същият: излизахме в чужбина най-малко два пъти годишно и продължавахме да бъдем смятани от всички кръгове, които посещавахме, за щастлива двойка. Но и аз не мога да ти кажа дали бяхме щастливи — или напротив. Като че живеехме в някакво неведение. Не зная дали Лена въобще беше забелязала появата на каквато и да е промяна в живота ни. Откакто се бях „примирил“ с новото си положение, всичко ми се струваше не само естествено, но и

необходимо. Не можеше да бъде по друг начин; и тази формула, смее да твърдя със сигурност, изразяваше цялостното ми душевно състояние след настъпването на онова финално мисловно прояснение. По-късно, когато отново познах болката и съмнението, се изумих от стерилността на тези повече от две години, в които бяхме живели спокойно заедно. Тогава се питах къде беше изчезнало интеллигентното, високообразовано и витално момиче с неконформистко мислене, което бях срещнал някога в дома на Клоди и после бях опознал в Италия през седмиците, преди да се оженим официално. И осъзнах, че у Лена беше настъпила пълна промяна, тя бе протичала бавно и аз без съмнение бях помогнал до голяма степен за нейното случване, макар и без да забелязвам. Не бих могъл да кажа, че онова, което наричахме „наша любов“, се бе уморило или променило. Откривах в Лена пак същата доброта, пак същото любовно чувство към мен, пак я виждах така индивидуална и топла в отношението си към останалите; но с времето си дадох сметка, че малко по малко беше загубила загадъчността, спонтанността и фантазността, които изграждаха личността ѝ. Как ли бих могъл да изразя тази промяна поясно? Може би беше започнала да напълнява. Но най-важното всъщност беше, че Лена отлично съзнаваше какво точно се променя у нея, и това със сигурност я потискаше и я правеше по-мълчалива в интимността ни, а понякога дори и напълно отнесена...

Мисля, че започнах да разбирам всичко това след няколко седмици. Пролетта беше настъпила. Случайно се спрях пред витрината на туристическа агенция. И не знам защо се загледах с копнеж по голяма цветна реклама, показваща покрит със сняг планински склон и двойка стремглаво спускащи се скиори без шапки на главите. Не можех да си обясня какво ме задържаше пред тази иначе стандартна рисунка; в никакъв случай не беше носталгия по някое пътуване или ваканция в някой прочут зимен курорт. Харесаха ми лицата на младежите, пестеливият рисунък, набиващият се на очи цвят, усмивката, издаваща блестящо здраве, и сякаш всичко това беше създадено, за да ме накара да се замисля. В следващия миг чух зад себе си младежки гласове. Извърнах глава с необичайно любопитство. Две девойки, придружавани от двама младежи, се готвеха да пресекат „Каля Викторией“. Гледах ги дълго и усетих как в този момент ме обзема странна меланхолия. Не зная как да обясня по-добре онова,

което усетих тогава. Разбира се, минаха много години от онзи момент и ако не те бях чул да разказваш с такава искреност за любовта си и за всичко, случило се след нея, може би никога не бих придобил куража да ти споделя за тази случка. Това е нещо, което не съм признавал пред никого. Никога не съм имал приятели, които да могат да изслушват подобни неща. А и освен това съществува онази странна дискретност, негласно, но общоприето благоприличие, по силата на което мъжете на определена възраст никога не говорят открито за определени неща, но ти няма как да знаеш за това...

Не усещах никаква завист към шумните младежи и бързам да уточня това. Не им завиждах за младостта и здравето им. Това, което ме трогна така дълбоко, бяха моите собствени съжаления. И сякаш едва тогава си дадох сметка, че съм загубил нещо завинаги и че каквото и да направя и колкото и щедри да продължаваха да бъдат животът и съдбата към мен, никога вече нямаше да могат да ми се случат определени неща, да изпитам сладостта на определено състояние... Не успявам много добре да изразя това, което искам да кажа. Думите ми се навързват една с друга по-бързо, отколкото съм склонен аз да ги произнеса. Вероятно ми липсва и богатство на езика. А има и още нещо, напълно осъзнато от мен: аз не съм свикнал с подобни анализи, въпреки че не това е правилният термин, не съм свикнал да се самоанализирам. Винаги ми е харесвало да имам готови няколко най-обща идеи за всеки интелигентен разговор. Въпреки че след като минах през събитията, за които ти разказвам, започнах да мисля по-логично. Ти отлично схващаш какво искам да ти кажа. Докато те слушах да разказваш, си дадох сметка колко ти е лесно да разбираш хората. Очевидно от самото начало си имал занимания, различни от моите...

... И все пак — да не си помислиш, че завистта ме е накарала да се чувствам потиснат през онази утрин. Нямах причини да завиждам на никого. Не се чувствах възрастен (още не бях навършил трийсет и девет години), само леко *попреминал*... Ще ти бъде трудно да схванеш думите ми сега. Това са неща, които усещат само мъжете, които са минали през тях, и при това не всички развиват усет за тях. Ако си прекалено зает с дела, даже не си даваш сметка как остаряваш. Въпреки че, повтарям отново, не ставаше въпрос за усещането, че съм остарял. Богатият и лишен от стеснителност мъж никога не би могъл

да се чувства остарял. Нещо съвсем различно се случи с мен през онази пролетна сутрин. Спомням си тези неща, защото те изиграха важна роля в живота ми, защото именно заради тях всичко се промени. Иначе със сигурност щях да съм ги забравил до днес. Както вече ти казах, минаха осем или девет години и с времето забравих толкова много други важни неща. Ето например — забравих войната...

... Не знам защо тогава осъзнах, че *нещо* се е променило. Не мога да кажа, че вече не се усещах млад. Но чувствах, че нещо е *отминало*, че е изтекло определено време, а защо не — и най-хубавата част от младостта ми. Във всеки случай, без да осъзнавам, бях загубил нещо. Да, има някои неща, които няма как да направиш отново. Какви са те ли? Не си давах сметка, не можех точно да ги определя. Но чувствах, че те вече са забранени за мен. И все пак това определение — „забранени“ — е много широко, неточно. Защото понякога можеш да имаш надежда, че ще успееш да се разбунтуваш и срещу нещо забранено; и чрез някоя обзела те лудост или чрез огромен късмет можеш да разчупиш границите на забраненото. Но аз не усещах това. Усещах, че някои неща, които не успях да определя точно, бяха умрели за мен; че каквото и да правех, колкото и да ми помагаша късметът и животът, аз никога вече нямаше да мога да ги срещна...

... Върнах се вкъщи много неспокоен, но същевременно изгарящ от желание да прегърна Лена. В този момент тя ми беше по-необходима от всякога. Не зная какво очаквах от нея; може би една по-приятелска прегръдка или пък по-топла дума. Но в никакъв случай не очаквах утешение. Все още бях много развълнуван и нямаше да имам смелостта да ѝ призная до какво откритие бях стигнал. А и в края на краищата даже нямаше да знам какво да ѝ кажа. Нещата изкристализираха едва впоследствие. В онзи момент усещах само много странна меланхолия и зараждащ се страх... Да, мисля, че това беше. Един вид детински страх, сякаш не можех да остана сам и бързах да я задържа притисната по-близо, по-неразривно свързана с мен...

Когато я поех в прегръдките си, изрекох на шега:
— Лена, аз остарявам!

Погледна ме изумена; и може би само така ми се стори, но като че ли в погледа ѝ имаше лека ирония. Не ми отговори нищо. Започна да ме гали по косата, напълно отсъстваща.

— И за съжаление остарявам само аз — добавих пак така на шега. — А ти си оставаш все така млада...

Тя започна да се смее.

— Ами не ме ли избра ти такава? — попита с известна суета в гласа.

— Да, наистина, аз те избрах — отговорих и започнах да ставам сериозен. — И все пак е красиво да видиш двама души, които остаряват заедно...

Не знам защо ѝ казах това. Само преди миг и през ум не ми беше минавало, че съм способен да ѝ кажа нещо подобно. И тогава тя ме изгледа още по-учудено.

— Аз също остарявам — каза. — Но по свой начин... Ти нима нищо не забелязваш?

— Толкова си млада! — възкликнах почти със завист аз и я огледах.

— Винаги съм си мечтала за съпруг, който да ме защитава и да ме учи да се справям с трудностите и неизвестностите — прошепна тя.

Но като че ли не отправяше тези си думи към мен. Сякаш ги беше прошепнала на себе си. Искаше ми се и аз да ѝ кажа: „И аз мечтаех за съпруга, която да ми бъде другарка и да ме подкрепя“... Но си дадох сметка, че в миг на слабост щях да изрека пълна глупост, и затова се задоволих само да се усмихна.

— Какво се е случило с теб? — попита ме тя рязко и обхвана главата ми с длани, беше силно учудена. — Никога не си бил такъв...

Какъв ли бях? Не си давах сметка. Вероятно не бях предишният човек, вероятно по някакъв начин се бях пробудил от летаргията, в която ме бяха унесли любовта и бракът. Истината е, че колкото и развълнуван да бях през онзи ден, все пак осъзнавах, че съм друг. Това, което ме учуди, беше силата на интуицията ѝ. Та нима ме познаваше така добре? Нима знаеше всичко в мен наизуст? Бях притеснен да не би по някакъв начин да отгатне повечето от колебанията, които бяха преминали през главата ми през онзи ден, и същевременно се чувствах поласкан, че съм обичан толкова силно, че и най-скритата промяна на душата ми не убягваше от очите на любимата ми.

— Просто си мислех... — провлачвах думите си аз и я гледах в очите. — Мислех си, че е време да имаме дете...

Не знам как се реших да ѝ кажа тези думи. Но щом ги произнесох, някаква всепоглъщаща емоция напои душата ми. За малко и очите ми да се замъглят от паяжината на сълзите... Мисля, че ти никога няма да успееш да разбереш тези неща. Не че те съдя по някакъв начин, просто си мисля, че няма да можеш да разбереш. И аз не разбирах нищо дотогава. Мислех си, че става дума за любов, за умора, за безвъзвратната загуба на младостта, но в онзи миг осъзнах, че всички тези неща са просто преходни, дори, бих казал — някак недостойни — състояния. Съвсем случайно разбрах, че ми е липсвало нещо друго, че през тези три години съм усещал точно тази липса.

— ... Време е — добавих аз разпалено.

Лена ме изгледа с усмивка.

— Но как така изведнъж? — попита тя.

Повдигнах рамене, безсилен да обясня всичко онова, което на мен ми се струваше очевидно и неотложно. Все пак исках да ѝ кажа още хиляди неща, но тогава улових погледа ѝ и ме досрамя от патоса, с който се бях приготвил да ѝ говоря. Започнах да се смея глупашки.

— Не спирам да се питам как така изведнъж ти хрумна тази идея — повтори тя.

Изглеждаше така, сякаш я интересуваше повече как да разгадае тази енигма, отколкото да отговори на въпроса ми. Не знам защо тогава ѝ се ядосах. В мен нахлуха множество мрачни чувства, които трудно можех да определя, въпреки че после мислих много за това и се опитвах да си припомня секунда по секунда разговора ни... Гледах я такава млада и свежа и мисля, че сред всички останали мисли, които бушуваха в главата ми, се въртеше и тази: ще те видя *след години*...

— Още сме твърде млади — прошепна тя. — А и нали не сме се оженили заради това...

Тогава ми се струваше, че думите ѝ са изпълнени с ледена вулгарност. И цялата ми радост беше попарена и разбита на хиляди парчета от пълното неразбиране, което срещнах. Усещах как тя защитава нещо свое, нещо, което беше непознато за мен, как пази егоизма си, който дотогава не бях усещал и предполагал, че носи у себе си.

— ... Нали се оженихме, за да бъдем щастливи... — каза тя отново, но този път по-вяло и почти изморено.

Не ѝ отговорих нищо. Останах да лежа така, проснат до нея, забил поглед в тавана. Чувствах се изумен, развълнуван, гневен. И усещането беше така интензивно, сякаш откривах твърде много неща в рамките само на няколко часа. Мисълта, че трябва да имам дете, се превърна в obsесия. А тя ми говореше за щастието като за нещо, което никога не беше изпитвала... Усетих я студена и сурова. Искаше ми се да ѝ кажа някоя тежка дума, но изпитвах безкрайно съжаление към самия себе си и не можех. А и си признавам, че освен това се бях превърнал в страхливец. Боях се да не би да се случи нещо непоправимо.

Точно в този момент ни поканиха на масата и двамата се изправихме, дълбоко посърнали.

И обядът беше изключително тъжен. Никой от двама ни не се хранеше. Избягахме да се поглеждаме и си разменяхме незначителни думи само в моментите, в които слугата беше наоколо. Бях вперил несъзнателно поглед в ръката ѝ и като луд разглеждах пръстите ѝ. Тя обаче ме забеляза и се опита да ги прикрие с дребни, неумели и припрени жестове. Постоянно се изчервяваше. Не знам по какви причини, но и тя изглеждаше развълнувана...

Когато отново останахме сами, се усетих много натъжен. Не бях откривал това чувство у себе си от много дълго време. Не разбирах какво ме потиска, какво ми липсва. Палех цигара от цигара в кабинета си и нямах смелост да взема каквото и да било решение. Нападаха ме всевъзможни мисли. Дори не можех да повярвам, че съм преживял толкова много години. Десет, двайсет, трийсет... Мисълта ми достигаше до всички тези далечни години и навсякъде срещаше мен. Виждах се, заобиколен от странни обстоятелства, някои дори напълно лишени от смисъл, ето ме — стоях до роднини, до приятели, до хора, които бяха умрели отдавна. И сред всички тези объркани спомени, които ме натъжаваха, като че ли желанието ми да имам дете, и то възможно най-скоро, набираше все по-голяма сила...

... Не зная как да ти опиша тази нужда. От всичко, което ти ми разказа, ми стана ясно, че никога не си изпитвал онази непонятна

нужда да се родиш отново, нуждата да се откриеш в някой друг, различен от партньорката ти в любовта и в живота. Беше ме обхванала дива безнадеждност, че съм оставил да измине толкова време, което никой не можеше да ми върне обратно, че съм го оставил да изтече по глупав начин и не съм съхранил нищо истинско и живо от него, нищо мое... само спомени... Мислех си, че ако се бяхме сдобили с дете още през първата година на брака ни, то сега нещата щяха да бъдат различни. Тогава аз щях да продължа да раста заедно с него, щях да усещам, че имам за кого да живея. Не знаеш колко смазващо е да усетиш, че времето ти е напреднало, че не си свършил определени съществени неща навреме и че един хубав ден ще се събудиш сам и остарял, неспособен да поправиш вече каквото и да било. И като че ли онова, което ме угнетяваше най-много през онзи следобед, беше чувството за непоправимост. Нещо беше *изтекло*, отминало, а аз не го бях забелязал... Ужасно е да осъзнаеш всичко това...

Чух вратата да се отваря леко и Лена бързо се приближи до мен. По гласа и горящите ѝ очи разбрах, че е много засегната и че беше плакала.

— Ти не ме разбра правилно — започна тя колебливо. — И аз също бих искала... Но не така изведнъж... Не така отникъде... Защо не ми беше казал досега?!...

Не ѝ отговарях. Чувствах я ужасно отдалечена от мен с нейните проблеми на изключително момиче!... Но Лена се заинати и настоя.

— Това е сериозно решение, скъпи... — и после, след момент на напрегнато мълчание добави: — Или пък може на нас така да ни е писано, да живеем по волята на случайността...

Като че ли произнесе тези думи за себе си. Стори ми се потъжна, след като ги промълви, сякаш беше размишлявала над смисъла им. За какво ли мислеше тогава? За срещата ни в дома на Клоди? За нощта във Венеция?... Във всеки случай беше загрижена и мислите ѝ, усещах това безкрайно ясно, никак не се синхронизираха с моите...

— Няма никакво значение — казах тогава, за да я унижа. — Ще си те пазя теб за щастие...

Изгледах я и изписаното в очите и по лицето ѝ страдание ме накара да се почувствам добре. Познавах отлично насладата от това — да я карам да страда. Колко пъти я бях унижавал дотогава, колко пъти я бях огорчавал до смърт при тези мои диви и умопомрачаващи изблици,

които не можех да овладея, колко пъти я бях измъчвал, за да зърна лицето ѝ смазано от дълбока душевна мъка, а очите ѝ пресъхнали и празни!... Това е нещо, което, между другото, всички ние правим. Никой не може да избяга от него...

— Ще си те пазя за това, на което си способна — продължих с разкривена усмивка. — Но пък има толкова много други...

Помислих си, че ще избухне в сълзи. Но макар да пребледня ужасно много, тя се изправи, запазила присъствие на духа, и се отпрати бавно към вратата.

— Надявам се, че си го премислил добре — каза, когато постави ръка на бравата.

Изгледах я с известно отвращение. Казах си, че се опитваше да се прави на неразбрана, възвишена жена. Може би думите ми не я бяха наранили достатъчно. Но аз имах и други на разположение!

— Ти вероятно си мислиш, че се шегувам — казах.

Исках да я видя как рухва под обидите ми. Това вероятно щеше да ми донесе задоволство и щеше да ме успокои. Студенината ѝ ме озлобяваше. Изслуша последните ми думи усмихната, с ръка върху бравата на вратата.

— Сигурна съм, че говориш сериозно — отвърна ми тя. — Ти винаги говориш сериозно... Затова и те обичах толкова много — добави по-тихо.

Опита да запази усмивката си, но я задавиха сълзите ѝ и тя облегна ръка на вратата. Аз не се изправих да я прегърна, да ѝ се извиня. Още не ми беше минало.

— Никога не се шегувам с подобни неща — казах.

Помълча няколко секунди, после бързо отвори вратата и излезе, без да ме погледне.

Преди две години, когато тези сцени се повтаряха много често, всеки път, когато тя избухнеше в плач и излизаше от стаята, аз си повтарях: „Ще ѝ мине!“ Но този път аз самият останах без мисли, без желаниа, не помръднах от позата, в която ме намери Лена, когато влезе в кабинета. Стоях проснат на канапето с очи, вперени в нищото. Бях тъжен, вероятно бях изгубил всяка надежда, но основното, което не ми даваше мира, бе, че не бях успял да ѝ кажа всичко, което имах да казвам. Щом се карахме, поне да беше научила всичко, което си мисля за нея, за горделивата ѝ интелигентност на възвишена жена...

XV

Същата вечер тя не слезе да вечеря. Слугата ми предаде, че госпожата не се чувства добре. Не исках да знам нищо повече и се насилих да се храня така, сякаш нищо не се беше случило. След вечерята се преместих в кабинета си, без да знам какво да направя. И бездруго през последните дни бях действал напълно по волята на случайността. Секунди преди да вземех някакво решение, нямах никаква представа какво ще бъде то. Изблиците ми, както и изреченията, които започвах — и които никога не знаех как ще завърша — ме направляваха против волята ми и аз не можех да се намеся по никакъв начин. Никога преди не ми се бяха случвали подобни неща; поне не с подобни измерения. В този ден обаче бях напълно изпразнен, единствените емоции, които бяха останали живи в душата ми, бяха горчивината и ядът.

Изведнъж ми хрумна да отида в клуба. Отворих вратата на спалнята и казах на Лена:

— Тази вечер отивам в клуба; не ме чакай.

Стори ми се, че думите ми я разтърсиха дълбоко. Погледна ме бледа и изплашена. Тръгна към мен, сякаш искаше да ме помоли за нещо, но аз ѝ казах „лека нощ“ и хлопнах вратата точно в мига, когато тя беше съвсем близо до мен. Слязох по стълбите, изпълнен с особено задоволство. Бях се уверил, че Лена страда, и това като че разсея малко горчивото озлобление, което ме беше обзело.

В клуба заварих няколко младежи, които познавах от дома на Клоди. Поканиха ме да играем покер. Играта на карти обаче не ме забавляваше през онази нощ, и то никак. Щеше ми се да направя нещо наистина необичайно, нещо, за което да научи и Лена, и то да я накара да страда. Предложих на приятелите си да излезем из града. Тъкмо се чудеха къде да отидем, когато някой ми каза, че Лена ме търси по телефона. Помолих го да ѝ предаде, че в момента съм зает. Един от младежите в компанията започна да се усмихва. Тази негова подигравателна усмивка ме раздражни до краен предел.

— Проверка! — прошепна той, но достатъчно силно, че да го чуя и аз. — Излезеш веднъж сам навън и започват да те следят...

— Лъжеш се, приятелю — прекъснах го аз. — Съпругата ми ми дава достатъчно свобода. Ние имаме съвсем модерен брак — добавих, като се опитах да се усмихна.

Но признавам, че бях силно изнервен и това обаждане на Лена ме беше раздразнило.

— Всички се хвалим по същия начин — добави друг от компанията.

Огледах всички, като се престорих на учуден, та чак удивен.

— Стига глупости — казах. — Давайте да вървим, да не губим повече време!...

Върнах се у дома на следващата сутрин. За първи път, откакто се бяхме оженили, бях отсъствал цяла нощ заради забава. На практика нощта беше минала доста скучно, даже плачевно, а и всички онези бедни жени, които се бяха напили около мен, ме отвращаваха по безподобен начин.

Изненадах се да видя Лена да стои до прозореца, когато влязох в стаята. Лампата беше запалена; стана ми ясно, че не беше спала цяла нощ. Предполагам, че съм стъпвал доста тежко и шумно, защото се извърна изплашено, щом ме чу. Едва я познах. Зачудих се как беше възможно някоя жена да остарее така за една нощ! И все пак ми се прищя да се усмихна. В осанката и лицето на Лена имаше нещо мелодраматично, крещящо и строго, и това ме подразни.

— Какво стана с теб? — запита ме с уморен глас. — Непрекъснато звънях в клуба.

— Излязох с приятели и се позабавлявахме — отговорих.

Продължаваше да ме гледа със слисан поглед. Сякаш не разбираше нищо, сякаш не можеше да повярва на очите си. Някой беше разлял върху панталона ми чаша портокалов ликьор и мисля, че Лена беше започнала да усеща противния мирис на алкохола.

— Ти няма ли да си легнеш? — попитах я с известно вулгарно отношение.

Поклати отрицателно глава.

— Не ми се спи — прошепна.

Не знам защо ме преследваше натрапчивата и глупава мисъл, че тя се опитва да ми разиграва някакви мелодраматични сцени. Не бях никак склонен да ѝ вярвам през онази сутрин. Бях достатъчно ядосан на себе си и отвращението, което изпитвах спрямо личното си падение, ме караше да мразя и Лена. Смятах, че в определена степен тя — и само тя — е виновна за тази угнетяваща случка.

Отидох да си легна, преструвайки се, че съм спокоен и безразличен. Заспах трудно и едва след като затиснах с възглавница лицето си...

... Събудих се с натезжала глава някъде на свечеряване. Лена вече не беше в стаята. Леглото ѝ стоеше недокоснато. След като се изкъпах, извиках домашната прислужница и тя ми каза:

— Госпожата излезе веднага след като се нахрани.

Повдигнах рамене. Казах си, че сигурно ме изнудва. И усетих в мен да се надига още по-силно снощната ми омраза към Лена. Имах да свърша някои неща и излязох в града. Беше тъмно. И лека-полека ме обзеха тъга и съжаления. Тя все пак е добро момиче, повтарях си. Тези мисли ме успокояваха. Ще се видим на вечеря и ще се сдобрим. Бяхме се одобрявали след къде-къде по-сериозни скарвания, опитвах се да си дам кураж. (Въпреки че никога дотогава след скарване не бях прекарвал нощта в някой дом на порока. Нито пък ѝ бях давал да разбере, че можем да се разделим.) Влязох в първия цветарски магазин и ѝ изпратих цяла кошница с теменужки. После се разходих, за да успея да събера мислите си, и накрая се върнах вкъщи. Нахлух бързо с известно нетърпение в стаята ѝ. Желаех да ѝ поискам прошка, да я прегърна, да ѝ кажа колко идиотско беше цялото ми държание. Заварих кошничката с теменужките и няколкото думи, които ѝ бях написал, да стои върху тоалетката. Лена още не се беше върнала. Не знаех какво да мисля. Домашната прислужничка също не знаеше нищо. Чаках я на масата до единайсет часа вечерта. После се затворих в кабинета си, за да реша какво трябва да направя. Беше абсурдно да кажа на някого и още по-абсурдно да я търся у роднини и приятели. Всички ни познаваха като щастлива двойка, като идеално семейство. Допреди два-три дни навсякъде ни приемаха като модел за съпругеска двойка.

И сега изведнъж да започна да питам дали случайно не знаят къде може да е съпругата ми...

Към полунощ на вратата позвъни куриер, носеше писмо. То наистина беше от Лена, но аз не можех да повярвам на очите си. Пишеше ми, че тази нощ ще остане да спи при леля си и че утре сутринта при мен ще дойде адвокат, за да говори с мен, а също и че ми благодари, че съм ѝ дарил толкова много щастие през тези три години. Беше прощално писмо, което, бях сигурен, беше започвала няколко пъти, за да не звучи прекалено патетично и едновременно с това да запази достатъчно приятелски тон.

Веднага излязох, взех кола и отидох при нея. Заварих я сама в салона, беше много уморена, лицето ѝ беше сурово и помръкнало. Прегърнах я, но тя леко ме отблъсна и се опита да се усмихне.

— Какво те е прихванало? — попитах я аз. — Какви се тези шеги?

Тя седна бавно на ръба на един фотьойл и облегна чело на дланта си. Стори ми се, че е развълнувана. Казах си, че сигурно съжaliaва за писмото, и ми се прииска да я взема в обятията си. Тя се опита да се предпази от прегръдката ми; но не успя да устои на моята настоятелност. Очите ѝ обаче оставаха затворени, а устните свити. Беше вледенена.

— Остави ме, моля те — шептеше.

Погледнах я отново и се насилих да разбера какво се беше случило. Защото си повтарях, че тя няма никакви причини да се разделя с мен. Нямахте причини дори да се сърди. Та нали ѝ бях изпратил кошница с теменужки! И освен това нали бях дошъл да я търся посред нощ и да я моля да се върне у дома. Дори и да я бях засегнал в началото, фактът, че ѝ бях поискал прошка, ме освобождаваше от всяка вина.

— Не разбирам нищо — извиках накрая.

— Ти сам поиска това — каза Лена с твърдост, но и с много голямо съжаление в гласа.

— Така ти се е сторило на теб! — защитавах се аз. — Това беше просто шега!

Лена повдигна чело и объркано потърси с поглед моите очи. Приблжих се към нея разпалено.

— ... Мислех си, че си разбрала — продължих аз. — Ти, която разбираш всичко. Не можеш да разрушиш тригодишен брак само заради някаква глупава караница!... И друг път сме се карали — напомних ѝ аз. — И винаги се сдобрявахме; сдобрявахме се, и то много добре — подчертах аз с неприличен намек в гласа и се опитах да се усмихна.

Лена обаче стоеше все така объркана.

— Добре, но скъпи ми приятелю... — поде тя след известно време.

Не знам какво искаше да каже, защото се спря, изтощена след началото на изречението. Схванах, че има предвид нощта, прекарана в града, и отново започнах да се смея.

— Но това е нещо без никакво значение — успокоявах я аз. — Другите мъже имат стотици такива авантюри и никоя съпруга не си е и помисляла да иска развод заради тях... — А и да ти призная честно, те даже не ми харесаха. Няколко окаяни проститутки, които се опитваха да изглеждат като французойки!... Живи да ги оплачеш горките!... — завърших тирадата си с тържествена вулгарност.

Лена започна да плаче. Струваше ми се, че битката е спечелена, и я взех в обятията си.

— Скъпа моя — ѝ нашепвах. — Безценна моя!...

Но без да очаквам подобен жест от нея, Лена се отскубна от прегръдката ми толкова силно, че даже не осъзнах кога премина в другата стая. Побягнах след нея, ала тя бързо заключи вратата. Ударих няколко пъти с юмрук, но не ми отговори. Заля ме отново вълна от гняв и стиснах зъби.

— Добре, от сега нататък ти ще ме молиш, но пък аз няма да искам! — извиках ѝ през вратата.

В този миг лея ѝ застана на прага. Бях сигурен, че беше подслушала от стаята си целия ни разговор.

— Какво се е случило? — попита ме тя изплашено.

Погледнах я учудено и пренебрежително и се приготвих да си ходя. Докато приглаждах палтото си, ѝ казах:

— Разделяме се! Между другото, вече беше време...

Целунах ѝ ръка любезно и тръгнах.

На следващата сутрин извиках един от своите приятели адвокати и го помолих да започне с оформянето на формалностите по развода, защото аз не смятах да присъствам на никое заседание. В действителност бях решил след няколко дни да замина в чужбина.

— Но защо, приятелю? — запита ме адвокатът. (И той беше сред хората, които се възхищаваха на перфектния ни брак.)

— Лена не иска да има деца — отвърнах му с тържествен тон аз.

Самият аз вярвах, че това е истинската причина. Въпреки че тази подробност беше обезобразена и затрупана от безброй други тежки токсини и наслагвания от събития, които напълно променяха смисъла и последиците от нея.

— ... А за мен това е въпрос на свещен дълг — добавих и се учудих на суровия тон, с който говорех. — Не разбирам тази форма на модерен брак, основаващ се изключително върху егоизма...

Чувах какво говоря и собствените ми думи ме убеждаваха, че съм прав. Когато останах сам, започнах да се разхождам замислен из кабинета си, така, както подобаваше на зрял мъж, сблъскал се с морални проблеми. Безполезно е да ти казвам, че всички тези проблеми ги откривах специално за да оправдая пред приятеля си адвокат факта, че съм поискал развод. Драмата, в която бях влязъл, ме ласкаеше донякъде; бях се превърнал в мъж, който страда заради моралните си принципи, в съпруг, който жертва собствения си семеен уют само защото не желаше да абдикира от високата си етична позиция и така нататък, и така нататък. Колко много щях да страдам впоследствие заради суетата и глупавото си самодоволство през онези дни! Но тогава болката, или по-точно казано — раздразнението ми, намираще успокоение в цял куп фалшиви идеи, заради които си представях, че страдам. И като към това се добави и *новостта* в положението ми и множеството непреживени дотогава подробности, които отвличаха вниманието ми. Повтарях си по няколко пъти на ден: „Ами ето, развеждам се“... и това сякаш добавяше някаква тежка тържественост на гневния ми жест да се разделя възможно най-бързо с Лена...

Колко плашещо беше обаче осъзнаването ми само след седмица, когато се събудих обграден от самота! Този път осъзнах, че наистина съм остарял и копнежът ми по Лена беше пак толкова огромен, както и в първите месеци на любовта ни. И въпреки това ме беше срам да

предприема един-единствен жест на помирение. Не зная как да обясня тази пълна парализираност. Когато си представях, че ще я видя, че трябва да ѝ поискам прошка и да я помоля да се върне, губех всяка възможност да взема решение. Съвсем глупашки се надявах, че Лена ще се върне по своя воля, че няма да е нужно да я моля. Междувременно разбрах, че и тя страда ужасно и че беше станала неузнаваема. Един от приятелите ми я беше срещнал. Каза ми, че изглеждала различна, напълно друг човек. И въпреки това етапите на развода ни вървяха непоколебимо по реда си. Отчаян от мълчанието ѝ, ѝ написах няколко реда с молба да ми прости и да се върне при мен. Получих отговора ѝ едва след няколко дни. „Простила съм ти!“, ми пишеше. И толкова. Нито дума повече. Бях толкова изумен от отговора ѝ, че освободих персонала, затворих къщата и заминах за три месеца извън страната...

Бях в Париж, когато научих вестта за кончината на леля ѝ. Изпратих ѝ телеграма със съболезнованията си. Тя ми благодари, като ми изпрати семпла визитна картичка с моминското си име. Стана ми ясно, че разводът беше приключил...

Едва след като си дадох сметка, че Лена вече не ми принадлежи, разбрах, че животът ми се е превърнал в достойно за оплакване корабкрушение. Няма как да почувстваш с интуицията си това усещане; усещане за пълен личен крах. Това е откритие, което можеш да направиш по-късно в живота; на възраст около четирийсет години, когато вече не можеш да се залъгваш с илюзията, че младостта ти още не е достигнала своя край, че все някъде дебне някакво възможно спасение. И точно илюзията, че имаш време да сториш нещо, че е напълно по силите ти да се измъкнеш от мизерията и пустотата, подхранва усещането за провал, за пълно корабкрушение. Защото, ако си възрастен, вероятно не би могъл да се оплакваш от решенията на съдбата. Но когато не си, ти се струва, че все още нещо може да бъде спасено. Ала невъзможността да го сториш, пълното парализиране и блокиране на всяка твоя инициатива, това са центробежните сили, които те раздробяват на парчета...

Бяха изминали почти два месеца, откакто не бях виждал Лена. Понякога ми се струваше, че всички тези случили се напоследък

събития са просто един грозен сън. Нямахме никаква причина те да са реални, нямаше никаква силна необходимост, която да налага тяхното случване. Колко естествено щяха да текат нещата, колко доволни щяхме да продължим да живеем, ако не се бяха случили определени неща. И се питах какви бяха те?! Не вярвах, че желанието ми да имам деца я беше накарало да се откъсне от мен така жестоко. Беше се случило нещо друго, преди или след разговора ни, нещо в любовта ни се беше променило и аз не успях да отгатна какво е то...

Не можех вече да понасям безнадеждната си самота и в началото на лятото се върнах в Букурещ. По някаква случайност Клоди все още не беше заминала; надявах се, че тя ще ми разкаже подробно за живота на Лена след нашата раздяла. Но даже и Клоди не знаеше почти нищо. Беше я виждала само веднъж, на погребението на старицата, и тогава едва си разменили няколко думи. Лена спряла да приема гости, не излизала никъде. По-късно разбрах, че в тези седмици на изолация тя съвсем старателно е подготвяла изчезването си, което след това изуми всички столични кръгове, в които се движеше през годините. В онзи момент беше скъсала с целия тогавашен наш свят. Той беше и мой, и неин. И понеже имаше основно само познати, много малко приятели, а нещастията, които я сполетяха, я бяха оставили съвсем сама и ненужна никому, за нея не е било никак трудно да потъне напълно в неизвестното, да изчезне от обществото, наистина без да остави нито следа...

Да, но мен нямаше как да откаже да ме приеме. Една сутрин отидох при нея. Все още не беше продала къщата, която ѝ беше оставила в наследство възрастната ѝ леля. Изчаках около пет минути в салона, преди тя да влезе. Бързо ми стана ясно, че не ме е забравила, защото беше много развълнувана. И вероятно се беше забавила толкова, за да даде време на сърцето си да забави галопирацията си ритъм и на очите си да се прояснят.

Казах ѝ, че страшно много съжалявам за нещастията, което я беше сполетяло. Тя наведе очите си.

— Наистина — отвърна тя. — Сега останах сама...

— Но аз те молих толкова пъти — прекъснах я аз, с тайната надежда, че тя самата очаква разговорът да се насочи именно в тази насока.

— Вече е невъзможно — прошепна тя отново.

— Но защо? — разбунтувах се аз. — Аз не разбирам нищо от това, което се случи. Или пък съм се лъгал от самото начало, от мига, в който повярвах, че ме обичаш!...

— Обичах те страшно много — заговори тя и повдигна погледа си. — Ти нямаш никакво право да се съмняваш в това...

— И една-единствена грешка, една-единствена лудост беше достатъчна, за да се разпадне цялата тази любов? — патетично запитах аз.

Не ми отговори веднага. Мачкаше ръцете си и по бледността ѝ разбирах колко много я измъчваше онази тайна, която напразно се опитвах да изтръгна от нея.

— ... И нима се оказа, че всичко, което имаше между нас, може да бъде разрушено само заради една нощ, прекарана далеч от теб? — не спирах да упорствам аз.

— Не е само това — бавно изрече тя. — Аз винаги съм била искрена с теб. И точно тогава не можех да те излъжа... Точно когато ми поиска нещо толкова важно в живота на една жена... А аз исках да спася поне този етап от връзката ни. Надявам се, че точно това е нещото, което няма да направим по волята на някаква случайност... Така, както правехме всичко останало — добави и наведе очи. — А и щом нещата е трябвало да достигнат дотук, то не е било нужно да се срещаме...

— Не разбирам нищо — завайках се аз наистина натъжен. — Не разбирам нищо друго, освен че твоята любов се е изчерпала...

— Да, истина е...

Погледнахме се дълбоко в очите. По-късно се питах как съм могъл да издържа на нейните натежали от мисли, меланхолични и същевременно ясни, почти кристални погледи, откъде съм намирал силите да ги понеса докрай...

— Исках да те видя още веднъж — каза тя твърдо. — Не исках да носиш в душата си един мъртвец цяла вечност, не исках да пазиш в себе си фалшив образ... Фалшив образ на всичко, което беше нашият съвместен живот в последно време...

— Защо не ми каза нищо? — разбунтувах се аз. — Защо не ми обърна внимание?!...

— И какво щеше да помогне това? — усмихна се тя.

Задълбочих се в мислите си за миг.

— И въпреки това можехме да бъдем щастливи...

— А не бяхме ли? — попита ме Лена. — Толкова бързо ли забрави?...

— Искях да кажа до края на живота ни — пророних натъжено аз.

Тя бавно затвори очи и остана така мълчалива за няколко секунди. Стори ми се, че ми дава да разбере, че вече ми е казала всичко, което е имала да ми казва, и очаква от мен да си тръгна. Затова се изправих.

— Ще ми позволиш ли все пак да те виждам от време на време? — попитах я аз, докато ѝ целувах ръка.

— Не, моля те да не правиш това — отвърна ми тя.

... И аз послушах молбата ѝ...

XVI

Всичко, което се случи след това, очевидно нямаше никакво значение. Оттогава минаха осем години. Аз прекарах голяма част от времето си в чужбина и когато се връщах в Букурещ, почти не чувах да се говори за Лена. Беше изчезнала от светския хоризонт. Известно време носех меланхолията си из града, където се бях радвал така горещо на любовта на Лена. И после със същата лекота и почти без да си давам сметка за това просто забравих. Първо забравих, че съм нещастен, после, че съм влюбен и всичко останало. Емоционалната памет не е мъжко качество. Е, наистина, винаги си спомнях, че бях обичал и че единствената жена, която бях обичал истински, е Лена. Тази подробност не успях да забравя никога: че бях познал любовта и че всички други авантюри, в които се бях впускарал, бяха просто някакви временни връзки. Но вече го нямаше спомена за любовта, плътен и достоверен по начина, по който мога да кажа, че си спомням, че името ми е Барбу Хаснаш...

И разбира се, се ожених отново и сега имам две красиви момченца, които прекарват лятото си заедно с майка си в Швейцария. Занимавам се отблизо с обучението на момчетата и се гордея с това. Но това е съвсем друга история...

Аз просто исках да ти кажа, докато слушах твоя разказ, че всички тези неща се забравят много лесно и без много страдание. С подобна любов се срещаш само веднъж в живота си. И както се изрази чудесно ти, тя донякъде принадлежи на сферата на чудесата, затова и вероятно се появява така неочаквано, с поредица от случайни и незначителни събития... И всъщност е напълно по силите ни да осъществим това чудо. Но го осъзнаваме твърде късно, да, винаги го осъзнаваме, когато е твърде късно...

Хаснаш рязко прекъсна разказа си и се приближи до прозореца. Нощта мистериозно завършваше пътя си. Небето над боровата гора се беше вкаменило, беззвездно и избледняващо, простиращо се докъдето ти стигат очите.

— Струва ми се, че полковникът идва да ни събуди! — каза Хаснаш. — Вече е почти четири...

Но приятелят му като че ли не го слушаше. Остана да лежи така, проснат на леглото, с глава, заровена в длани, замислен, сякаш се стараеше да проследи някаква мисъл, която стъпките от коридора заглушаваха все по-силно.

— Той е — каза Хаснаш с усмивка. — А дали ще сме годни да ходим на лов ние сега?

Приблужи се до масата и духна газената лампа. Стаята остана обляна в мъждива, виолетова светлина. Полковникът се спря учуден на прага. Блъсна го студеният дим на тютюна, примесен с миризмата на газена лампа.

— Говорихме си цяла нощ — каза му Хаснаш. — Всеки разказа за любовта на младостта си — добави той с все същата горчива усмивка.

Полковникът се поколеба за миг, почеса се по брадата загрижено.

— Но все пак няма нищо — продължи Хаснаш. — Ще дойдем и на лов. Харгита не е чак толкова непроходима планина.

— Да пием по едно кафе — каза Мавродин и стана от леглото.

— Но бързичко! — заповяда полковникът. — Да не ни завари денят тук...

— Докато ти го направиш, аз ще отида да се измия и да се преоблека — каза Хаснаш.

Полковникът му направи място да мине, влезе в стаята и седна на стола до вратата. А Мавродин отвори шкафа и започна да рови из дрехите, сякаш не го беше видял. Избра си вълнена фланела с обърната навън яка. После отново напълни джезвето с кафе и го сложи на котлона. Полковникът учудено следеше движенията му.

— И за какво ти разказва цяла нощ господин Барбу? — запита той накрая.

— Спомени от младостта му — съвсем общо отвърна Мавродин.

Полковникът отново се усмихна и започна да гали прясно обръснатата си буза.

— Колко проклетии е направил този човек на времето си... — поде с прикрито доволство, — само да седиш и да го слушаш една-две седмици, че после да видиш каква книга ще напишеш...

Когато Хаснаш се завърна, на подноса го чакаше чашата с кафе. Мавродин се беше облякъл. На светлината на ранното зазоряване лицата и на двамата изглеждаха изпити и изострени от умора.

— Пий си кафето бързо, да не изпуснем гълъбите — каза му полковникът бавно.

После излезе да отвърже ловджийските кучета. Другите двама останаха вътре мълчаливи, Мавродин подреждаше шкафа си, а Хаснаш пиеше кафето си мълчаливо.

— Добре, че съседите ни имат здрав сън — каза той изведнъж. — Иначе нямаше да можем да прекараме нощта в приказки...

Мавродин сложи над фланелата си ветровка и изглеждаше така, сякаш в момента е зает единствено с това — да се подготви за лова.

— И никога оттогава не си я срещал? — запита той внезапно, без да извърне поглед към Хаснаш.

— Не — отвърна му той. — Но и въобще не я потърсих. За мен тези неща са отдавна приключени...

— И никога вече не научи нищо за нея? През всичките тези години? — попита отново Мавродин развълнувано.

Хаснаш се поколеба известно време и после започна да говори с безразличен глас, сякаш всички тези думи, които изричаше, нямаша никакво значение.

— Само че около шест-седем месеца след раздялата ни, някъде през есента, при мен дойде един момък, който твърдеше, че е природеният й брат, отгледан от не знам кои техни роднини в провинцията. Дойде да иска да му заема няколко хиляди леи, които уж му трябвали за някакъв изпит. Дадох му парите, но не повярвах на това, което ми каза. Нямаше смелостта дори да ме погледне в очите. Мисля, че беше далечен роднина на Лена, истински бродяга. Тя никога не ми беше казвала да има природен брат...

Мавродин го изслуша, без да помръдне. След това отвори чекмеджето и си извади два пакета цигари. В следващия момент кучетата нахлуха в стаята. Скачаха по него, ближеха ръцете му, умилкваха се и скимтяха. Хаснаш се зае да ги гали.

— Кротко! Кротко!... — даваше им команди той.

— Да тръгваме по-скоро — каза Мавродин. — Да не вземем да разбудим всички хора...

Излязоха в коридора. Полковникът идваше от другия му край и носеше пушките.

— Проверих ги! — каза с явно задоволство той.

Тримата слязоха по стълбите към двора много внимателно, за да не вдигат шум. Минаха през стопанството мълчаливо и се отправиха към гората. Луната сега се виждаше отново, бледа и вледенена. Ромонът на ручея се чуваше все по-отчетливо. Полковникът ускоряваше крачката с отдалечаването им от къщата, където се бяха подслонили. Опитваше се да държи кучетата си колкото се може по-близо до себе си и от време на време си подсвиркваше; онова негово сурово и сякаш нечовешко подсвиркване, което те двамата познаваха отлично.

— Лъки! Лъки! — викаше полковникът, докато навлизаше в гората.

Мавродин и Хаснаш останаха зад него. И двамата вървяха замислени и мълчаливи. На моста над ручея Мавродин се спря.

— Бих искал да те попитам още нещо — каза той със задавен глас.

Другарят му се спря и седна на парапета на мостчето.

— Ти мислиш ли, че Илиана все още е жива? — изрече Мавродин и вдигна очи.

— Не — отговори много тихо Хаснаш. — Не мисля, че още е жива...

Мавродин леко повдигна ръка към челото си и после я отпусна и тя се хлъзна надолу, останала без опора.

— Това усещам и аз — каза той много тихо. — И аз усещам същото нещо...

После замълчаха вгледани в оскъдната вода на ручея. След малко в далечината се чу глухият пукот на пушка. Хаснаш погледна към другия край на гората, там, където започваше стърнището.

— Ято диви гълъби — каза той отнесено. — Полковникът има късмет днес... Да вървим и ние — добави след миг, като праметна пушката си през рамо.

Двамата поеха с нервна, забързана стъпка, сякаш бързаха да настигнат ловния си другар. В гората гласът на полковника, който викаше кучетата си отдалече, се чуваше все по-отчетливо.

Издание:

Мирча Елиаде. Сватба в небето

Румънска. Първо издание

ИК „Колибри“, София, 2012

Редактор: Ценка Кучева

Коректор: Лора Султанова

ISBN: 978-619-150-044-4

Carte aparută eu sprijinul Institutului Cultural Român

Тази книга е издадена с подкрепата на Румънския културен институт

Mircea Eliade

Noces au paradis

© Éditions de L'Heine, 1981

© Лора Ненковска, превод

© Стефан Касъров, художник на корицата

За корицата е използвана „Целувката“ от Густав Климт

Формат 84×108/32. Печатни коли 12

Предпечатна подготовка: „Колибри“

Печатница „Симолени“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.